

KB nationale bibliotheek JAARVERSLAG 2019

Statutaire naam, vestigingsplaats en rechtsvorm

Bevoegd gezag nummer	20309
Statutaire naam	Koninklijke Bibliotheek
Juridische vorm	Publiekrechtelijk zelfstandig bestuursorgaan met rechtspersoonlijkheid
KVK nummer	27377634
Sector	Onderwijsgerelateerd

Statutair adres

Straatnaam	Pr. Willem-Alexanderhof
Huisnummer	5
Postcode	2595 BE
Vestigingsplaats	Den Haag

Correspondentieadres

Postbusnummer	90407
Postcode	2509 LK
Plaats	Den Haag

Website

<http://www.kb.nl>

Contactpersoon

Bestuurssecretaris	Gerard Bouwmeester
Per	Gerard.Bouwmeester@kb.nl
	+31 (0) 70 314 0463

Leeswijzer

Met dit jaarverslag legt de KB nationale bibliotheek (KB) verantwoording af over het in 2019 gevoerde beleid en de in dat jaar behaalde resultaten. Het jaarverslag is bedoeld voor de Nederlandse overheid, in het bijzonder het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Daarnaast wil de KB haar collega-instellingen en het publiek informeren over de activiteiten van de nationale bibliotheek. In dat kader zal tevens een publieksjaarverslag verschijnen. De beleidsverantwoording is opgebouwd rond de vier hoofdlijnen uit het vigerende beleidsplan, *Werken met woorden*: het geschreven woord aan het werk zetten (hoofdstuk 2), zorgen voor het geschreven woord (hoofdstuk 3), de infrastructuur voor het geschreven woord organiseren (hoofdstuk 4) en onze organisatie en netwerken ontwikkelen (hoofdstuk 5).

Het jaarverslag is digitaal beschikbaar via de KB-website.

Inhoudsopgave

Bestuursverslag: woord vooraf	4
1. Organisatie	5
1.1 Bestuur en Organisatie	5
1.2 Wettelijke taken & kader	6
1.3 Missie en visie	7
2. Het geschreven woord aan het werk zetten	8
2.1 Stimuleren van lezen	8
2.2 Vergroten digitale geletterdheid	9
2.3 Onderzoek	9
2.4 Vieren van het geschreven woord	11
3. Zorgen voor het geschreven woord	14
3.1 Digitaal magazijn	14
3.2 Metadata	14
3.3 Fysiek magazijn	15
3.4 Risicomanagement collecties	15
4. Infrastructuur voor het geschreven woord organiseren	16
4.1 Geregisseerde groei infrastructuur	16
4.2 Gedeelde infrastructuur	16
5. Onze organisatie en onze netwerken ontwikkelen	18
5.1 KB-organisatieontwikkeling	18
5.2 Netwerken	19
5.3 Databeveiliging & privacy	20
5.4 Personeel	21
5.5 Herhuisvesting & instandhouding	24
5.6 Financiën	25
5.7 Risicomanagement	28
5.8 Kwaliteitszorg en klachtenafhandeling	30
6. Continuïteitsparagraaf	32
7. Jaarrekening 2019	38
8. Overige gegevens	77
8.1 Controleverklaring onafhankelijke accountant	77
9. Bijlagen	81
Bijlage A: Prestatie-indicatoren KB / OCW	81
Bijlage B: Jaarverslag 2019 Vereniging Vrienden van de KB	89
Bijlage C: Bijzondere aanwinsten	92
Bijlage D: Paragraaf Samenwerkingsverbanden	97
Bijlage E: KB in de pers	98

Bestuursverslag: woord vooraf namens ABC en Algemeen Directeur

Werken met woorden is de titel van het KB-beleidsplan 2019-2022. We werken met woorden om bij te dragen aan vier duurzame ontwikkelingsdoelen: publieke toegang tot informatie, bevorderen van wetenschap en geletterdheid en bewaren en gebruiken van erfgoed. Zo dragen we vanuit de kracht van het geschreven woord bij aan een slimmer, vaardiger en creatiever Nederland.

In 2019 werkten we aan de vier strategische prioriteiten in de beleidsperiode die dit jaar van start ging. Meer dan vier miljoen mensen bezochten één van onze digitale diensten, waaronder de online Bibliotheek, de digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren (DBNL) of Delpher. Met onze partners in het netwerk van openbare bibliotheken bereikten we in 2019 een miljoen kinderen om ze meer en beter te laten lezen. Ook voor mensen met een leesbeperking maakten we het makkelijker om te (blijven) lezen. Meer dan 14.000 onderwijsprofessionals maakten gebruik van de mogelijkheid toegang te krijgen tot wetenschappelijke informatie. De eerste informatiepunten digitale overheid werden geopend in 15 openbare bibliotheken. We werkten met onze partners in het Netwerk Digitaal Erfgoed verder aan het zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maken van digitaal erfgoed. We verkenden de mogelijkheden van AI voor de bibliotheeksector en we bouwden aan de wetenschappelijke infrastructuur voor de geesteswetenschappen, die voor een belangrijk deel gebaseerd is op onze gedigitaliseerde boeken, kranten en tijdschriften. Aan deze dataset van meer dan 100 miljoen pagina's blijven we jaarlijks duizenden pagina's toevoegen. Inmiddels wordt van bijna 150 instellingen in binnen- en buitenland materiaal getoond. We bouwen ook voort aan het digitale fundament onder onze taken. We brengen ons datacentrum onder bij een publieke partij en hebben dit jaar een nieuwe leverancier geselecteerd voor ons digitale magazijn. Een belangrijke stap om de duurzaamheid van onze digitale collecties te garanderen. Om als organisatie effectief te zijn in een vernetwerkte informatiesamenleving hebben we zelf ook veel te leren. In 2019 hebben we op verschillende manieren actief gewerkt aan ons leervermogen als organisatie, met aandacht voor *design thinking*, de veranderende en complexe omgeving en reflectie en evaluatie. Ook lieten we zien dat we in verandering zijn door ons merk een nieuwe, heldere en frisse uitstraling te geven. De Wsob werd geëvalueerd, net als de KB als instelling. Bij het maken van keuzes hebben we het denken in netwerkverbanden, onze digitale ambities en de focus op maatschappelijke waarde leidend gemaakt. We doen dat op een open, vernieuwende, verbindende en betrouwbare manier.

Na afsluiting van het jaar, maar voor afronding van dit jaarverslag werd de wereld getroffen door de Coronapandemie. De eerste ervaringen daarmee laten zien dat de KB de laatste jaren een slagvaardiger organisatie is geworden, die ook in een crisissituatie als deze in staat is om maatschappelijke meerwaarde te leveren. In dit geval deden we dat onder andere door het ontwikkelen van een nieuwe app (ThuisBieb), het gratis toegankelijk maken van veel luisterboeken via de LuisterBieb en het intensiveren van netwerksamenwerking in met name het OB-domein. In het jaarverslag over 2020 zullen we hier uiteraard verder op ingaan. Met plezier en trots bieden we nu dit verslag over 2019 aan, dat laat zien dat de KB een bron van inspiratie en ontwikkeling blijft. We danken alle medewerkers en (die van) onze netwerkpartners voor hun bijdrage aan deze resultaten.

1. Organisatie

1.1 Bestuur en Organisatie

De KB kent een geschiedenis van ruim 200 jaar; zij is in 1798 opgericht als nationale bibliotheek. Sinds 1993 is de KB een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO), ressorterend onder en gefinancierd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Met ingang van 1 januari 2015 zijn, naast de al relevante Wet op het Hoger Onderwijs (WHW), de Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen (Wsob) en de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen voor de KB van kracht geworden. Cf. deze kaderwet en gegeven de positionering legt de KB jaarlijks middels begroting en jaarverslaglegging verantwoording af aan het ministerie van OCW.

De bevoegdheid tot regeling en bestuur van de KB berust bij het Algemeen Bestuurscollege (ABC). De taken en bevoegdheden van het ABC zijn vastgelegd in de WHW en gespecificeerd in het *Bestuursreglement van de Koninklijke Bibliotheek*. Het ABC vergaderde in 2018 zeven keer. Haar auditcommissie vergaderde vijf keer.

Binnen het kader van het door het ABC vastgestelde beleid berust de dagelijkse leiding van de KB bij de algemeen directeur, die verantwoording verschuldigd is aan het ABC. De algemeen directeur vormt samen met de sectorhoofden het directieteam van de KB. Het hoofd van de sector Innovatie & ICT is tevens plaatsvervangend algemeen directeur. De taken en bevoegdheden van de leden van het directieteam zijn vastgelegd in het *Directiestatuut*, vastgesteld op 20 oktober 2010 en sindsdien geldend.

De hoofdstructuur van de KB bestaat uit vier sectoren. Deze sectoren zijn ingedeeld naar werkprocessen, waarbij zoveel mogelijk gelijksoortige taken (met eenzelfde oriëntatie) op dezelfde plaats zijn ondergebracht. De sectorhoofden zijn verantwoordelijk voor de inzet van middelen en personeel binnen hun sector. Richtinggevend voor de periode 2019-2022 is het beleidsplan *Werken met woorden* met de daarin beschreven strategische prioriteiten en voornemens.

Samenstelling Algemeen Bestuurscollege per datum vaststelling jaarstukken

mr. T.H.J. Joustra (voorzitter, eerste termijn, tot 25 november 2020)

mr. F. Leeftang (eerste termijn, tot 1 november 2023)

dhr. W. van der Stelt (tweede termijn, tot 17 december 2024)

dr. K. Veling (eerste termijn, tot 1 januari 2021)

In 2019 tevens lid van het ABC: prof. dr. F.M.G. de Jong (tweede termijn, tot 1 november 2019)

Leden van het Algemeen Bestuurscollege krijgen een vergoeding voor hun lidmaatschap (vgl. tabel 'Toezichthoudende topfunctionarissen' in de jaarrekening). Naast deze bezoldiging zijn in 2019 geen declaraties ingediend door de ABC-leden.

In 2019 was twee van de vijf ABC-leden (40%) vrouwelijk. De ABC heeft ter opvolging van prof. De Jong ook (louter) vrouwelijke kandidaten voorgedragen aan het ministerie van OCW. Als het ministerie deze voordracht honoreert, blijft het percentage (boven het wettelijk streefcijfer, 30%) logischerwijze gelijk.

Samenstelling directieteam in 2019

dr. E.J.B. Knibbeler (algemeen directeur)

ir. M.J. van den Berg (sectorhoofd Innovatie & ICT, plv. algemeen directeur)

drs. J.-W. van Wessel (sectorhoofd Verwerking & behoud)

dhr. E. Boot M.Sc. (sectorhoofd Bedrijfsvoering)

1.2 Wettelijke taken & kader

De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW, Art. 1.5) en de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob, Art. 9) beschrijven de taken en het werkterrein van de KB. Deze komen samen in het *Bestuursreglement van de Koninklijke Bibliotheek*. Dat bestuursreglement vat de taken van de KB als volgt samen (Art. 2.2):

‘De Koninklijke Bibliotheek is als nationale bibliotheek werkzaam op het gebied van het bibliotheekwezen en heeft in ieder geval tot taak:

- a. De informatievoorziening op het gebied van de Nederlandse geschiedenis, cultuur en samenleving, aan het hoger onderwijs, het wetenschappelijk onderzoek, het openbaar bestuur en de uitoefening van beroep of bedrijf;
- b. het aansturen van het netwerk van openbare bibliotheekvoorzieningen door:
 1. afstemming en coördinatie;
 2. educatie, informatie en reflectie; en
 3. vertegenwoordiging en promotie;
- c. het in stand houden van de landelijke digitale bibliotheek; en
- d. het verzorgen van een bibliotheekvoorziening van noodzakelijk omgezette werken voor personen met een handicap;
- e. het zorg dragen voor de nationale bibliotheekverzameling van geschreven, gedrukte en digitale publicaties;
- f. het bevorderen van de totstandkoming en instandhouding van nationale voorzieningen voor duurzaam behoud, beheer, ontsluiting en beschikbaarstelling van de nationale bibliotheekverzameling op haar werkterrein;
- g. het verrichten van onderzoek, gericht op de voorbereiding en uitvoering van het beleid op het in de wet genoemde terrein;
- h. het zorg dragen voor landelijke programma’s voor conservering en digitalisering;
- i. het bijdragen aan de internationale infrastructuur voor de duurzame toegankelijkheid van digitale wetenschappelijke publicaties;
- j. het bevorderen van de afstemming met overige wetenschappelijke bibliotheken in en buiten Nederland;

- k. het bevorderen van de samenwerking met archieven, musea en uitgeverijen op haar werkterrein;
- l. het bevorderen van de internationale samenwerking op haar werkterrein.'

In *Werken met woorden* (beleidsplan 2019-2022) heeft de KB haar strategie ter concretisering van deze taken beschreven conform de wettelijke verplichting (WHW, Art. 2 en 2.2a, lid 1 en Wsob, Art. 19.3).

1.3 Missie en visie

Missie: de kracht van het geschreven woord

De KB is de nationale bibliotheek van Nederland: vanuit de kracht van het geschreven woord dragen wij bij aan een slimmer, vaardiger en creatiever Nederland. Dit doen we samen met vele partners in het domein van de openbare bibliotheken, het erfgoed en de wetenschap. Als nationale bibliotheek maakt de KB de bibliotheekcollectie-Nederland zichtbaar, bruikbaar en houdbaar. De vrije toegang tot dit gezamenlijke bezit van publiek gefinancierde bibliotheken zorgt ervoor dat mensen op nieuwe ideeën worden gebracht en op elkaars inzichten kunnen voortbouwen.

Visie: de kracht van het netwerk

De kwaliteit van de keten van publieke toegang tot informatie en het bestaansrecht van organisaties daarbinnen wordt bepaald door hun missie en de positie die ze innemen in de netwerken waarin zij opereren. Dit uitgangspunt vraagt om goede kennis van de eigen rol en die van anderen om op basis daarvan te handelen. De KB gaat bij de uitvoering van haar taken uit van de kracht van haar netwerken.

2. Het geschreven woord aan het werk zetten

We willen dat zoveel mogelijk mensen in aanraking komen met het geschreven woord, door te lezen, leren of onderzoek te doen. We maken het makkelijker voor mensen om ook digitaal geletterd te worden. We ondersteunen wetenschappelijk onderzoek en geven laagdrempelig toegang daartoe. We staan pal voor de vrijheid van meningsvorming en de waarde van verbeelding en vieren het belang en plezier van lezen. Hieronder doen we verslag van onze belangrijkste resultaten en inspanningen in dit kader in 2019.

2.1 Stimuleren van lezen

Eind 2019 werd het rapport gepubliceerd met de resultaten van het Programme for International Student Assessment (PISA) uit 2018. PISA is een vergelijkend internationaal onderzoek naar de prestaties van 15-jarige leerlingen, op onder andere leesvaardigheidsgebied. De uitkomsten waren schokkend: de leesvaardigheid van kinderen in deze leeftijdscategorie zakte tot onder het gemiddelde van de 37 rijke landen die meedoen aan het PISA-onderzoek. Hier is werk te doen voor de Nederlandse bibliotheken, die de leesmotor van Nederland zijn. Hoe draagt de KB bij aan het keren van dit tij?

Het stimuleren van lezen begint al op jonge leeftijd. De KB participeert in 'Kunst van lezen', het preventieve onderdeel van het kabinetsprogramma 'Tel mee met taal'. In dat kader verblijdden we in 2019 65.000 baby's met het BoekStartkoffertje, bereikten we 122.000 0 tot 4-jarigen met BoekStart in de kinderopvang, 695.000 basisschoolleerlingen en 165.250 leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Ook kinderen buiten het reguliere onderwijs stimuleren we zoveel als mogelijk te lezen. Een mooi resultaat in 2019 in dat kader was de uitreiking van het eerste TastTasje, een voelboekje voor kinderen met een visuele beperking. Lily Knibbeler, algemeen directeur van de KB, mocht het eerste tasje aan Liv (5) geven, die direct enthousiast was en het boek niet meer losliet. Ook volwassenen kunnen gebruikmaken van de vormen van aangepast lezen die de KB mogelijk maakt; inmiddels doen ruim 50.000 mensen dat. Er zijn in 2019 bijna 1.800.000 uitleningen / streams geregistreerd door de Bibliotheekservice Passend Lezen.

Met Jeugdbibliotheek.nl stimuleert de KB het leesplezier van kinderen ook buiten de onderwijssetting. De website werd in 2019 ruim 1,7 miljoen keer bezocht. Het grootste deel van de bezoekers bezocht de pagina's voor jongeren tussen de 12 en 18 jaar. Vooral Lezen voor de lijst werd veel gebruikt.

In de loop van 2019 werd het voor bibliotheekleden mogelijk om met hun abonnement vanuit huis digitaal ingekochte bijzondere content te gebruiken die voorheen alleen in de bibliotheek te gebruiken was. Zo kunnen kinderen met dyslexie vanuit de Jeugdbibliotheek nu de hybride boeken¹ via Yoleo ook

¹ In een hybride boek staat de combinatie van de tekst van het boek, de auditieve ondersteuning door het voorlezen van de tekst door een menselijke stem en een gele meeleescursor ('karaokelezen') per woord centraal. Deze hybride vorm is uniek en werkt zeer goed bij kinderen die lezen lastig vinden.

thuis gebruiken. Ook kunnen kinderen oefenen voor schoolvakken via de oefenprogramma's van Junior Einstein. De allerkleinsten kunnen vanuit huis mooie digitale prentenboeken bekijken. En jongeren vanaf 16 jaar kunnen met de oefenprogramma's via Theorie.nl oefenen voor het theorie-examen voor hun brommer-, auto- of motorrijbewijs.

Ook volwassenen die al goed kunnen lezen en het liefst zo veel mogelijk willen lezen, worden geholpen door diensten van de KB. Digitaal helpen we hen bijvoorbeeld verder via de online Bibliotheek, de landelijke digitale openbare bibliotheek, waarmee we inmiddels 16% van alle Nederlanders bereiken. De collectie groeide naar meer dan 28.000 e-books en bijna 3.700 luisterboeken. Er waren 233.385 actieve e-bookgebruikers en 147.420 actieve luisterboekgebruikers via de online Bibliotheek. Samen bezochten zij de online Bibliotheek-sites vorig jaar minstens zes miljoen keer – en wellicht nog vaker, maar vanwege cookiewetgeving is dat niet precies te zeggen. Wat we wel zeker weten, is dat er bijna vier miljoen e-books geleend zijn en bijna twee miljoen luisterboeken en dat we via de VakantieBieb – een *special* tijdens de zomervakantie – 1.279.275 uitleningen noteerden.

2.2 Vergroten digitale geletterdheid

Bij de opening van het eerste digitale informatiepunt in Venlo door (toen nog) staatssecretaris Knops vertelde een mevrouw die via de bibliotheek haar basisvaardigheden ontwikkelde dat het haar leven echt heeft veranderd. Deze mevrouw is daarmee de belichaming van een beweging waarin de KB samen met lokale bibliotheken een cruciale rol speelt, die van de sociaal-maatschappelijke bibliotheek waar veel meer te doen is dan boeken lezen en lenen. De bijeenkomst in Venlo was daar überhaupt een voorbeeld van: daar, net als op veertien andere plaatsen in Nederland, is nu een informatiepunt digitale overheid, mogelijk gemaakt door een subsidieregeling van de KB in samenwerking met de Manifestgroep. De ervaringen die deze vijftien koploperbibliotheken hebben opgedaan worden volgend jaar ingezet als de groep van vijftien wordt uitgebreid naar zeventig, als tussenstap naar een volledig landelijke dekking in 2021.

Ook voor kinderen ontplooit de KB activiteiten om hun digitale geletterdheid te vergroten. Een voorbeeld daarvan is het spel MediaMasters, dat we ontwikkelden samen met onze partners in het netwerk Mediawijsheid. MediaMasters is een spannende serious game voor groep 7 en 8 over de kansen en gevaren van (digitale) media. Tijdens de Week van de Mediawijsheid (8 t/m 15 november 2019) gingen liefst 5633 klassen de strijd met elkaar aan om de titel 'Meest mediawijze klas van Nederland'. In totaal deden 228.846 leerlingen mee.

2.3 Onderzoek

Onze meest gebruikte dienst voor onderzoekers was in 2019 de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse letteren (DBNL). 'Dat is heel leuk, dat er zoveel in zit, en alles is gelinkt. Dat is waanzinnig natuurlijk!' was een van de vele enthousiaste reacties van een DBNL-gebruiker, die we spraken op de allereerste DBNL-dag op 8 november 2019, georganiseerd ter gelegenheid van het twintigjarig jubileum,

dat overigens ook feestelijk gevierd werd in september in Brussel met de Vlaamse partnerinstellingen. DBNL scoorde een 8,1 in het klanttevredenheidsonderzoek dat dit jaar werd uitgevoerd. En werd in het jubileumjaar 2019 bijna 4,7 miljoen keer geraadpleegd door onderzoekers, studenten en literatuurleefhebbers wereldwijd.

Net als de DBNL is Delpher niet meer weg te denken uit de Nederlandse wetenschappelijke infrastructuur. In 2019 werd Delpher 33% meer bezocht dan in het jaar daarvoor, namelijk zo'n 3,3 miljoen keer. Een belangrijk deel van dat gebruik was academisch; denk bijvoorbeeld aan het gegeven dat de dataset achter Delpher mede de basis vormt van CLARIAH, de wetenschappelijke infrastructuur voor de geesteswetenschappen. Maar een groot deel van de relevantie van Delpher strekt verder dan dat, naar niet-universitair wetenschappelijk onderwijs of andere vormen van impact. Delpher wordt op scholen gebruikt in het kader van geschiedenislessen, maar ook digivaardigheid ('zoek de voorpagina van je geboortedag'), oude krantenartikelen spelen een rol bij oude politiezaken en columnisten halen er inspiratie uit. Eind 2019 is overeenstemming gekomen met de Collectieve Beheersorganisaties (CBO's: auteursrechtenorganisaties Stichting Lira (schrijvers en vertalers) en Pictoright (visuele makers)) om de huidige overeenkomst te verruimen. In de nieuwe overeenkomst is vastgelegd dat boeken en tijdschriften tot 1960 op Delpher getoond mogen worden mits ze niet meer commercieel verkrijgbaar zijn. Voorheen was dat slechts tot 1940.

Een ander initiatief waarbij de KB een rol speelt, is de pilot 'Toegang tot EBSCO Education Source', die de KB in oktober samen met de PO-Raad, de VO-raad, de MBO Raad en het Nederlands Regieorgaan Onderwijsonderzoek lanceerde. Met deze pilot krijgen onderwijsprofessionals in Nederland die zijn verbonden aan een basisschool, middelbare school of een MBO een jaarlang toegang tot deze wetenschappelijke database, waarin bibliografische records en fulltext kunnen worden geraadpleegd. De pilot is een eerste samenwerking met de onderwijssector die is gericht op professionalisering van leraren en andere onderwijsprofessionals, en is een vertaling van de doelstelling van de KB om wetenschappelijke publicaties (vrij toegankelijke en niet-vrij toegankelijke) beter beschikbaar te maken voor mensen die geen online gebruik kunnen maken van een universiteitsbibliotheek. In de periode oktober – december meldden meer dan veertienduizend onderwijsprofessionals zich aan. In 2020 zullen de gebruikers worden uitgevraagd naar hun ervaringen met de database.

Ook in 2019 investeerde de KB tijd en energie in het verrijken van Wikipedia, door meer dan 80 procent van de bevolking gebruikt om feitelijke informatie op te zoeken. De KB wijst gebruikers de weg naar tekstueel bronmateriaal op o.a. Delpher en DBNL, en maakt afbeeldingen uit de eigen collecties actief beschikbaar voor hergebruik. Daarmee kunnen de auteurs van Wikipedia vervolgens artikelen schrijven en illustreren. Zo werden KB-diensten ruim 38.000 keer als bron voor Wikipedia-artikelen als bron voor Wikipedia-artikelen opgevoerd. En de 15.000 KB-beelden beschikbaar illustreren bijna 3.900 verschillende artikelen in 113 talen. In 2019 zijn deze artikelen ruim 60 miljoen keer gelezen.

Digital Humanities onderzoekers die alle data van bijvoorbeeld Delpher of de DBNL willen gebruiken voor computergestuurd onderzoek kunnen hier toegang toe krijgen via Dataservices. Dankzij afspraken met de rechthebbenden kunnen zij alle data onder voorwaarden analyseren en bewerken. In 2019

wisten steeds meer onderzoekers met verschillende achtergronden de weg naar de KB en haar diensten te vinden. Wanneer onderzoekers aan thematiek werken die onderzoeksvragen raakt van de KB-organisatie zochten we actief de samenwerking op. Zo nodigt de KB met haar researcher-in-residence-programma actief onderzoekers aan het begin van hun carrière uit om een half jaar bij de KB te komen werken aan een onderzoeksvraag uit hun veld en met behulp van de data die de KB beschikbaar stelt. Zo rondde een sociaal geograaf van de TU Delft zijn onderzoek af naar de ontwikkeling van het begrip 'metropool' in de historische krantendataset, terwijl een computerwetenschapper de perceptie van Mozart in achttiende eeuwse kranten onderzocht. Aan het einde van 2019 werd een onderzoek afgerond waarbij geëxperimenteerd werd met handschriftherkenning van vroegmoderne wetteksten. De gemaakte software en datasets worden zo open mogelijk gedeeld via het KB Lab (<https://lab.kb.nl/>).

2.4 Vieren van het geschreven woord

Als KB staan we voor het belang en plezier van lezen, ieders recht op persoonlijke ontwikkeling, de vrijheid van meningsvorming. We vinden het belangrijk dat mensen in aanraking komen met de veranderende, inspirerende, informerende, schurende, drijvende, vernietigende, verbeeldende kracht van het geschreven woord, niet alleen door onze diensten, maar ook via andere vormen van publieksinteractie. We willen inspireren en verrassen, het geschreven woord laten beleven, laten spreken en tastbaar maken. We willen een twinkeling teweeg brengen bij publiek en aanzetten tot denken, creativiteit en beweging. De publieksruimte moet een plek worden voor inspiratie, kennisdelen, verdieping, interactie, ontmoeting, co-creatie, ook op manieren die we nu nog niet kennen, voor publiek dat we nu nog niet kennen. We doen dat voorlopig onder de noemer 'het vieren van het geschreven woord'.

Proeftuinen

Om die reden wordt de komende beleidsperiode gebruikt om pilots te doen en dingen uit te proberen. In 2019 is daar een start mee gemaakt door de ontwikkeling van een aantal proeftuinen, zoals een informele zone in de leeszaal waar plek is voor evenementen, co-creatie en pop-up expo's, en het KB Atelier, een werkplaats om met publieksinteracties te experimenteren, samen met partners zoals kunstenaars, wetenschappers, schrijvers, programmeurs, creatieven, erfgoed specialisten of theatermakers. Daarbij is gebruik gemaakt van methoden als *design thinking* en *OF/BY/FOR-ALL* om samen met publiek/gemeenschappen te werken aan de publieksfunctie (zie over *OF/BY/FOR-ALL* ook paragraaf 5.2.2). In 2020 zullen deze proeftuinen verder worden uitgebouwd.

Thematische publieksprogrammering

In de publieksprogrammering is in april 2019 een start gemaakt met een thematische programmering die meer focus geeft dan voorheen gebruikelijk, zowel voor het publiek als voor de organisatie. Naast het behouden van bestaande partners en doelgroepen is hierbij ook een eerste aanzet gedaan om met nieuwe partners, nieuwe formats en voor nieuwe doelgroepen te programmeren.

Het eerste thema van 2019 was 'Kaarten' en de aanleiding hiervoor was de publicatie van het boek *De geschiedenis van Nederland in 100 oude kaarten*, een samenwerking met Allard Pierson (Amsterdam) en uitgever Lannoo. Het boek was een enorm succes; het kreeg veel media-aandacht, het stond nummer 1 op de top 60 (non-fictie) en er werden in 4 drukken meer dan 19.000 exemplaren gedrukt. In 2019 werden er ruim 18.000 verkocht waardoor zeer veel lezers leerden over geschiedenis en cartografie. Ook op deze manier bracht de KB haar erfgoedcollecties naar buiten en liet zien hoe belangrijk historische kaarten en boeken zijn voor het begrip van de huidige tijd. Parallel hieraan was van 3 april t/m 16 juli een selectie van 40 kaarten te zien in de Expositiezaal van de KB, waar 4000 bezoekers op af kwamen. Ook gaven de auteurs gedurende het hele jaar talloze lezingen in het hele land.

Van 20 juli t/m 25 oktober stond het thema Vrouwen(kiesrecht) centraal, waarmee de KB aansloot bij de landelijke viering van 100 jaar vrouwenkiesrecht en bij de Maand van de Geschiedenis met als thema Zij/Hij. Op 17 oktober was er een levendige avond met een talkshow over vrouwenkiesrecht en feminisme: toen & nu, die werd samengesteld door historicus, theater- en programmamaker Eveline van Rijswijk en waar nieuw publiek op af kwam. Voorts was de tentoonstelling *Bijzondere vrouwen, bijzondere boeken* te zien in de expositiezaal van de KB, met naast Aletta Jacobs ook Jeanne d'Arc en Anne Frank, alsmede Linda de Mol en Neelie Kroes.

Het laatste thema van 2019 was Dieren. De KB Agenda voor 2020, die in het najaar van 2019 uitkwam, was gevuld met uiteenlopende afbeeldingen uit de collectie van dieren. Een selectie hiervan schitterde in de tentoonstelling *Beest & Boek* (30 okt t/m 25 januari 2020), van middeleeuws handschrift tot Nijntje. Op de relatie dieren en literatuur werd ingegaan tijdens een KB Café podiumgesprek op 22 november met twee schrijvers/filosofen die zich in hun werk intensief met de dierenwereld bemoeien: Eva Meijer en Peter van Lier. Zij werden geïnterviewd door dichter Erik Jan Harmens. Dit gesprek is ook als podcast opgenomen. In november en december kon het publiek tijdens 'boeken-handen-presentaties' zelf door bijzondere kunstenaarsboeken bladeren waarin dieren een rol spelen, bijvoorbeeld van Karel Appel, Escher, Werkman en Braque.

Samenvallend met het thema Dieren was de samenwerking met het Nederlands Danstheater (NDT). Dit Haagse, wereldbepaalde, dansgezelschap liet zich tijdens hun jubileumjaar inspireren door de composities van flora en fauna in het *rariteitenkabinet* (1734-1765) van Albertus Seba en *De verandering der Surinaamsche insecten* (1705) van Maria Sibylla Merian, twee boeken uit de KB collectie. Huischoreografen Paul Lightfoot en Sol León gebruikten deze werken als metafoor in hun voorstelling *Kunstkamer* voor de bonte verzameling kunstenaars, dansers en choreografen, die het gezelschap de afgelopen 60 jaar gevormd heeft tot een waar rariteitengezelschap. Fotograaf Rahi Rezvani maakte voor de (inter)nationale PR-campagne prachtige foto's geïnspireerd op de dansers en de boeken. Een selectie hiervan werd naast foto's van de boeken in het najaar geëxposeerd in de openbare hal van de KB. Bovendien waren Lightfoot en León op 14 november te gast bij een KB Café om samen met conservator Marieke van Delft te vertellen over het creatieve proces van boek tot dans.

Presentaties binnen en buiten de KB over de KB collectie

In 2019 gaven KB-medewerkers honderden presentaties en lezingen in de KB en daarbuiten. Tientallen groepen studenten, congresgangers, wikipedianen en scholieren bewonderden binnen de KB bijzondere stukken uit de collectie en kwamen daadwerkelijk in contact met het verleden. Ze zagen hoe belangrijk het geschreven woord is om contact te maken met de mensen vóór ons en werden aan het denken gezet over het belang van geschreven teksten. Buiten onze muren traden KB-medewerkers op om te vertellen over het belang van teksten (in handschriften en boeken, op websites en social media) en de manier waarop de KB daarmee omgaat, met het fysieke boek en miljoenen gedigitaliseerde teksten en digitale collecties die verworven worden.

Tentoonstellingen buiten de deur

Afgelopen jaar vonden 150 stukken uit de KB-collectie hun weg naar tentoonstellingen buiten de deur. Een van de hoogtepunten was de tentoonstelling *Book of Beasts* in het Getty Museum, waar voor meer dan 200.000 bezoekers een prachtige griffioen in 'ons' *Liber Floridus* de publiekstrekker was.

Ook in 2019 heeft de KB, meer specifiek de afdeling Metamorfoze, in samenwerking met het bureau Five Spices een reizende tentoonstelling georganiseerd: *Schatten en Schades!* De expositie vertelt het verhaal van het kwetsbare papieren erfgoed. Je komt oog in oog te staan met papierschades. Door de honderden voorbeelden van gedigitaliseerde archieven en collecties laten we de schoonheid van het papieren erfgoed zien. Na de KB is deze tentoonstelling ook te zien geweest bij het Utrechts Archief en bij het Regionaal Historisch Centrum Limburg te Maastricht. Menig burger die de KB bezocht of het archief in Utrecht of de OLV-kerk te Maastricht heeft deze tentoonstelling kunnen bezoeken en heeft tips kunnen opdoen hoe hij of zij zelf kan zorgen om de boeken thuis in een zo'n goed mogelijke staat te kunnen houden

Huis van het Boek

Onder de naam 'Huis van het boek' werkten de KB en Museum Meermanno | Huis van het Boek (sinds 2020 Huis van het Boek) samen aan twee tentoonstellingen: *De Bijzondere Band* (22 maart t/m 23 juni) en de spraakmakende tentoonstelling *Foute Boeken* (20 oktober 2019 t/m 1 maart 2020).

Bijeenkomsten

Regelmatig treedt de KB op als gastheer van grote en kleine bijeenkomsten, waarbij onze collectie en/of collectiekennis inspiratiebron of vertrekpunt zijn. Een mooi voorbeeld daarvan is het organiseren van de eerste Nederlandse Beatrix Potterdag op 8 februari 2019, samen met Angela Rijks-Bettink van The Beatrix Potter Society. Het was de eerste keer dat er een event rond deze wereldberoemde schrijfster in Nederland was. Het gevarieerde programma werd bezocht door ruim dertig geïnteresseerden waaronder een aantal buitenlandse gasten. Zij genoten van o.a. presentaties over Beatrix Potter en over Leslie Linder (hij kraakte het geheime dagboek van Beatrix Potter), van het bekijken van onze Beatrix Potter-topstukken in de colloquiumruimte en een spannende loterij met speciaal uit Engeland meegenomen prijzen. Dit event leverde ook een boost op voor onze naslag- en referentiecollectie, omdat de KB bijna alle zichtexemplaren verwierf van Beatrix Potter Studies en andere vakliteratuur over Beatrix Potter die bleken te ontbreken in onze collectie.

3. Zorgen voor het geschreven woord

Een kerntaak van de KB is het vastleggen van het geschreven woord van nu voor de toekomst. We voegden in 2019 conform de jaarplanning veel materiaal toe aan onze *born digital*, onze gedigitaliseerde en onze fysieke collecties. We verwerken en bewaren nieuwe digitale publicaties op een stabiele en betrouwbare manier. We gaven in 2019 daarom extra aandacht aan onze metadata. In het kader van onze meeromvattende herhuisvestingsactiviteiten werkten we aan een nieuw magazijn voor de fysieke collecties.

3.1 Digitaal magazijn

Ons Digitaal Magazijn groeide met ruim 465.000 gedigitaliseerde en bijna 265.000 *born digital* publicaties. Bij de *born digital* publicaties springt ons webarchief in het oog; het groeide dit jaar naar bijna 17.000 websites, een toename van 1.500. De KB werd genomineerd voor de Internet Society Award voor haar inspanningen om de bedreigde xs4all-websites veilig te stellen.

Het meerjarenprogramma voor de vervanging van het huidige DM loopt volgens plan: we specificeerden en selecteerden in 2019 het zogeheten Digital Assets Management and Preservation System, de software die de kern gaat vormen van onze digitale huishouding.

In internationaal verband werkten we mee aan de positionering van bibliotheken in een vernetwerkte informatiesamenleving en bogen we ons over uitdagingen voor (nationale) bibliotheken. De KB heeft een voortrekkersrol in het Safe Places Network, waarin duurzame bewaarplekken in Europa samenwerken en de registratie en het bezit van wetenschappelijke publicaties afstemmen. Het voortbestaan van dit gecombineerde online register kwam in 2019 plotseling onder druk te staan. De KB heeft het voortouw genomen dit gevaar af te wenden, wat geresulteerd heeft in een uitstekende borging bij het ISSN IC.

3.2 Metadata

De houdbaarheid, bruikbaarheid en zichtbaarheid van onze publicaties zijn zeer afhankelijk van de kwaliteit van de metadata. De huidige manier van metadateren in ons catalogussysteem, is nog altijd gebaseerd op enkelvoudige, fysieke publicaties. In 2019 hebben we belangrijke stappen gezet naar metadata die 'digital first' als uitgangspunt heeft. Dit maakt creëren en ontsluiten via *linked data* in netwerken mogelijk. We ontwierpen de organisatie hiervan, en we selecteerden en ontwierpen de techniek achter deze metadata. Vervolgens hebben we beide middels een aantal *proofs of concept* uitgetest. Daarmee is de basis gelegd voor de omvangrijke operatie waarmee we in de komende jaren de huidige, vele miljoenen items tellende, maar zwaar verouderde catalogus transformeren naar deze nieuwe manier van informatie ordenen.

Om te verkennen welke mogelijkheden kunstmatige intelligentie nu en in de toekomst biedt op het gebied van metadateren, heeft de KB in 2019 enkele onderzoeken uitgevoerd. De uitkomsten daarvan,

met name de inzichten die voortkomen uit de ICT With Industry-workshop waaraan de KB in 2019 deelnam, werden gepubliceerd in de veelgelezen whitepaper *Verkenning mogelijkheden automatisch metadateren*.

3.3 Fysiek magazijn

Aan ons fysieke magazijn werden ruim 52.000 nieuw verschenen monografieën toegevoegd. Ook kwamen er meer dan 500 nieuwe abonnementen op periodieken bij.

De instandhouding van het magazijn op de huidige locatie vergde veel aandacht. Om de collecties tot en met de verhuizing veilig en beschermd te behouden, namen we enkele maatregelen zoals het intensiveren van de klimaatmonitoring. Gelukkig worden de plannen voor de nieuwe huisvesting steeds concreter. Aan het begin van 2019 ronden we de Functionele Eisen van het nieuwe magazijn af. Vervolgens werd in de loop van 2019 ook een gedetailleerd Technisch Programma van Eisen opgesteld. Dit document zal in het vervolg van het herhuisvestingsproject een cruciale plek innemen.

We zijn trots op de publicatie van de *Library Damage Atlas*, een samenwerking tussen KB en de Vlaamse Erfgoedbibliotheken in België. De *Atlas* wordt in 34 landen gebruikt, in totaal door 452 instellingen. Naast de Europese landen zijn er ook aanvragen geweest uit India, Nepal, Pakistan, Brazilië, Hawaï en Puerto Rico.

3.4 Risicomanagement collecties

Digitale collectie

De KB wil de zorg voor de duurzaam opgeslagen collecties voortdurend blijven verbeteren. Daarvoor is het nodig onszelf te toetsen en verbeteringen te implementeren. In het project 'Op weg naar certificering' houden we onszelf langs de lat, in dit geval van het Core Trust Seal, een internationale standaard voor betrouwbare repositories.

Een van de punten die we daarbij hebben opgepakt is de verbetering van risicobeheersing rondom digitale duurzaamheid. Vanuit verschillende standpunten is gekeken naar de risico's: processen, data, infrastructuur, veiligheid en omgeving, mensen en middelen. De uitkomsten zijn getoetst en verder aangevuld door de verschillende onderdelen van de KB-organisatie en risico-eigenaren en maatregelen zijn benoemd.

Fysieke collectie

Ook voor de fysieke collectie zijn in 2019 voorbereidingen getroffen voor een nieuwe de risico-inventarisatie. Op dit gebied heeft de KB natuurlijk een langjarige ervaring, maar de wijze waarop risicomanagement gevoerd en geborgd wordt verdient een regelmatige toets. De gemaakte inventarisatie wordt in 2020 vanuit verschillende perspectieven getoetst waarna de noodzakelijke vervolgacties zullen worden ingezet.

4. Infrastructuur voor het geschreven woord organiseren

We kunnen het geschreven woord alleen aan het werk zetten en ervoor zorgen als onze digitale infrastructuur dat ondersteunt. We laten daarom onze eigen infrastructuur geregisseerd groeien en onderzoeken hoe we een krachtig publiek knooppunt kunnen zijn in het informatienetwerk, samen met onze partners. Daarbij hebben we aandacht voor *legacy* en bedrijfszekerheid.

4.1 Geregisseerde groei infrastructuur

In 2019 zijn negen architectuuruitgangspunten gedefinieerd en vastgesteld die een kader vormen voor het uitwerken van ontwerpen, projectplannen (startarchitecturen) en routekaarten. Hierbij hebben het KB-beleidsplan, referentiearchitecturen als de Digitaal Erfgoed Referentie Architectuur en andere relevante referentie architecturen als basis gediend. In de architectuur gaat de KB uit van een drie-lagen-informatiemodel (data-integratie-diensten). Ook is in 2019 levenscyclusbeheer geïntroduceerd als model voor beheer van platformen en systemen. Dat betekent dat we nog meer dan voorheen een jaarlijkse check uitvoeren op de match met de organisatiebeleidsdoelen (draagt het product/platform (voldoende) bij aan het bereiken daarvan?) alsmede op een exit-strategie voor het product/platform.

We hechten aan het publieke karakter van onze rol als knooppunt in het informatienetwerk. We hebben daarom, en omwille van het vergroten van onze bedrijfszekerheid, stappen gezet om ons datacentrum onder te brengen bij een (twin)-datacentrum van de overheid. Vrijwel het gehele formele traject is nu doorlopen, de voorbereidingen voor de operationele fase zijn gestart. Om onze gedachten rond het publieke karakter van onze infrastructuur verder te vormen hebben we bijeenkomsten georganiseerd rond Public Spaces, met verkenningen van hoe de SOLID standaard een rol zou kunnen spelen in de ontwikkeling van onze klantrelaties. Ook het symposium Publieke Informatie Infrastructuur bij Radio Kootwijk verkende de rol van wetenschaps- en erfgoedinstellingen in publieke infrastructuren. Het symposium werd georganiseerd door CLARIAH en het Netwerk Digitaal Erfgoed en vond plaats in het kader van de Week van het Digitaal Erfgoed.

4.2 Gedeelde infrastructuur

Na het succesvolle 'Haal meer uit de Waas', werd een vergelijkbaar initiatief opgezet voor de Nationale BibliotheekCatalogus (NBC). Vrijwel alle openbare bibliotheken zijn inmiddels aangesloten op het *datawarehouse* en werken daardoor mee aan een uitvoerige gegevenslevering over het bibliotheekstelsel. De IBL-voorziening werd in 2019 vervangen, waardoor het nu mogelijk is om direct vanuit de lokale bibliotheekwebsite titels aan te vragen die in het bezit zijn van een andere bibliotheek. Het platform voor e-bookleveringen achter de online bibliotheek moet worden vervangen. De aanbesteding hiervoor werd in 2019 afgerond. Door de complexiteit in het landschap is veel tijd besteed aan het opstellen van een routekaart voor vervanging.

Ook aan de mogelijkheid om met één keer inloggen toegang te krijgen tot alle bibliotheekdiensten is verder gewerkt. Om dit mogelijk te maken moeten de vele verschillende manieren om in te loggen (met pasnummer, e-mailadres en gebruikersnaam) op elkaar worden afgestemd. Als beste oplossing wordt

gezien het creëren van één centrale (landelijke) bibliotheekidentiteit als basis voor authenticatie. De autorisatie kan vervolgens door de betreffende dienst op de achtergrond worden uitgevoerd. Om dit mogelijk te maken moet er zowel aan de Landelijke Digitale Infrastructuur (LDI) als aan de lokale bibliotheeksystemen het nodige worden aangepast. De consequenties voor het netwerk worden de komende maanden in kaart gebracht.

Samen met VOB en POI's werd gestart met het opstellen van een 'ketenbusinesscase' voor een mogelijk collectief landelijk bibliotheekstelsel (CLB) voor alle openbare bibliotheken in Nederland. Deze exercitie moet duidelijk maken welke voordelen een mogelijk CLB kan brengen voor de diverse partners en vooral: voor het beter voorzien in de behoeften van klanten van de openbare bibliotheken.

In het Netwerk Digitaal Erfgoed is verder gewerkt aan gedeelde voorzieningen zoals persistente identifiers, een termennetwerk, waarmee collectiebeheerders gebruik kunnen maken van gedeelde termenlijsten en gebruiksprofielen voor digitaal erfgoed. Tevens is met leveranciers van collectiebeheerssystemen gewerkt aan het ontwikkelen van linked (open) data-modules. De KB maakte de URL Geheugen van Nederland beschikbaar voor de publiekscampagne van het Netwerk Digitaal Erfgoed, die in 2020 van start zal gaan.

2019 was het eerste jaar van CLARIAH Plus. Tot 2024 zal gewerkt worden aan een infrastructuur die het voor wetenschappers mogelijk maakt toegang te hebben tot grote verzamelingen digitale data en tot innovatieve en gebruiksvriendelijke applicaties voor de verwerking van deze data. Zowel de data als de applicaties zullen duurzaam worden beheerd, zodat ze ook in de toekomst van nut kunnen zijn voor wetenschappers: van letterkundigen, historici en archeologen tot taalkundigen, spraaktechnologen en mediawetenschappers.

5. Onze organisatie en onze netwerken ontwikkelen

We investeren in onze organisatie en in nationale en internationale netwerken, waaronder het stelsel van openbare bibliotheken en het netwerk digitaal erfgoed. We geven een impuls aan processen met data en we leren door samen te werken met andere nationale bibliotheken en bibliotheekorganisaties.

5.1 KB-organisatieontwikkeling

De KB zet volop in op organisatieontwikkeling om haar ambities ook daadwerkelijk waar te kunnen maken. Sinds de integratie van drie andere organisaties in de KB in 2015 en de beperkte organisatieaanpassing van 2017 zijn de structurele contouren van de organisatie ongewijzigd gebleven, maar op veel andere vlakken is de organisatie sterk in verandering. Klein en meeslepend veranderen is daarbij ons adagium, omdat we niet meer geloven in grootschalige verandertrajecten die geïmplementeerd worden van bovenaf, maar dat lerend bijsturen en aanpassen juist een structureel onderdeel van het samen werken zou moeten zijn, waarbij verantwoordelijkheid daarvoor door steeds meer mensen gevoeld en genomen wordt, in onderlinge samenhang en verbinding en vanuit de kennis van de koers van de KB en de bijbehorende doelen. Diverse ‘pilots’ en initiatieven waar geëxperimenteerd werd met meer zelf-organisatie, met *agile* werken en *design thinking*, soms zelfs dwars door de organisatiestructuren heen, werden geëntameerd. In 2019 zijn in alle geledingen van de organisatie trainingen en opleidingen gevolgd (zie ook hierna paragraaf 5.4.3, over Leren & ontwikkelen). Ook zijn de laatste voorbereidingen getroffen voor een leiderschapstraject, waarmee de KB in 2020 en 2021 haar formele (management) en informele (‘influentials’) leiders zal uitdagen de eigen grenzen, weer verder te verleggen. Bijzonder succesvol en invloedrijk waren in 2019 de VUCA-leergang door dr. Anna Snel en de colleges over organisatienetwerken van prof. dr. Patrick Kenis. Snel nam de KB mee in de gevolgen van het inzicht dat de wereld de laatste decennia veranderd is in een volatile, uncertain, complex en ambiguous plaats en dat daarmee het inmiddels geijkte managementinstrumentarium van bijvoorbeeld het New Public Management steeds minder toepasbaar en relevant wordt. In diverse interactieve sessies werden de consequenties daarvan doordacht. Kenis besprak eerst met het management en later met een grotere afvaardiging uit de organisatie zijn ideevorming over organisatienetwerken. In die ideevorming staat de gedachte centraal dat de wereld en de problemen daarin in de 21e eeuw te ingewikkeld zijn om als organisatie alleen vanuit het eigen institutionele perspectief op te lossen. Werkelijke maatschappelijke impact wordt alleen bereikt op die plaatsen waar professionals voorbij de grenzen van instituties denken en werken, waar het maatschappelijk resultaat tegelijkertijd startpunt en doel is. De organisatievorm die daarbij past is het netwerk, een gedachte die de KB inmiddels eigen is (vgl. de titel van het KB-beleidsplan 2015-2018: De kracht van het netwerk), maar waarvan de toepassing op steeds meer plaatsen vorm krijgt. Ook intern zoeken we naar manieren om ‘VUCA’ en ‘organisatienetwerken’ in ons werken te verankeren. Een voorbeeld daarvan is het constante streven naar minder formele hiërarchie en een wijzigende invulling van rollen en functies. In dat kader is er bijvoorbeeld voor gekozen de vacature van het sectorhoofd Marketing & Diensten in 2019 niet direct te vervullen, maar is er in plaats daarvan een pilot uitgevoerd waarbij de drie M&D-afdelingshoofden deze functie een tijd lang gezamenlijk waarnamen, en daarmee dus een grotere strategische verantwoordelijkheid kregen. Deze pilot leverde waardevolle inzichten op

met betrekking tot het op een dergelijke manier platter maken van de organisatie. Steeds opnieuw ervaren we dat ons eigen lerend vermogen en onze bereidheid tot samenwerken vanuit expertise, kortcyclisch ontwikkelend vanuit de gemeenschappelijke doelen, de sleutel tot succes vormt. De organisatiestructuur is daarbij volgend.

5.2 Netwerken

5.2.1 In nationaal verband

‘Als je lid bent van één bibliotheek, ben je lid van alle bibliotheken,’ vertelde een wethouder in Hengelo trots tijdens de opening van zijn informatiepunt digitale overheid. En zo is het: het netwerk van openbare bibliotheekvoorzieningen werkt in Nederland steeds beter samen op lokaal, provinciaal en nationaal niveau. Dat vindt de KB niet alleen, maar dat werd ook bevestigd in de in 2019 uitgevoerde evaluatie van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen.

Een bijzonder succesvol initiatief van de KB in het netwerk van openbare bibliotheken was het uitnodigen van Nina Simon, museumvernieuwer en grondlegger van de OF/BY/FOR ALL-methode. Gedurende haar verblijf presenteerde ze haar OF/BY/FOR ALL-gedachtengoed na afloop van de KB-OB dag in de LocHal en verzorgde ze een tweetal bootcamps binnen de KB. Aan de inspirerende tweedaagse trainingen namen ruim 200 deelnemers deel, voornamelijk uit de openbare-bibliotheeksector uit meer dan zeven landen. Geleerd werd hoe openbare bibliotheken en andere culturele organisaties de lokale gemeenschap kunnen betrekken bij hun werk en organisatie. Centraal stonden co-creatie vanuit openheid, gastvrijheid, inclusiviteit en delen van ‘eigenaarschap’.

Eveneens succesvol met meer dan tweehonderd aanmeldingen was het KB College over Artificial Intelligence. Met sprekers als David Lankes (professor Library & Information Science aan de University of South Carolina), Thomas Smits (o.a. oud researcher-in-residence KB), Kriti Sharma (AI-technoloog, VN-adviseur, Forbes 30 under 30, TEDtalk-spreker) en Jan Willem van Wessel (KB) werden bezoekers tegelijkertijd diepgaand en breed geïnformeerd over AI en de toekomst van de bibliotheek.

Veel van onze onderzoeksactiviteiten (zie ook par. 2.3) vinden plaats in samenwerkingsverband en op het snijvlak van nationaal en internationaal verband. Samenwerkingen zoals geschetst paragraaf 2.3 leiden vaak tot grotere vervolgonderzoeken die mogelijk worden gemaakt met behulp van externe financiering. NWO en het eScience Center financierden bijvoorbeeld het onderzoeksproject *NEWSGAC* waarbij we samen met de Rijksuniversiteit Groningen en het Centrum voor Wiskunde en Informatica (CWI) met behulp van *machine learning* krantenartikelen classificeren naar verschillende typen. Deze resultaten worden opgenomen in de CLARIAH-infrastructuur waardoor andere onderzoekers er ook gebruik van kunnen maken.

5.2.2 In internationaal verband

Op het gebied van internationale onderzoeksprojecten en samenwerkingsverbanden is de KB partner in het Europese *Time Machine*-project en levert zij een actieve bijdrage aan de Amsterdamse *Time*

Machine. De KB werkt aan technieken om OCR te verbeteren in het IMPACT Center of Excellence. Samen met de collega-nationale bibliotheek uit Nieuw Zeeland wordt gewerkt aan een nieuwe tool om websites te archiveren. KB-onderzoekers dachten mee aan standaarden voor digitale duurzaamheid binnen de Open Preservation Foundation en schreven mee aan het *'Open a Glam Lab'*-boek met bibliotheken die ook een Lab hebben, in onder andere het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Denemarken en Qatar. Tenslotte droeg de KB bij aan het Europese project *Oceanic Exchanges* waarin onderzoekers uit het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Finland, de Verenigde Staten, Mexico en Nederland actief zijn.

Sinds 2018 is de algemeen directeur van de KB de voorzitter van de Conference of Directors of National Libraries (CDNL), een wereldwijd samenwerkingsverband voor directeuren van nationale bibliotheken. CDNL komt bijeen tijdens het jaarlijkse World Library & Information Congress, in 2019 gehouden in Athene. Na een succesvol verlopen bijeenkomst in 2018, waarin deelnemers werden uitgedaagd na te denken over hun rol bij het verwezenlijken van de duurzame ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties, werd dit keer gesproken over de jeugd en de toekomstige generatie. Het resultaat was een levendige sessie, waarin meer dan zeventig nationale bibliothecarissen van gedachten wisselden en hun goede en slechte voorbeelden bespraken. We kunnen inmiddels, na twee breed gewaardeerde bijeenkomsten, voorzichtig concluderen dat het Nederlandse voorzitterschap een succes is, dat leidt tot opener, dynamischer, meer op dialoog gerichte vergaderingen van CDNL.

Overigens werd tijdens het WLIC ook bekendgemaakt dat het WLIC 2021 in Nederland (Rotterdam) gehouden zal worden. Met die toekenning werden de inspanningen van het Nationaal Comité, waarvan de KB lid is, beloond.

Bijzondere internationale activiteiten werden in 2019 ontplooid in samenwerking met Duitsland. Nederland was vorig jaar het gastland tijdens de illustere Bibliothekartag, dit keer in Leipzig. De KB speelde een grote rol bij het arrangeren van gastsprekers als Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Laurentien en Francine Houben, de *founder* en *creative* director van Mecanoo.

5.3 Databeveiliging & privacy

Voor een organisatie die zoveel met data werkt als de KB zijn databeveiliging en privacy cruciale onderwerpen die veel aandacht krijgen. 2019 was bovendien het eerste volledige kalenderjaar waarin de Algemene Verordening Gegevensbescherming van toepassing was. De in 2018 genomen stappen om de AVG te implementeren zijn verder opgepakt. Het interne privacybeleid is aangevuld met een Beleid inzake bewaartermijnen voor persoonsgegevens, Beleid gegevenswissing content en Richtlijnen voor de rechten van betrokkenen. Er zijn twee (nieuwe) mandaatregelingen in verband met de AVG opgesteld en inwerking getreden.

De interne governance van de KB is ingericht via het three-lines-of-defence-model. Die inrichting is ook op het gebied van privacy geoperationaliseerd. De Functionaris Gegevensbescherming is gepositioneerd in de derde lijn; om die positionering zichtbaarder te maken, is in 2019 besloten de FG in de directiestaf

onder te brengen. In de tweede lijn functioneren twee privacyjuristen en verschillende AVG-coördinatoren. De eerste lijn wordt gevormd door de 'business'. Tussen de verschillende privacyfunctionarissen zijn de afstemmingslijnen kort, omdat zij samenwerken in een functioneel privacyteam. Het privacyteam speelt een centrale rol in de verschillende werkprocessen en heeft in 2019 een grote hoeveelheid vragen gekregen en beantwoord.

De KB heeft privacy intern op de kaart gezet en gehouden door verschillende bewustwordingsacties. De gegroeide aandacht voor data en privacy resulteerde in drukbezochte privacy spreekuren en verschillende interne presentaties over privacy in relatie tot thema's zoals cookies, marketing, klantenservice en het doen van onderzoek. Daarnaast is er begin juli een externe presentatie gegeven voor erfgoedinstellingen over 'Eén jaar AVG'. In 2019 heeft de KB een eerste interne privacy-audit uitgevoerd. De daaruit volgende verbeteracties zijn in gang gezet. In 2020 staat een tweede interne audit gepland. Door de ervaringen met de privacy procedures zijn door het privacyteam verschillende verbeteringen in kaart gebracht en opgepakt. Zo wordt de PIA-procedure (PIA; privacy impact assessment) vereenvoudigd, en wordt ook het proces omtrent clouddiensten overzichtelijker gemaakt. Het register van verwerkingen is door de AVG coördinatoren verder bijgewerkt en verbeterd. Er zijn verscheidene DPIA-prescreenings uitgevoerd en verwerkersovereenkomsten afgesloten.

De KB ontvangt gemiddeld zo'n drie a vier verzoeken van betrokkenen per kwartaal. Dit betreft voornamelijk inzage en verwijderverzoeken. In de meeste gevallen heeft de KB een verzoek niet in behandeling hoeven nemen met een beroep op de wettelijke uitzondering in de (U)AVG. De verzoeken zijn binnen de gestelde termijnen beantwoord.

De KB heeft in 2019 geen datalekken gemeld aan de Autoriteit Persoonsgegevens.

5.4 Personeel

5.4.1 Samenstelling personeel

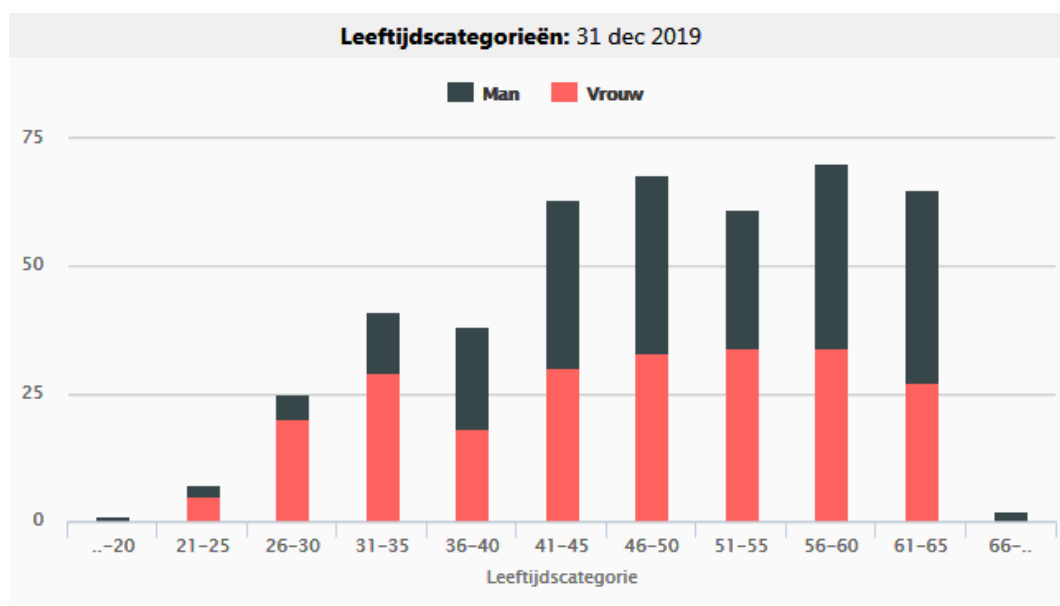
In 2019 is de totale omvang van de gemiddelde bezetting in fte's iets afgenomen ten opzichte van 2018. In de samenstelling van contractsoorten is een bewust beleid gevoerd om waar mogelijk extern ingehuurd personeel te vervangen door medewerkers met een aanstelling. De belangrijkste reden hiervoor is om de personeelskosten te beheersen. Ook het aantal medewerkers met een tijdelijke aanstelling is afgenomen.

Contractsoort	2019	2018
Vaste aanstelling	312	295
Tijdelijke aanstelling	55	67
Aanstelling op projectbasis	24	25
Totale bezetting medewerker	392	387

Externen	64	74
Totale bezetting (fte)	456	461

Gemiddelde bezetting naar contractsoort in fte's in 2019 en 2018

Eind 2019 was de gemiddelde leeftijd van onze medewerker 48,1 jaar, waarmee de KB precies in de pas loopt met de gemiddelde leeftijd van ambtenaren in Nederland. In vergelijking met het voorgaande jaar is de gemiddelde leeftijd van medewerkers bij de KB gelijk gebleven. Ook onder de rest van de beroepsbevolking van Nederland vlakt de stijging van de gemiddelde leeftijd af. In onderstaande grafiek is dat voor de KB goed zichtbaar. Waar bij veel organisaties in de leeftijdsopbouw de leeftijdscategorieën boven de 50 jaar lagere aantallen laten zien dan voor 50 jaar, kent de KB in de hogere leeftijdscategorieën juist een relatief grote vertegenwoordiging. Het ligt daarom in de rede dat de komende jaren de uitstroom door pensionering hoog zal zijn. De genderbalans is bij de KB perfect in balans: precies 50% versus 50%.

Personeelssamenstelling naar leeftijdscohort en gender (peildatum 31 december)

5.4.2 Wettelijke veranderingen

De **Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA)** trad op 1 januari 2020 in werking. De rechtspositie van een groot deel van alle ambtenaren is daarmee dezelfde geworden als die van ruim 6 miljoen werknemers in de private sector. Ook voor de werknemers van de KB én voor de KB zelf als werkgever zijn de bepalingen uit het Burgerlijk wetboek gaan gelden. Gedurende 2019 is deze verandering voorbereid. Zo zijn alle personele regelingen en de voor de KB geldende cao WNRA-proof

gemaakt. Via Plein, het intranet van de KB, zijn medewerkers hierover geïnformeerd. In november 2019 zijn alle medewerkers per brief geïnformeerd over deze wijziging in de arbeidsrelatie.

Ook de **Wet Arbeidsmarkt in Balans (WAB)** trad per 1 januari 2020 in werking. Het kabinet wil met deze wet het voor werkgevers aantrekkelijk maken om mensen in vaste dienst te nemen en minder aantrekkelijk om flexibele arbeidsrelaties aan te gaan. In 2019 zijn de diverse wettelijke maatregelen geïnventariseerd en zijn de nodige voorbereidingen getroffen. De maatregelen in deze wet zullen onder andere tot hogere kosten voor transitievergoedingen en voor inhuur van uitzendkrachten en payroll medewerkers leiden. Ook de WW-premiepercentages voor de flexibele arbeidsrelaties gaan omhoog. Daarnaast moest deze premiedifferentiatie doorgevoerd worden in de salarisadministratie.

In het sociaal akkoord van 11 april 2013 hebben het kabinet en de sociale partners afgesproken dat ze 125.000 banen gaan creëren voor mensen met een arbeidsbeperking. Het sociaal akkoord is vertaald in de **Wet banenafpraak en quotum arbeidsbeperkten (Quotumwet)**. Voor het jaar 2019 betekende dit quotumpercentage dat de KB 13,2 participatiebanen had moeten invullen. Een volledige participatiebaan is daarbij berekend op 25,5 uur per week. Hoewel hier hard aan gewerkt is, zijn er over heel 2019 helaas vier garantiebanen te weinig ingevuld. Tot 2025 wordt het quotumpercentage ieder jaar verhoogd, waardoor al bekend is dat de inspanningen verhoogd moeten worden. Maar de KB neemt haar maatschappelijke verantwoordelijkheid en gaat deze uitdaging graag aan. Voor 2020 zijn per sector streefcijfers benoemd om de banenafpraak te realiseren.

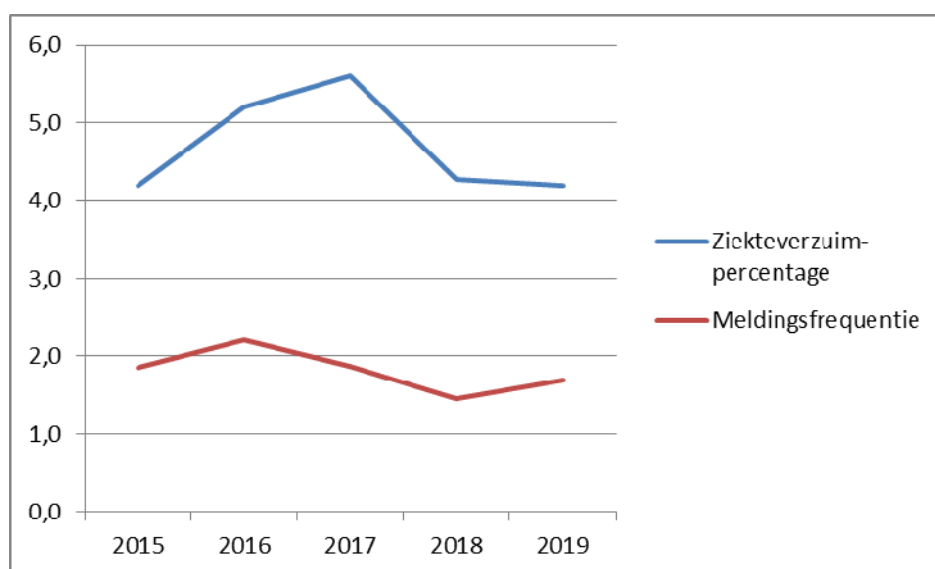
5.4.3 Leren en ontwikkelen

In 2019 is € 502k besteed aan de ontwikkeling van onze medewerkers. Dat is 111% van het jaarbudget van € 450k. Dit jaarbudget is gebaseerd op de cao-afpraak om minimaal 2% van de loonsom te besteden aan professionele ontwikkeling en duurzame inzetbaarheid. Het kan daarbij gaan om vakinhoudelijke trainingen, vaardigheidstrainingen, coaching, compliance trainingen, team-ontwikkeltrajecten en het bezoeken van seminars en congressen.

In 2019 is de eerder gestarte Strategisch Personeelsplanning weer verder gebracht, wat veel informatie opleverde over de gewenste ontwikkeling van competenties. Daarnaast leverden de Resultaat- en Ontwikkelgesprekken veel informatie op over de ontwikkelwensen onder medewerkers. Op basis van deze informatie zijn in 2019 diverse in-company trainingen georganiseerd, onder andere in het voeren van *crucial conversations*, *design thinking*, gespreksvaardigheden, diverse managementvaardigheden, *time management* en informeel leiderschap. In totaal zijn 35 trainingen in huis georganiseerd, waaraan per training gemiddeld 22 medewerkers hebben deelgenomen. Daarmee is een stevige basis gelegd voor de ambitie van de KB om een meer lerende organisatie te worden. In lijn met deze ambitie zijn ook de ervaringen met de in 2018 ingevoerde Resultaat- en Ontwikkelgesprekken geëvalueerd. Een aantal verbetermogelijkheden zijn geïdentificeerd en worden voor het eerst in de gesprekscyclus van 2020 toegepast. In de kern komen de veranderingen neer op het verminderen van de administratieve belasting en vooral op het stimuleren van professionele ontwikkeling.

5.4.4 Inzetbaarheid en ziekteverzuim

In 2018 is het eigen-regiemodel ingevoerd, waarin de focus lag op inzetbaarheid – oftewel, dat wat iemand nog wel kan - in plaats van op het ziek zijn. Dat heeft geleid tot een omkering van het tot dan toe geleidelijk stijgende ziekteverzuim. Het 12 maanden voortschrijdende gemiddelde ziekteverzuimpercentage is in 2019, na een lichte daling halverwege het jaar, weer uitgekomen op 4,2%. Dat is net iets lager dan het jaar daarvoor. Met een gemiddelde van 1,7 ziekmeldingen per medewerker per jaar zijn we echter iets vaker ziek dan de gemiddeld 1,6 meldingen per medewerker in het jaar daarvoor. Het lijkt erop dat de verbeteringen in de ziekteverzuimcijfers afvlakken en we zullen mede daarom blijven investeren in de inzetbaarheid van onze medewerkers. Gelukkig is het ziekteverzuimpercentage nog wel onder het landelijke gemiddelde van 2018 dat volgens het CBS op 4,4% lag.

5.5 Herhuisvesting & instandhouding

De herhuisvesting van de KB, noodzakelijk vanwege het voorziene einde van de levensduur van het huidige KB-complex en wenselijk vanwege de veranderde visie op de functie en daarmee presentatie van de nationale bibliotheek, is een meerjarentraject dat doorlopend en op verschillende manieren veel vraagt van de organisatie. In 2017 heeft de KB de regie op haar eigen herhuisvesting ter hand genomen, wat in 2018 en 2019 op verschillende manieren is voortgezet. Qua nieuwbouw heeft de KB met partners een aantal mogelijke locaties vergaand bestudeerd, wat overigens vooralsnog niet als gevolg heeft gehad dat een nieuwe locatie gekozen kon worden. Qua instandhouding is veel tijd en energie gestoken in het identificeren van de meeste urgente storingen in het KB-complex en het stimuleren van de gebouweigenaar, het Rijksvastgoedbedrijf, die storingen op te lossen.

Afstemming over de voortgang in beide trajecten vindt plaats op diverse niveaus. Wekelijks overlegt de algemeen directeur met de belangrijkste interne betrokkenen. Tweewekelijks vergadert de KB op

strategisch niveau met vertegenwoordiging van het Rijksvastgoedbedrijf en de gemeente Den Haag over zowel de vorderingen wat betreft de nieuwbouw als de vorderingen (en soms het gebrek daaraan) met betrekking tot de instandhouding van het KB-complex tot het moment dat er verhuisd kan worden. Medewerkers worden via het intranet en medewerkersinformatiesessies geïnformeerd. Het ministerie van OCW wordt doorlopend op de hoogte gehouden van de belangrijkste vorderingen, onder andere via periodiek overleg tussen de algemeen directeur van de KB en de directeur Onderzoek- en Wetenschapsbeleid van OCW en van de voorzitter van het ABC en de algemeen directeur van de KB met de directeur-generaal Hoger Onderwijs, Beroepsonderwijs, Wetenschap en Emancipatie (OCW) en de directeur-generaal Rijksvastgoedbedrijf (BZK).

5.6 Financiën

5.6.1 Algemeen

De totale opbrengsten in 2019 waren €101.913K, bestaande uit een rijksbijdrage van €98.013K en overige baten van €3900K. Het resultaat na belasting bedraagt €11383K. Zie hieronder een specificatie van de bestemming van dit resultaat.

Omschrijving	
Eur Bedragen: x 1.000	
Onttrekking van bestemmingsfonds E-content	(428)
Onttrekking van bestemmingsfonds OCW SIOB	(628)
Onttrekking van bestemmingsfonds Leesgehandicapten	(2)
Toevoeging aan bestemmingsreserve Leven Lang Leren	2
Toevoeging aan bestemmingsreserve Huisvesting	2,115
Onttrekking van bestemmingsreserve uitvoering BKT traject	(1,535)
Toevoeging aan bestemmingsreserve Digitale Duurzaamheid	318
Toevoeging aan bestemmingsreserve programma Metamorfoze	1,524
Toevoeging aan de algemene reserve	17
Resultaat na belasting	1,383

Met betrekking tot de jaarrekening 2018 is, nadat deze is vastgesteld, een materiële fout geconstateerd met betrekking tot de verwerking van de Rijksbijdrage. In de jaren tot en met 2018 is een gedeelte van de Rijksbijdrage niet in het jaar van toekennen ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht. Het bedrag waarvoor nog geen kosten was gemaakt, werd in mindering gebracht op de overige baten en als een (kortlopende) projectschuld in de balans opgenomen. Bij besteding in een later jaar werd tegenover de lasten eenzelfde bedrag aan overige baten verwerkt, waarbij de kortlopende schulden werden verminderd. Beide verwerkingen zijn niet in overeenstemming met de van toepassing zijnde verslaggevingsregels.

Het nog niet bestede deel van de Rijksbijdrage had (als een separate component) in het eigen vermogen moeten worden verantwoord in plaats van als een (kortlopende) schuldpositie. Voorts werd door de onterechte mutaties via de overige baten, een deel van de Rijksbijdrage in het onjuiste jaar verantwoord. De impact van de geconstateerde fout in het eigen vermogen bedraagt €29.385K op 31 december 2018 en €33.171K op 1 januari 2018. De impact op het saldo van baten en lasten 2018 bedraagt €3.786K. De vergelijkende cijfers over 2018 zijn hierop aangepast.

De organisatie heeft geen specifieke research en development activiteiten, al is zij wel voortdurend bezig met de ontwikkelingen op het gebied van digitaliseren van de collectie.

5.6.2 Solvabiliteit en liquiditeit

Ratio per 31 december		
Ratio	2018	2019
Solvabiliteit	0,76	0,77
Liquiditeit	4,34	4,34

De liquiditeitspositie van de KB is in 2019 niet significant veranderd. In de risicomanagement paragraaf is een toelichting opgenomen m.b.t. treasury en financiering. Er is geen sprake van externe financiering.

5.6.3 Samenstelling vermogen

Eigen vermogen, verloopoverzicht 2019	Bestemmings-			Totaal eigen
Eur Bedragen: x 1.000	Algemene reserve	Bestemmings-reserve	fonds publiek	vermogen
Eigen vermogen 1-1-2018 eerder gerapporteerd	3,292	16,644	7,103	27,039
Effect fourterstel per 1-1-2018		33,171		33,171
Stand 1-1-2018	3,292	49,815	7,103	60,210
Resultaat 2018	703	(3,064)	(801)	(3,162)
Eigen vermogen 31-12-2018	3,995	46,751	6,302	57,048
Verloop gedurende de periode:				
Resultaat verslagperiode	17	2,424	(1,058)	1,383
Overige mutaties verslagperiode		278	(278)	0
Eigen vermogen aan het einde van de periode	4,012	49,453	4,966	58,431

De algemene reserve is vrij besteedbaar, dit ter besluitvorming door het Algemeen Bestuurscollege.

Specificatie van publieke bestemmingsreserves					
Eur Bedragen: x 1.000					
Volgnummer		Bestemmings- reserve aan het begin van de periode	Resultaat verslag- periode	Overige mutaties verslag- periode	Bestemmings- reserve aan het einde van de periode
1	Bestemmingsreserve Huisvesting	17,366	2,115		19,481
2	Bestemmingsreserve Legaten	-	-	278	278
3	Bestemmingsreserve Brandveiligheid	5,000	-		5,000
4	Bestemmingsreserve KB-NA	1,287	-		1,287
5	Bestemmingsreserve Leven Lang Leren	-	2		2
6	Bestemmingsreserve progr. Metamorfoze	3,904	1,524		5,428
7	Bestemmingsreserve Digitale Duurzaamheid	7,832	318		8,150
8	Bestemmingsreserve uitvoering BKT traject	11,362	(1,535)		9,827
Totaal		46,751	2,424	278	49,453

De publieke bestemmingsreserves zijn besteedbaar voor de toekomstige kosten voor de onderdelen zoals de reserve te naam gesteld is, dit ter besluitvorming van het Algemeen Bestuurscollege.

Specificatie van publieke bestemmingsfondsen					
Eur Bedragen: x 1.000					
Volgnummer		Bestemmings- fonds aan het begin van de periode	Resultaat verslagperiode	Overige mutaties verslagperiode	Bestemmings- fonds aan het einde van de periode
1	Restant subsidie OCW 2010-2012 (SIOB)	1,162	(628)		534
2	Bestemmingsfonds Leesgehandicapten	788	(2)		786
3	Bestemmingsfonds E-content	3,928	(428)		3,500
4	Bestemmingsfonds Pilot Digitalisering	146			146
5	Bestemmingsfonds Legaten	278		(278)	0
Totaal		6,302	(1,058)	(278)	4,966

De saldi van de publieke bestemmingsfondsen dienen besteed te worden aan toekomstige kosten voor de verschillende segmenten en vinden hun oorsprong in geoormerkte gelden in de rijksbijdragebrieven.

5.6.4 Samenvatting begroting 2020

De begroting 2020 is sluitend, en vastgesteld door het Algemeen Bestuurscollege. Een financiële samenvatting van baten en lasten is hieronder opgenomen.

Begroting 2020	
Baten	
Rijksbijdrage WHW	46.869
Rijksbijdrage WSOB, land, stelseltaken en dig. Infrastructuur	22.348
Rijksbijdrage WSOB Inkoop E-content	15.141
Rijksbijdrage WSOB voorz. Leesgehandicapten	11.776
Rijksbijdrage Digitale Inclusie	2.000
Overige opbrengsten	1.564
totaal baten	99.698
Lasten	
Personele lasten	34.657
Materiele kosten	26.836
Vernieuwingsbudget	2.589
Collectiebudget	1.616
Nationaal Programma en externe projecten	5.460
Leesgehandicapten	11.776
Inkoop E-content	15.249
Stelseltaken en transitieprogramma	1.515
totaal lasten	99.698

5.7 Risicomanagement

5.7.1 Introductie en strategisch risicomanagement

De KB is een financieel gezonde organisatie en kan de nabije toekomst met vertrouwen tegemoetzien. In het beleidsplan *Werken met Woorden* is voor de periode 2019-2022 de strategie vastgelegd.

Het beleidsplan vormt de basis voor een nadere uitwerking in geïntegreerde jaarplannen waarin de basis wordt gelegd voor een solide inhoudelijke en financiële uitvoering in de komende jaren, zodat een goede balans tussen begroting en realisatie kan worden gewaarborgd. Bij de ontwikkeling van de jaarplannen voor 2020 heeft risicomanagement een prominentere plaats gekregen in relatie tot het bereiken van onze (strategische) doelstellingen.

Mede om risicomanagement structureel in te bedden binnen de KB is in 2017 de afdeling Governance Risk & Compliance ingesteld. In 2019 zijn wederom verdere stappen ondernomen in het ontwikkelen van een passende vorm van risicomanagement bij de KB. Er heeft een informatie-uitwisseling plaatsgevonden met een significant aantal organisaties, en samen met de eigen ervaringen is een werkwijze opgesteld voor de komende periode.

De nadruk in 2019 lag met name op de risico's met betrekking tot onze digitale en fysieke collectie, en (her)huisvesting. Waar van toepassing zijn passende maatregelen besproken en belegd. Hiermee zal in 2020 verder worden gegaan, aangevuld met (verdiepende) risicosessies op een groot aantal gebieden, waaronder (maar niet beperkt tot) informatiebeveiliging, juridische, financiële en risico's met betrekking tot het bereiken van onze (strategische) doelen.

5.7.2 Financiële risico's

De KB voert de bedrijfsvoering geheel in euro's. De KB voert beleid om elk risico met betrekking tot een liquiditeitstekort zoveel mogelijk uit te sluiten. De KB participeert in het geïntegreerd middelenbeheer van het Rijk / ministerie van Financiën (schatkistbankieren). De KB maakt geen gebruik van afgeleide instrumenten en houdt geen handelsportefeuille aan. In 2020 zal de koppeling tussen (financiële) risico's en het beschikbare eigen vermogen worden verstevigd.

Het voornaamste risico in financiële zin betreft de (her)huisvesting. Om toekomstige kosten en risico's m.b.t. huisvesting te dekken wordt er jaarlijks een significante dotatie gedaan aan bestemmingsreserve Huisvesting. In de meerjarenbegroting zoals opgenomen in de continuïteitsparagraaf zijn hiervoor voor de komende jaren aanvullende middelen opgenomen.

Begin 2019 heeft de KB een eerste fraude self assessment uitgevoerd. Hierin zijn geen significante risico's geïdentificeerd. Dit onderwerp zal in 2020 meegenomen worden in de verdere doorontwikkeling van (financieel) risicomanagement.

De KB maakt in de normale bedrijfsuitvoering gebruik van financiële instrumenten die de organisatie kan blootstellen aan valuta-, rente-, kasstroom-, krediet-, en liquiditeitsrisico.

Kredietrisico

De onderneming loopt kredietrisico over vorderingen en liquide middelen en bestaat voornamelijk uit liquide middelen (> 95%). De KB participeert in het geïntegreerd middelenbeheer van het ministerie van Financiën, alwaar de liquide middelen zijn ondergebracht. Het kredietrisico wordt derhalve als laag ingeschat door de KB.

Renterisico en kasstroomrisico:

De KB heeft geen rentedragende vorderingen en schulden en geen externe financiering.

Valutarisico:

De KB heeft geen buitenlandse activiteiten en kent uit dien hoofde geen valutarisico.

Liquiditeitsrisico:

De KB bewaakt de liquiditeitspositie door middel van opvolgende liquiditeitsbegrotingen en – rapportages. Het management ziet erop toe dat voor de KB steeds voldoende liquiditeiten beschikbaar zijn om aan de verplichtingen te voldoen en dat tevens voldoende financiële ruimte onder de beschikbare faciliteiten beschikbaar is.

De KB heeft op advies van haar belastingadviseur door middel van aangiften verzocht om teruggaaf van betaalde BTW inzake de kosten van digitale abonnementen onder gelijktijdige afdracht van de BTW inzake de met deze activiteit gerealiseerde omzet. Op basis van deze aangiften is in 2019 een bedrag van EUR 2,0 miljoen uitbetaald door de belastingdienst. De belastingdienst heeft in onderzoek of de KB terecht aanspraak maakt op deze BTW restituties. De uitkomst van dit onderzoek is op dit moment niet

bekend, maar niet uitgesloten moet worden dat de KB de ontvangen BTW dient terug te betalen. Gezien deze onzekerheid heeft de KB het ontvangen bedrag niet in mindering gebracht op de kosten doch als verplichting in de balans per 31 december 2019 opgenomen.

5.7.3 Financiële verslaggeving

Op basis van het three-lines-of-defence-model wordt binnen de KB onderscheid gemaakt tussen Operational Control, Management Control (door de Business Controller, HRM-adviseur en Inkoopadviseur) en Risk Management & Compliance. De samenwerking tussen de betrokken rollen is in 2019 verder versterkt, waarbij toezicht op de kwaliteit van rapportages, koppeling met de omvang van het eigen vermogen en de verdere invulling van de derdelijns rol belangrijke verbeterpunten zijn.

In 2020 zal dit verder ontwikkeld worden, met ook specifieke aandacht voor de rol van de betrokken systemen. Er spelen binnen de KB geen waarderingsvraagstukken met een significante mate van subjectiviteit.

5.7.4 Operationele activiteiten – Belangrijkste aandachtspunten in 2019

Huisvesting	Samen met het Rijksvastgoedbedrijf zijn in 2019 twee risico-sessies gehouden (inzake instandhouding van het huidige pand en de toekomstige magazijnfunctie) waarvan de uitkomsten zijn belegd in de projectgroep. Uit deze en eerder gehouden risicosessies blijken een aantal grote risico's voor de KB. Voor deze risico's zijn mitigerende maatregelen getroffen welke worden meegenomen in de verdere planvorming. Risico's zijn onder meer nog bestaande onduidelijkheden met betrekking tot de voorwaarden waaronder de huidige locatie te zijner tijd zal worden verlaten en een onzekere bouwmarkt en de effecten daarvan op de exploitatie van de KB.
Rechtmatigheid	Inzicht in de rechtmatigheid van de totale spend is in 2019 een tijdsintensief proces geweest. Ten behoeve van de doorontwikkeling en het mitigeren van geïdentificeerde van rechtmatigheid-, leveranciers- en contractrisico's bestaat het voornemen in 2020 een Purchase to Pay (P2P) systeem aan te schaffen. Dit systeem zal proactief leveranciers- en contractrisico's gaan meten en signaleren. Dit zal het handmatige systeem vervangen dat nu tijdelijk in gebruik is t.b.v. spendanalyse en leveranciers- en contractrisicomanagement.
Collecties	Zowel qua fysieke als digitale veiligheid is in 2019 een verbetering doorgevoerd in het risicomanagement; vgl. paragraaf 3.4.
Privacy	Zie paragraaf 5.2 voor een update van de stand van zaken met betrekking tot AVG/Privacy.

5.8 Kwaliteitszorg en klachtenafhandeling

Op grond van de Kaderwet ZBO (Art. 19) legt de KB verantwoording af over de taakuitoefening van het beleid met betrekking tot kwaliteitszorg. Klachten- en bezwaarregelingen ten behoeve van klanten en

medewerkers zijn aanwezig en worden via de daarvoor geëigende kanalen – KB-website en/of intranet – gepubliceerd. De KB betracht de grootst mogelijke zorgvuldigheid bij de afhandeling van klachten en bezwaren jegens personen en instanties en neemt de daarbij de benodigde maatregelen om tijdigheid en kwaliteit te garanderen.

Ontvangen Wob-verzoek en bezwaarschriften 2019

- In 2019 zijn geen Wob-verzoeken ingediend.
- In 2019 zijn geen bezwaarschriften ingediend door medewerkers.

6. Continuïteitsparagraaf

6.1 Uitgangspunten

De werkzaamheden van de KB zijn gebaseerd op drie wettelijke kaders: de WHW, de Wsob en de Kaderwet ZBO. Bevoegdheden en verantwoordelijkheden zijn vastgelegd en gepubliceerd in het Bestuursreglement (Staatscourant 28 mei 2015).

De wettelijke kaders Wsob en de Kaderwet ZBO zijn van kracht met ingang van 1 januari 2015. Conform het bestuursreglement is een geïntegreerde begroting vastgesteld door het Algemeen Bestuurscollege en goedgekeurd door de minister van OCW. De wettelijke verankering van de taken en financiering van deze activiteiten geven een solide basis voor de toekomstbestendigheid van de KB. Het meerjarenbeleid van de KB is conform het bestuursreglement vastgelegd en openbaar gemaakt in een vierjarig beleidsplan 2019 - 2022 "Werken met woorden".

Het financiële beleid van de KB is gericht op een blijvend evenwicht tussen baten en lasten. Het eigen vermogen moet op peil worden gehouden, zodat er ruimte is om optredende risico's te kunnen opvangen. Dit evenwicht wordt bereikt door te sturen op een neutraal exploitatieresultaat (behoudens ingecalculeerde dotaties of onttrekkingen aan reserves). Bij dotaties aan de reserves wordt geanticipeerd op de keuzes die volgen uit de strategische beslissingen.

De maatregelen die de KB in eerdere jaren heeft genomen om het kostenniveau in overeenstemming te houden met de beschikbare middelen, blijven van kracht. Het beleid wordt uitgevoerd volgens de geldende wettelijke en financiële kaders. Per jaar worden binnen de meerjarenreeks onderbouwde keuzes gemaakt in nauwe afstemming met en goedkeuring door het ABC bij de vaststelling van de jaarbegroting.

Ontwikkeling personeel in FTE (formatie)

	R2019	B2020	2021	2022	2023	2024
Bestuur/management	37	37	37	37	37	37
Personeel primair proces	354	366	366	366	366	366
Totaal FTE	391	403	403	403	403	403

De meerjarige personeelskosten laten een daling zien ten gunste van stijgende kosten van ICT en huisvesting. De KB werkt doorlopend aan een strategische personeelsplanning met als doel een goede afstemming tussen de beschikbare financiële middelen en het benodigde personeel in een evenwichtige verhouding tussen vast, tijdelijk en extern ingehuurd personeel. Hierbij wordt rekening gehouden met het relatief hoge aantal oudere werknemers (boven zestig jaar) waarvoor een zogeheten generatieplan is ontwikkeld dat in 2017 is geïmplementeerd. De benodigde afname zal onder andere gerealiseerd worden door een vermindering van de inhuur van extern personeel en wijzigingen in de kostenopbouw van het personeelsbestand. Uitbreiding van het personeelsbestand zal alleen plaatsvinden wanneer er ook additionele middelen beschikbaar zijn. In de bovenstaande tabel is het aantal Fte's voor de periode 2021-2024 gelijk gelaten aan de begroting voor 2020 (deze gegevens zijn nog niet beschikbaar en zal onderdeel zijn van verdere planvorming).

Continuïteitsparagraaf 2019-2024

EUR Bedragen: x 1.000	2019	2020	2021	2022	2023	2024
	Realisatie	Begroting	Prognose	Prognose	Prognose	Prognose
Baten						
<i>Rijksbijdragen</i>	98,013	98,134	99,634	99,134	100,634	102,134
<i>Overheidsbijdragen en -subsidies overige overheden</i>	-	-	-	-	-	-
<i>College-, cursus-, les- en examengelden</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Baten werk in opdracht van derden</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Overige baten</i>	3,900	1,564	1,564	1,564	1,564	1564
Totaal baten	101,913	99,698	101,198	100,698	102,198	103,698
Lasten						
<i>Personeelslasten</i>	39,683	36,804	36,692	36,022	36,810	37,599
<i>Afschrijvingen</i>	520	1,006	1,285	1,431	1,488	1,324
<i>Huisvestingslasten</i>	12,245	12,514	12,863	14,192	14,163	14,096
<i>Overige lasten</i>	48,082	49,374	50,358	49,053	49,737	50,679
Totaal lasten	100,530	99,698	101,198	100,698	102,198	103,698
<i>Saldo baten en lasten</i>	1,383	-	-	-	-	-
<i>Gerealiseerde herwaardering</i>						
<i>Financiële baten</i>						
<i>Financiële lasten</i>						
Resultaat	1,383	-	-	-	-	-
<i>Belastingen</i>						
<i>Resultaat uit deelnemingen</i>						
<i>Resultaat na belastingen</i>	1,383	-	-	-	-	-
<i>Resultaat aandeel van derden</i>						
Nettoresultaat	1,383	-	-	-	-	-
<i>Buitengewone baten</i>						
<i>Buitengewone lasten</i>						
Totaal resultaat	1,383	-	-	-	-	-

Deze gegevens zijn geactualiseerd versus de financiële bijlage van het beleidsplan 2019-2022

De meerjarenbegroting 2019-2024 is opgesteld in overeenstemming met de systematiek zoals opgesteld in voorgaande jaren. Dit betekent effectief dat de resultaatbestemming naar bestemmingsreserves en bestemmingsfondsen is opgenomen als onderdeel van het saldo van baten en lasten.

Toelichting

In de prognose van de baten over jaren 2021 tot en met 2024 is rekening gehouden met door OCW toegezegde loon- en prijscompensatie. De doelstelling is dat wij lagere personeelslasten krijgen met name door geleidelijke daling van de inhuur van externen. De afschrijvingen stijgen in lijn met geplande investeringen in het nieuw Digitaal Magazijn en de digitale infrastructuur. De huisvestingslasten zullen stijgen doordat de voorbereidingskosten voor de nieuwbouw zijn mee begroot. De afloop van de huidige huurallonges wordt gecompenseerd door dotaties aan de huisvestingsreserve.

Voor deze financiële prognose zijn de te verwachten opbrengsten leidend geweest. In de komende begrotingsrondes zal meer duidelijkheid ontstaan over de daadwerkelijke kostenontwikkeling.

De belangrijkste aannames zijn:

- Jaarlijkse indexering van materiele lasten 2%;
- Rijksbijdrage WSOB en Inkoop E-content: Wij verwachten vanuit fiche cultuurmiddelen de volgende bedragen: 2020 €1,8 miljoen; vanaf 2021 jaarlijks €2 miljoen. Bij de kosten zijn deze additionele bedragen opgenomen bij Inkoop E-content. Dit betreft uitgaven die aan rechthebbende auteurs en vormgevers uitgekeerd worden;
- Rijksbijdrage OBDO van €2 miljoen is tot en met 2021;
- Er is een jaarlijkse toevoeging aan de huisvestingsreserve opgenomen;
- Vanaf 2020 geleidelijke verlaging van de personeelslasten ten gunste van materiele lasten;

Inzake de volgende activiteiten zijn kosten noch opbrengsten meegenomen in de bovenstaande financiële raming omdat de financiering daarvan nog geconfirmeerd moet worden:

- Activiteiten inzake Digitale agenda overheid / basisvaardigheden te financieren door een bijdrage vanuit het Ministerie van Binnenlandse Zaken;
- Activiteiten voortvloeiend uit de samenwerking met de Belastingdienst;
- Activiteiten inzake intensivering van NDE;
- Activiteiten inzake het Collectieve Landelijke Bibliotheeksysteem (CLB).

De KB verwacht geen impact van de Corona crisis op haar inkomsten, die vrijwel geheel gefinancierd worden door het Rijk. Mogelijk zullen diverse projecten vertraging oplopen en zullen er leveranciers zijn waarbij problemen ontstaan. De financiële impact hiervan voor de KB wordt op basis van de huidige beschikbare informatie als beperkt ingeschat.

Balansontwikkeling 2019-2024

EUR Bedragen: x 1.000	12/31/2019	12/31/2020	12/31/2021	12/31/2022	12/31/2023	12/31/2024
	Realisatie	Prognose	Prognose	Prognose	Prognose	Prognose
Activa						
Vaste activa						
<i>Immateriële vaste activa</i>						
<i>Materiële vaste activa</i>	3,583	4,237	4,370	3,850	2,824	1,964
<i>Financiële vaste activa</i>						
Totaal van vaste activa	3,583	4,237	4,370	3,850	2,824	1,964
Vlottende activa						
<i>Vorraden</i>						
<i>Vorderingen</i>	2,593	1,500	1,600	1,700	1,800	1,800
<i>Effecten (kortlopend)</i>						
<i>Liquide middelen</i>	69,955	66,326	63,273	63,779	65,050	66,213
Totaal van vlottende activa	72,548	67,826	64,873	65,479	66,850	68,013
Totaal van activa	76,131	72,063	69,243	69,329	69,674	69,977
Passiva						
<i>Eigen vermogen</i>	58,431	54,553	53,879	55,198	56,439	57,602
<i>Eigen vermogen, algemene reserve</i>	4,012	4,737	4,737	4,737	4,737	4,737
<i>Eigen vermogen, bestemmingsreserves</i>	49,453	45,228	44,554	45,873	47,114	48,277
<i>Eigen vermogen, overige reserves en fondsen</i>	4,966	4,588	4,588	4,588	4,588	4,588
<i>Voorzieningen</i>	999	1,500	1,500	1,500	1,500	1,500
<i>Langlopende schulden</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Kortlopende schulden</i>	16,701	16,010	13,864	12,631	11,735	10,875
Totaal van passiva	76,131	72,063	69,243	69,329	69,674	69,977

Toelichting

De materiele vaste activa nemen in de eerste jaren toe in verband met IT-investeringen. De liquide middelen zullen dalen door uitgaven in verband met de instandhouding van het huidige KB gebouw en begrote uitgaven van de programma's: Digitaal Magazijn, nieuwe Datacentrum en nieuwe Digitale Werkomgeving. Het eigen vermogen stijgt door met name de opgenomen dotaties aan de huisvestingsreserve.

Impact coronacrisis

De impact van het Corona-virus (CoViD-19) raakt iedereen in Nederland. De KB heeft als gevolg hiervan ook ingrijpende maatregelen moeten treffen om de verspreiding van het virus onder haar medewerkers maximaal te voorkomen dan wel te beperken. Het is niet onaannemelijk dat maatregelen in de komende periode worden verlengd of dat nieuwe maatregelen van toepassing worden.

De KB heeft als gevolg van de ontwikkelingen rondom CoViD-19 een impactanalyse uitgevoerd om de continuïteitsveronderstelling te toetsen. Op basis hiervan concludeert management van de KB dat de KB voldoende middelen tot haar beschikking heeft om aan haar verplichtingen te kunnen voldoen. Dit is mede ingegeven doordat nagenoeg de gehele baten bestaan uit Rijksbijdrage. CoViD-19 leidt er wel toe dat de fysieke dienstverlening is beperkt en het zou kunnen leiden tot afwezigheid van personeel, waardoor bijvoorbeeld projecten vertraging kunnen oplopen. Een eventuele vertraging leidt niet tot impact op de omvang van de Rijksbijdrage. Daarnaast biedt de huidige situatie ook kansen om de ontwikkeling van digitale processen te versnellen. Op basis van de momenteel beschikbare informatie, onze huidige kennis en bestaande vermogensbuffer zijn wij van mening dat de door de KB bij het opmaken van deze jaarrekening gehanteerde continuïteitsveronderstelling niet wordt geraakt.

7. Jaarrekening

Balans per 31 december (na resultaatsverwerking)

EUR Bedragen: x 1.000		12/31/2019	31-12-2018 (*)
		Realisatie	Realisatie
Activa			
Vaste activa			
Immateriële vaste activa			
Materiële vaste activa	1	3,583	2,819
Financiële vaste activa			
Totaal van vaste activa		3,583	2,819
Vlottende activa			
Vorraden	2	-	-
Vorderingen		2,593	2,416
Effecten (kortlopend)			
Liquide middelen		69,955	70,103
Totaal van vlottende activa		72,548	72,519
Totaal van activa		76,131	75,338
Passiva			
Eigen vermogen	3	58,431	57,048
Voorzieningen	4	999	1,595
Kortlopende schulden	5	16,701	16,695
Totaal van passiva		76,131	75,338

(*) Cijfers zijn aangepast voor vergelijkingsdoeleinden alsmede door het verwerken van foutenherstel.

Staat van baten en lasten

EUR Bedragen: x 1.000		2019	2019	2018 (*)
		Realisatie	Begroting	Realisatie
Baten				
Rijksbijdragen	6	98,013	92,570	94,316
Overheidsbijdragen en -subsidies overige overheden				
College-, cursus-, les- en examengelden				
Baten werk in opdracht van derden				
Overige baten	7	3,900	1,524	2,134
Totaal baten		101,913	94,094	96,450
Lasten				
Personeelslasten	8	39,683	34,196	38,808
Afschrijvingen	9	520	510	435
Huisvestingslasten	10	12,245	13,195	11,704
Overige lasten	11	48,082	46,193	48,665
Totaal lasten		100,530	94,094	99,612
Saldo baten en lasten		1,383	-	(3,162)
Gerealiseerde herwaardering				
Financiële baten				
Financiële lasten				
Resultaat		1,383	-	(3,162)
Belastingen				
Resultaat uit deelnemingen				
Resultaat na belastingen		1,383	-	(3,162)
Resultaat aandeel van derden				
Nettoresultaat		1,383	-	(3,162)
Buitengewone baten				
Buitengewone lasten				
Totaal resultaat		1,383	-	(3,162)

(*) Cijfers zijn aangepast voor vergelijkingsdoeleinden alsmede door het verwerken van foutenherstel.

Kasstroomoverzicht

EUR Bedragen: x 1.000	2019	2018 (*)
	Realisatie	Realisatie
Kasstromen uit operationele activiteiten		
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening	1,383	(3,162)
Aanpassingen voor aansluiting bedrijfsresultaat		
Aanpassingen voor afschrijvingen	520	435
Aanpassingen voor waardeveranderingen	-	-
Toename (afname) van voorzieningen	(596)	(263)
Overige aanpassingen voor aansluiting met het bedrijfsresultaat		
Totaal van aanpassingen voor aansluiting met het bedrijfsresultaat	(76)	172
Veranderingen in werkkapitaal		
Afname (toename) van voorraden		
Afname (toename) van kortlopende vorderingen	(177)	(508)
Afname (toename) van effecten		
Toename (afname) van kortlopende schulden	6	2,817
Totaal van veranderingen in werkkapitaal	(171)	2,309
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	1,136	(681)
Ontvangen interest		
Betaalde interest		
Ontvangen dividenden		
Mutaties overige financiële vaste activa		
Betaalde winstbelasting		
Buitengewone baten		
Buitengewone lasten		
Kasstroom uit operationele activiteiten	1,136	(681)
Kasstromen uit investeringsactiviteiten		
Verwerving van immateriële vaste activa		
Ontvangsten uit hoofde van vervreemding van immateriële vaste activa		
Verwerving van materiële vaste activa	(1,284)	(896)
Ontvangsten uit hoofde van vervreemding van materiële vaste activa	-	-
Investerings in deelnemingen en samenwerkingsverbanden		
Toename (afname) leningen aan OCW en EZ		
Toename (afname) overige financiële vaste activa		
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	(1,284)	(896)
Kasstromen uit financieringsactiviteiten		
Toename langlopende schulden	-	-
Aflossing langlopende schulden	-	-
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	-	-
Overige balansmutaties		
Toename (afname) van liquide middelen	(148)	(1,577)

(*) Cijfers zijn aangepast voor vergelijkingsdoeleinden alsmede door het verwerken van foutenherstel.

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

De Koninklijke Bibliotheek is feitelijk gevestigd op Prins Willem-Alexanderhof 5, Postbus 90407, 2509 LK te 's-Gravenhage en ingeschreven bij het handelsregister onder nummer 27377634.

De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW, Art. 1.5) en de Wet stelseltaken openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob, Art.9) beschrijven de taken en het werkterrein van de KB. Deze komen samen in het Bestuursreglement van de Koninklijke Bibliotheek.

De Koninklijke Bibliotheek is een uitleencentrum en een openbaar archief; de voornaamste activiteiten van de KB bestaan uit het behoud, beheer, documentatie en beschikbaarstelling gerelateerd aan de Nederlandse bibliografie. De activiteiten van de KB vinden plaats in het binnenland.

Verslaggevingsperiode Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van een verslaggevingsperiode van een kalenderjaar. Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2019, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2019.

Toegepaste standaarden

Het Ministerie van OCW heeft bepaald dat de KB haar financiële verantwoording dient op te stellen in overeenstemming met Regeling jaarverslaggeving onderwijs. In deze regeling is bepaald dat de bepalingen van Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (in het bijzonder RJ 660 Onderwijsinstellingen) van toepassing zijn, met inachtneming van de daarin aangeduide uitzonderingen.

Met het ministerie van OCW is op 5 maart 2020 overeengekomen dat de KB in tegenstelling tot wat vermeld is in de RJ 660 bepaalde bijlagen (specificaties van projecten) niet hoeft op te nemen in de jaarrekening.

Continuïteit Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva en resultaat

Algemeen

De cijfers over 2018 zijn geherrubriceerd teneinde vergelijkbaarheid met 2019 mogelijk te maken. Het betreft de volgende herrubriceringen:

- Het onder de overige baten weergeven van de doorbelastingen van kosten aan derde partijen. De impact op de overige baten en de kosten bedraagt €710K;
- Het presenteren van kosten eigen personeel onder lonen, salarissen en pensioenlasten in plaats van onder de overige personele lasten (€3.311K)

De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten. Voor zover niet anders is vermeld, worden activa en passiva opgenomen tegen aanschafprijs.

Actief Een actief wordt in de balans verwerkt wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar KB zullen toevloeien en het actief een kostprijs of een waarde heeft waarvan de omvang

betrouwbaar kan worden vastgesteld. Activa die hier niet aan voldoen worden niet in de balans verwerkt, maar worden aangemerkt als niet in de balans opgenomen activa.

Verplichting Verplichtingen worden in de balans verwerkt wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag waartegen de afwikkeling zal plaatsvinden op betrouwbare wijze kan worden vastgesteld. Onder verplichtingen worden mede voorzieningen begrepen. Verplichtingen die hier niet aan voldoen worden niet in de balans opgenomen, maar worden verantwoord als niet in de balans opgenomen verplichtingen.

Een in de balans opgenomen actief of verplichting blijft op de balans opgenomen als een transactie niet leidt tot een belangrijke verandering in de economische realiteit met betrekking tot het actief of de verplichting. Dergelijke transacties geven evenmin aanleiding tot het verantwoorden van resultaten. Bij de beoordeling of er sprake is van een belangrijke verandering in de economische realiteit wordt uitgegaan van de economische voordelen en risico's die zich naar alle waarschijnlijkheid in de praktijk zullen voordoen en niet op basis van voordelen en risico's waarvan redelijkerwijze niet te verwachten is dat zij zich zullen voordoen.

Een actief of verplichting wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot het actief of de verplichting aan een derde zijn overgedragen. De resultaten van de transactie worden in dat geval direct in de staat van baten en lasten opgenomen, rekening houdend met eventuele voorzieningen die dienen te worden getroffen in samenhang met de transactie.

Opbrengsten en kosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben. Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Functionele valuta De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, wat tevens de functionele valuta is van KB. Alle financiële informatie in euro's is afgerond op het dichtstbijzijnde duizendtal.

Schattingen Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat de leiding van de instelling over verschillende zaken zich een oordeel vormt, en dat de leiding schattingen maakt die essentieel kunnen zijn.

Verbonden partijen Er is sprake van verbonden partijen wanneer een relatie bestaat tussen de KB en een natuurlijk persoon of entiteit die verbonden is met de KB. Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan. Hiervan wordt toegelicht de aard en de omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht.

Fouten

Met betrekking tot de jaarrekening 2018 is, nadat deze is vastgesteld, een materiële fout geconstateerd met betrekking tot de verwerking van de Rijksbijdrage.

In de jaren tot en met 2018 is een gedeelte van de Rijksbijdrage niet in het jaar van toekennen ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht. Het bedrag waarvoor nog geen kosten was gemaakt, werd in mindering gebracht op de overige baten en als een (kortlopende) projectschuld in de balans opgenomen.

Bij besteding in een later jaar werd tegenover de lasten eenzelfde bedrag aan overige baten verwerkt, waarbij de kortlopende schulden werden verminderd. Beide verwerkingen zijn niet in overeenstemming met de van toepassing zijnde verslaggevingsregels. Het nog niet bestede deel van de Rijksbijdrage had (als een separate component) in het eigen vermogen moeten worden verantwoord in plaats van als een (kortlopende) schuldpositie. Voorts werd door de onterechte mutaties via de overige baten, een deel van de Rijksbijdrage in het onjuiste jaar verantwoord.

De impact van de geconstateerde fout in het eigen vermogen bedraagt €29.385K op 31 december 2018 en €33.171K op 1 januari 2018. De impact op het saldo van baten en lasten 2018 bedraagt €3.786K. De vergelijkende cijfers over 2018 zijn hierop aangepast. Een overzicht van de impact op de betreffende posten in de balans en de staat van baten en lasten is als volgt:

Balans			
1 januari 2018 € Bedragen: x 1.000	Gerapporteerd *	Effect foutenherstel	Gecorrigeerd
Activa			
Vaste activa			
Materiële vaste activa	2,358	-	2,358
Totaal van vaste activa	2,358	-	2,358
Vlottende activa			
Vorderingen	1,908	-	1,908
Liquide middelen	71,680	-	71,680
Totaal van vlottende activa	73,588	-	73,588
Totaal van activa	75,946	-	75,946
Passiva			
Eigen vermogen	27,039	33,171	60,210
Voorzieningen	1,858	-	1,858
Kortlopende schulden	47,049	-33,171	13,878
Totaal van passiva	75,946	-	75,946

Balans			
31 december 2018 € Bedragen: x 1.000	Gerapporteerd *	Effect foutenherstel	Gecorrigeerd
Activa			
Vaste activa			
Materiële vaste activa	2,819	-	2,819
Totaal van vaste activa	2,819	-	2,819
Vlottende activa			
Vorderingen	2,416	-	2,416
Liquide middelen	70,103	-	70,103
Totaal van vlottende activa	72,519	-	72,519
Totaal van activa	75,338	-	75,338
Passiva			
Eigen vermogen	27,663	29,385	57,048
Voorzieningen	1,595	-	1,595
Kortlopende schulden	46,080	-29,385	16,695
Totaal van passiva	75,338	-	75,338

Geconsolideerde Staat van baten en lasten en geconsolideerd overzicht totaalresultaat	Gerapporteerd *	Effect foutenherstel	Gecorrigeerd
31 december 2018 - Eur Bedragen: x 1.000			
Baten			
Rijksbijdragen	94,316		94,316
Overheidsbijdragen en -subsidies overige overheden			
College-, cursus-, les- en examengelden			
Baten werk in opdracht van derden			
Overige baten	5,920	-3,786	2,134
Totaal baten	100,236	-3,786	96,450
Lasten			
Personeelslasten	38,808		38,808
Afschrijvingen	435		435
Huisvestingslasten	11,704		11,704
Overige lasten	48,665		48,665
Totaal lasten	99,612		99,612
Saldo baten en lasten	624	-3,786	-3,162
Gerealiseerde herwaardering			
Financiële baten			
Financiële lasten			
Resultaat	624	-3,786	-3,162
Belastingen			
Resultaat uit deelnemingen			
Resultaat na belastingen	624	-3,786	-3,162
Resultaat aandeel van derden			
Nettoresultaat	624	-3,786	-3,162
Buitengewone baten			
Buitengewone lasten			
Totaal resultaat	624	-3,786	-3,162

* Deze kolom bevat de cijfers zoals gerapporteerd in de jaarrekening 2018 alsmede de impact van enkele herrubricering zoals weergegeven onder 'algemeen'.

Als gevolg van de hiervoor genoemde aanpassing is ook het kasstroomoverzicht aangepast. Deze aanpassing heeft betrekking op het totaal resultaat voor het jaar 2018 als ook op de verandering van het werkkapitaal.

Collectie KB De collectie van de KB is feitelijk het meest waardevolle activum van de organisatie gezien de bijzondere aard en onvervangbaarheid ervan. Eventuele kosten van verwerving en onderhoud van stukken is onderdeel van de jaarlijks ontvangen Rijksbijdrage. De KB collectie wordt niet als voorraad beschouwd.

Materiële vaste activa en afschrijvingen Materiële vaste activa worden in de balans verwerkt indien het waarschijnlijk is dat de toekomstige prestatie-eenheden met betrekking tot dat actief zullen toekomen aan KB en de kosten van het actief betrouwbaar kunnen worden vastgesteld. De MVA worden gewaardeerd tegen aanschafprijs verminderd met cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. Bij het afschrijven wordt rekening gehouden met de restwaarde van de individuele activa, indien de verwachting is dat er restwaarde zal zijn.

De bedrijfsmiddelen worden gewaardeerd op aanschafprijs verminderd met cumulatieve afschrijvingen. De aanschafprijs van de genoemde activa bestaat uit de verkrijgings- of vervaardigingsprijs en overige kosten om de activa op hun plaats en in de staat te krijgen noodzakelijk voor het beoogde gebruik. De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschafprijs volgens de lineaire methode op basis van geschatte economische levensduur. De volgende afschrijvingspercentages worden gehanteerd: 5% (bibliotheekinrichting), 10% (meubilair), 20% (apparatuur en centrale systemen) en 33,3% (decentrale systemen). Door de instelling wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroom genererende eenheid waartoe het actief behoort. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en bedrijfswaarde. Een bijzonder waardeverminderingsverlies wordt direct als last verwerkt in de staat van baten en lasten onder gelijktijdige verlaging van de boekwaarde van het betreffende actief. Buiten gebruik gestelde activa worden gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere opbrengstwaarde.

Verder wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er enige indicatie is dat een in eerdere jaren verantwoord bijzonder waardeverminderingsverlies is verminderd. Als een dergelijke indicatie aanwezig is, wordt de realiseerbare waarde van het betreffende actief (of kasstroomgenererende eenheid) geschat. Terugneming van een eerder verantwoord bijzonder waardeverminderingsverlies vindt alleen plaats als sprake is van een wijziging van de gehanteerde schattingen bij het bepalen van de realiseerbare waarde sinds de verantwoording van het laatste bijzonder waardeverminderingsverlies. In dat geval wordt de boekwaarde van het actief (of kasstroomgenererende eenheid) opgehoogd tot de geschatte realiseerbare waarde, maar niet hoger dan de boekwaarde die bepaald zou zijn (na afschrijvingen) als in voorgaande jaren geen bijzonder waardeverminderingsverlies voor het actief (of kasstroomgenererende eenheid) zou zijn verantwoord.

Vorderingen Vorderingen worden gewaardeerd op reële waarde eventueel onder aftrek van een voorziening van oninbaarheid. De voorziening op vorderingen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de inbaarheid van vorderingen.

Debiteuren die niet individueel onderhevig zijn gebleken aan bijzondere waardevermindering worden collectief beoordeeld of deze onderhevig zijn aan bijzondere waardevermindering, dit door samenvoeging van vorderingen met vergelijkbare risicokenmerken.

De uitkomsten worden bijgesteld als de leiding van oordeel is dat de huidige economische en kredietomstandigheden zodanig zijn dat het waarschijnlijk is dat de daadwerkelijke verliezen hoger dan wel lager zullen zijn dan historische trends suggereren.

De boekwaarde van vorderingen wordt verminderd met de voorziening voor dubieuze debiteuren. Vorderingen die niet incasseerbaar zijn worden afgeboekt van de voorziening. Andere toevoegingen en onttrekkingen aan de voorziening worden in de staat van baten en lasten verantwoord.

Overige vorderingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode, verminderd met bijzondere waardevermindervingsverliezen.

Financiële instrumenten

Financiële instrumenten omvatten investeringen in aandelen en obligaties, handels- en overige vorderingen, geldmiddelen, leningen en overige financieringsverplichtingen, afgeleide financiële instrumenten (derivaten), handelsschulden en overige te betalen posten. In de jaarrekening zijn de volgende categorieën financiële instrumenten opgenomen: overige vorderingen en overige financiële verplichtingen.

Financiële activa en financiële verplichtingen worden in de balans opgenomen op het moment dat contractuele rechten of verplichtingen ten aanzien van dat instrument ontstaan.

Een financieel instrument wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot de positie aan een derde zijn overgedragen.

Financiële instrumenten (en afzonderlijke componenten van financiële instrumenten) worden in de jaarrekening gepresenteerd in overeenstemming met de economische realiteit van de contractuele bepalingen. Presentatie vindt plaats op basis van afzonderlijke componenten van financiële instrumenten als financieel actief, financiële verplichting of als eigen vermogen. KB heeft geen in contracten besloten afgeleide financiële instrumenten (derivaten).

Financiële instrumenten worden bij de eerste waardering verwerkt tegen reële waarde, waarbij (dis)agio en de direct toerekenbare transactiekosten in de eerste opname worden meegenomen. De reële waarde van een financieel instrument is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en van elkaar onafhankelijk zijn.

De effectieve rente en eventuele bijzondere waardevermindervingsverliezen worden direct in de staat van baten en lasten verwerkt. Aan- en verkopen van financiële activa die tot de categorie verstrekte leningen en overige vorderingen behoren, worden verantwoord op de transactiedatum.

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als KB beschikt over een deugdelijk juridisch instrument om het financiële actief en de financiële verplichting gesaldeerd af te wikkelen en KB het stellige voornemen heeft om het saldo als zodanig netto of simultaan af te wikkelen.

Liquide middelen Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering.

Bestemmingsreserves Delen van het eigen vermogen zijn voor verschillende doeleinden gereserveerd als bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves worden door het bestuur bepaald en het bestuur kan deze zelf opheffen.

Bestemmingsfondsen Bestemmingsfondsen zijn reserves waaraan door derden (het OCW) een beperktere bestedingsmogelijkheid is aangebracht dan op grond van de statuten zou bestaan. De fondsen zijn ontstaan als gevolg van geoormerkte OCW gelden welke niet volledig zijn besteed in het betreffende boekjaar. Eventuele onttrekkingen aan de fondsen vinden plaats na toestemming van OCW. Uitgaven die worden gedekt uit bestemmingsfondsen worden in de staat van baten en lasten verantwoord, en via de resultaatbestemming ten laste van de betreffende fonds gebracht. Wijzigingen in de beperking van de bestemming van fondsen welke door de daartoe bevoegde organen of instanties worden aangebracht, worden als overige mutatie binnen het eigen vermogen verwerkt.

Voorzieningen Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op de balansdatum bestaan, waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is te schatten. De KB heeft voorzieningen getroffen betreffende ingegane wachtgeldverplichtingen, ingegane seniorenregelingen en uitgestelde beloningen vanwege ambtsjubilea. Alle voorzieningen zijn gewaardeerd op nominale waarde.

— Jubileumvoorziening. De jubileumvoorziening betreft een voorziening voor toekomstige jubileumuitkeringen. De voorziening betreft de berekening van de in de toekomst uit te keren jubileumuitkeringen. De berekening is gebaseerd op de KB regeling jubilea, blijfkans en leeftijd.

— Voorziening werkloosheidsbijdrage. Deze voorziening betreft de berekening van de maximale verplichting per uit dienst gegane medewerker. Er vinden per persoon individuele berekeningen plaats, rekening houdend met zowel het WW deel als het bovenwettelijke BWOI deel. De eerste op basis van de UWV regels, de tweede op basis van de BWOI regeling.

— Overige personele voorzieningen. Hieronder valt de voorziening die betrekking heeft op SROI dat staat voor Senioren Regeling Onderzoek Instellingen (per 1 juni 2012 afgeschaft). Deze voorziening is gebaseerd op de verhouding tussen een SROI medewerker t.o.v. een parttime medewerker.

Deze voorziening staat aan het eind van 2019 op nihil. De laatste boeking betrof de laatste medewerker met SROI rechten, deze is in februari 2019 vertrokken.

Vooruit gefactureerde en ontvangen termijnen projecten Hieronder zijn opgenomen ontvangen projectgelden waar tegenover een specifieke bestedingsverplichting bestaat, die gebaseerd is op externe contractuele verplichtingen. Projecten zijn gewaardeerd op direct toerekenbare kosten en aan overige instanties toegezegde gelden. Op de geactiveerde kosten zijn de ontvangen subsidiegelden in mindering gebracht. Gedurende de looptijd van een project wordt geen resultaat verantwoord. Na realisatie van een project wordt het saldo van baten en lasten verwerkt in de staat van baten en lasten. Schulden met een resterende looptijd van meer dan één jaar worden aangeduid als langlopend.

Rijksbijdrage Onder de rijksbijdrage wordt de jaarlijkse bijdrage van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap verstaan. De Rijksbijdrage wordt ten gunste gebracht van de staat van baten en lasten in de periode waarop zij betrekking heeft.

Overige baten De verantwoording van overige baten geschiedt naar rato van de geleverde prestaties, gebaseerd op de verrichte diensten tot aan de balansdatum in verhouding tot de in totaal te verrichten diensten.

Beleidsregels toepassing WNT De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is met ingang van 1 januari 2013 van kracht. Vanaf het jaarverslag 2014 is dit model aangepast. Hierbij wordt de BZK-publicatie uit februari 2014 "Regeling bezoldigingscomponenten WNT" gevolgd.

Personeelsbeloningen Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers respectievelijk de belastingautoriteit.

De beloningen van het personeel worden als last in de staat van baten en lasten verantwoord in de periode waarin de arbeidsprestatie wordt verricht en, voor zover nog niet uitbetaald, als verplichting op de balans opgenomen. Als de reeds betaalde bedragen de verschuldigde beloningen overtreffen, wordt het meerdere opgenomen als een overlopend actief voor zover er sprake zal zijn van terugbetaling door het personeel of van verrekening met toekomstige betalingen door de organisatie.

Voor de beloningen met opbouw van rechten, sabbatical leave en bonussen worden de verwachte lasten gedurende het dienstverband in aanmerking genomen. Een verwachte vergoeding ten gevolge van bonusbetalingen wordt verantwoord indien de verplichting tot betaling van die vergoeding is ontstaan op of vóór balansdatum en een betrouwbare schatting van de verplichtingen kan worden gemaakt. Ontvangen bijdragen voortvloeiend uit levensloopregelingen worden in aanmerking genomen in de periode waarover deze bijdragen zijn verschuldigd. Toevoegingen aan en vrijval van verplichtingen worden ten laste respectievelijk ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht. Indien een beloning wordt betaald, waarbij geen rechten worden opgebouwd (bijvoorbeeld doorbetaling in geval van ziekte of arbeidsongeschiktheid) worden de verwachte lasten verantwoord in de periode waarover deze beloning is verschuldigd. Voor op balansdatum bestaande verplichtingen tot het in de toekomst doorbetalen van beloningen (inclusief ontslagvergoedingen) aan personeelsleden die op balansdatum naar verwachting blijvend geheel of gedeeltelijk niet in staat zijn om werkzaamheden te verrichten door ziekte of arbeidsongeschiktheid wordt een voorziening opgenomen. De verantwoorde verplichting betreft de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de desbetreffende verplichting op balansdatum af te wikkelen. De beste schatting is gebaseerd op contractuele afspraken met personeelsleden (CAO en individuele arbeidsovereenkomsten). Toevoegingen aan en vrijval van verplichtingen worden ten laste respectievelijk ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht.

Pensioenen Voor de werknemers van de KB die als overheidswerknemer in de Wet Privatisering ABP worden aangemerkt, geldt het Pensioenreglement van de Stichting Pensioenfonds ABP. De dekkingsgraad per 31 december 2019 is 97,8%. Er hoeven geen aanvullende betalingen gedaan te worden.

De pensioenregeling wordt volgens de Pensioenwet gekarakteriseerd als uitkerings-overeenkomst. De uitvoeringsovereenkomst met de pensioenuitvoerder APG wordt jaarlijks stilzwijgend verlengd. De belangrijkste afspraken die zijn opgenomen in deze uitvoeringsovereenkomst zijn de volgende:

- Indexatie geeft geen aanleiding tot premie-aanpassingen.
- Premiereductie of -terugstorting vindt plaats indien en voor zover sprake is van een dekkingsgraad volgens de normen van DNB van 160% en het bestuur van het fonds daartoe besloten heeft.
- De maximale premie bedraagt 25% over de pensioengrondslag.
- In geval van een reservetekort van de pensioenuitvoerder neemt KB overeenkomstig hetgeen overeengekomen is zijn aandeel daarin.

Leaseovereenkomsten De KB kan financiële en operationele leasecontracten afsluiten. Een leaseovereenkomst waarbij de voor- en nadelen verbonden aan het eigendom van het leaseobject geheel of nagenoeg geheel door de lessee worden gedragen, wordt aangemerkt als een financiële lease. Alle andere leaseovereenkomsten classificeren als operationele leases. Bij de leaseclassificatie is de economische realiteit van de transactie bepalend en niet zozeer de juridische vorm. Classificatie van de lease vindt plaats op het tijdstip van het aangaan van de betreffende leaseovereenkomst. Leasebetalingen en vergoedingen inzake operationele leases worden lineair over de leaseperiode ten laste respectievelijk ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht, tenzij een andere toerekeningsystematiek meer representatief is voor het patroon van de met het leaseobject te verkrijgen voordelen.

Rente baten en lasten Rentebaten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende actiefpost. Rentelasten en soortgelijke lasten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren.

Kasstroomoverzicht Het kasstroomoverzicht is opgesteld conform de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan in zijn geheel uit liquide middelen. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

Gebeurtenissen na balansdatum Gebeurtenissen die nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum en die blijken tot aan de datum van het opmaken van de jaarrekening worden verwerkt in de jaarrekening. Gebeurtenissen die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum worden niet in de jaarrekening verwerkt. Als dergelijke gebeurtenissen van belang zijn voor de oordeelsvorming van de gebruikers van de jaarrekening, worden de aard en de geschatte financiële gevolgen ervan toegelicht in de jaarrekening.

Toelichting op de balans

Materiële vaste activa (1)

Verloopoverzicht van materiële vaste activa 2019	Inventaris en apparatuur	Totaal materiële vaste activa
Eur Bedragen: x 1.000		
Materiële vaste activa, posten		
Stand aan het begin van de periode		
Verkrijgings- of vervaardigingsprijs aan het begin van de periode	20,253	20,253
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen aan het begin van de periode	(17,434)	(17,434)
Cumulatieve herwaarderingsen aan het begin van de periode		
Materiële vaste activa aan het begin van de periode	2,819	2,819
Verloop gedurende de periode		
Investeringsen	1,284	1,284
Desinvesteringen	(22)	(22)
Afschrijvingen	(520)	(520)
Afschrijving op desinvesteringen	22	22
Herwaarderingsen		
Bijzondere waardeverminderingen		
Terugneming van bijzondere waardeverminderingen		
Verwervingen via fusies en overnames		
Afstotingen		
Omrekeningsverschillen		
Overboekingsen		
Overige mutaties		
Mutatie gedurende de periode	764	764
Stand aan het eind van de periode		
Verkrijgings- of vervaardigingsprijs aan het einde van de periode	21,515	21,515
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen aan het einde van de periode	(17,932)	(17,932)
Cumulatieve herwaarderingsen aan het einde van de periode		
Materiële vaste activa aan het einde van de periode	3,583	3,583

Materiele vaste activa

Onder materiële vaste activa zijn geen activa opgenomen waarvan de beschikbaarheid berust op een beperkt genotsrecht zoals erfpacht- en opstalrecht of huurkoop c.q. financieringshuur. De gebouwen en terreinen die de huisvesting van de KB vormen zijn geen eigendom. De investeringen hebben betrekking op bibliotheek- en kantoorinrichting en ICT-apparatuur. De verantwoorde desinvesteringen hebben volledig betrekking op buiten-gebruik-stellingen.

Vlottende activa (2)

Vlottende activa		12/31/2019	12/31/2018
Eur Bedragen: x 1.000		Realisatie	Realisatie
Vorraden		-	-
Vorderingen	2.1	2,424	1,994
Overlopende activa	2.2	169	422
Effecten			
Liquide middelen	2.3	69,955	70,103
Totaal		72,548	72,519

Specificatie vorderingen (2.1)

Overzicht vorderingen		12/31/2019	12/31/2018
Eur Bedragen: x 1.000		Realisatie	Realisatie
Debiteuren		1,348	1,155
OCW/EZ			
Gemeenten en GR's			
Groepsmaatschappijen			
Andere deelnemingen			
Personeel			
Ouders, studenten, deelnemers en cursisten			
Overige overheden			
Waardering onderhanden projecten			
Overige vorderingen	2.1.1	1,078	841
Voorziening wegens oninbaarheid vorderingen		(2)	(2)
Totaal vorderingen		2,424	1,994

Alle vorderingen hebben een looptijd van minder dan een jaar.

Specificatie overige vorderingen (2.1.1)

Overzicht overige vorderingen		12/31/2019	12/31/2018
Eur Bedragen: x 1.000		Realisatie	Realisatie
Personeel		6	8
Vooruitbetaalde bedragen		1,060	832
Overige		12	1
Overige vorderingen		1,078	841

De vooruitbetaalde bedragen van €1.060K betreffen betalingen van diensten die betrekking hebben op kosten na 31-12-2019.

Specificatie overlopende activa (2.2)

Overzicht overlopende activa	12/31/2019	12/31/2018
Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Realisatie
Belastingen en premies sociale verzekeringen		
Vooruitbetaalde kosten		
Verstreckte voorschotten		
Te ontvangen interest		
Overige overlopende activa	169	422
Overlopende activa	169	422

De overige overlopende activa betreft de her allocatie van het debetsaldo van de extern gefinancierde projecten.

Liquide Middelen (2.3)

De KB participeert in het geïntegreerd middelenbeheer van het ministerie van Financiën. De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de KB.

Overzicht liquide middelen	12/31/2019	12/31/2018
Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Realisatie
Kasmiddelen	3	9
Betalingen onderweg	2,146	-10
Schatkistbankieren	67,806	70,104
Liquide middelen	69,955	70,103

Eigen vermogen (3)

Eigen vermogen, verloopoverzicht 2019		Bestemmings-		
Eur Bedragen: x 1.000	Algemene reserve	Bestemmings-reserve	fonds publiek	Totaal eigen vermogen
Eigen vermogen 1-1-2018 eerder gerapporteerd	3,292	16,644	7,103	27,039
Effect fourterstel per 1-1-2018		33,171		33,171
Stand 1-1-2018	3,292	49,815	7,103	60,210
Resultaat 2018	703	(3,064)	(801)	(3,162)
Eigen vermogen 31-12-2018	3,995	46,751	6,302	57,048
Verloop gedurende de periode:				
Resultaat verslagperiode	17	2,424	(1,058)	1,383
Overige mutaties verslagperiode		278	(278)	0
Eigen vermogen aan het einde van de periode	4,012	49,453	4,966	58,431

Bestemming resultaat 2019

De jaarrekening 2019 is vastgesteld door de Algemene Bestuurscollege op 12 maart 2020. Het algemeen bestuurscollege heeft de bestemming van het resultaat vastgesteld conform het voorstel van het bestuur. Het bestuur stelt aan het algemeen Bestuurscollege voor om het resultaat over 2019 als volgt te bestemmen:

Omschrijving	
Eur Bedragen: x 1.000	
Onttrekking van bestemmingsfonds E-content	(428)
Onttrekking van bestemmingsfonds OCW SIOB	(628)
Onttrekking van bestemmingsfonds Leesgehandicapten	(2)
Toevoeging aan bestemmingsreserve Leven Lang Leren	2
Toevoeging aan bestemmingsreserve Huisvesting	2,115
Onttrekking van bestemmingsreserve uitvoering BKT traject	(1,535)
Toevoeging aan bestemmingsreserve Digitale Duurzaamheid	318
Toevoeging aan bestemmingsreserve programma Metamorfoze	1,524
Toevoeging aan de algemene reserve	17
Resultaat na belasting	1,383

Specificatie van publieke bestemmingsreserves					
Eur Bedragen: x 1.000					
Volgnummer		Bestemmings- reserve aan het begin van de periode	Resultaat verslag- periode	Overige mutaties verslag- periode	Bestemmings- reserve aan het einde van de periode
1	Bestemmingsreserve Huisvesting	17,366	2,115		19,481
2	Bestemmingsreserve Legaten	-	-	278	278
3	Bestemmingsreserve Brandveiligheid	5,000	-		5,000
4	Bestemmingsreserve KB-NA	1,287	-		1,287
5	Bestemmingsreserve Leven Lang Leren	-	2		2
6	Bestemmingsreserve progr. Metamorfoze	3,904	1,524		5,428
7	Bestemmingsreserve Digitale Duurzaamheid	7,832	318		8,150
8	Bestemmingsreserve uitvoering BKT traject	11,362	(1,535)		9,827
Totaal		46,751	2,424	278	49,453

Bestemmingsreserve Huisvesting

In 2008 heeft OCW een structurele verhoging van de (lumpsum) rijksbijdrage voor het onderdeel huisvestingskosten toegekend, ter compensatie van de onvolledig vergoede indexatie van door de (toenmalige) RGD in rekening gebrachte huur. Het ABC heeft besloten over dit jaar €2.115K toe te voegen aan de huisvestingsreserve, vanwege te verwachten kosten gerelateerd aan de (her)huisvesting.

Bestemmingsreserve Legaten

Wij hebben in 2018 een eenmalige gift ontvangen van een dusdanig bedrag (€278K) waarvoor wij niet direct een bestemming hebben. In de jaarrekening 2018 was dit bedrag ten onrechte opgenomen als een bestemmingsfonds, dit had een bestemmingsreserve moeten zijn. Dit betreft dus een herallocatie. Op termijn zal voorgesteld worden om dit bedrag gepast te besteden.

Bestemmingsreserve Project Brandveiligheid

In het kader van de instandhoudingsplannen van ons pand heeft de RVB een plan van aanpak gemaakt om activiteiten uit te voeren. In 2019 heeft de aanbesteding hiervoor plaatsgevonden. In 2020 zullen de werkzaamheden starten; dan zal ook een concrete planning beschikbaar komen.

Bestemmingsreserve KB/NA

De bestemmingsreserve KB-NA is een herindeling van posten die onder de kortlopende schulden geclassificeerd waren. Deze middelen zijn oorspronkelijk (2012) ontvangen ter dekking van (frictie) kosten gerelateerd aan een, niet gerealiseerde, fusie tussen de KB en het Nationaal Archief. De wijze van besteding is onderwerp van gesprek met OCW.

Programma Metamorfoze

Metamorfoze is het nationale programma voor het behoud van papieren erfgoed. Het wordt gefinancierd door het Ministerie van OCW. Vervolgens financiert het programma Metamorfoze de instanties in het erfgoedveld. Het programma wordt gecoördineerd door het Bureau Metamorfoze. Het programma heeft tot doel het door versneld autonoom verval bedreigde papieren erfgoed te conserveren middels digitalisering, het beschikbaar te stellen van de digitale kopie en daardoor het origineel beter te kunnen behouden. Het gedigitaliseerde materiaal uit het BKT traject wordt beschikbaar gesteld op de nationale website Delpher. Het Bureau Metamorfoze zorgt voor de coördinatie van de Metamorfoze-projecten en geeft advies en ondersteuning aan instellingen die aan Metamorfoze deelnemen. Adviescommissies van onafhankelijke deskundigen beoordelen de projectaanvragen en adviseren over de toekenning. Het Bureau houdt zich ook bezig met het opzetten van onderzoek, legt contacten met binnen- en buitenlandse organisaties en verzorgt de informatieverspreiding. De projecten hebben meestal een looptijd van meerdere jaren en zijn langlopend van aard.

Het programma bestaat uit de volgende onderdelen:

- Boeken, Kranten en Tijdschriften
- Onderzoeksprojecten
- Archieven en collecties

Verloopstaat Programma Metamorfoze	2019	2018
Stand begin periode	3,904	5,528
Resultaatbestemming	1,524	-1,624
Stand einde periode	5,428	3,904

Digitale Duurzaamheid:

De activiteiten met betrekking tot Digitale Duurzaamheid worden gefinancierd vanuit de rijksbijdrage aan de KB. Omdat de techniek steeds verandert en er speciale maatregelen nodig zijn, wordt er voortdurend gewerkt aan de bruikbaarheid van alle digitale informatie op de lange termijn. In 2019 is €1.500K aan Rijksbijdrage ontvangen en is €256K aan onderzoekskosten besteed, €531K aan het Nieuwe Digitaal Magazijn en €395K aan overige digitale Duurzaamheidsprojecten.

Verloopstaat Digitale Duurzaamheid	2019	2018
Stand begin periode	7,832	7,492
Resultaatbestemming	318	340
Stand einde periode	8,150	7,832

Uitvoering BKT traject:

Het BKT traject wordt gefinancierd door het programma Metamorfoze. De titels uit de periode 1840-1960 worden door onafhankelijke adviescommissies voor dit BKT traject op basis van aanvragen uit het erfgoedveld geprioriteerd. De KB zorgt voor het digitaliseren en het beschikbaar stellen van deze collecties, onder andere via de nationale website Delpher. Binnen het programma Metamorfoze wordt jaarlijks een reservering gemaakt voor de digitalisering van deze collecties.

In 2019 zijn er in het boeken traject ca. 5,4 miljoen pagina's, 2,3 miljoen pagina's aan tijdschriften en 1,2 miljoen pagina's aan kranten gedigitaliseerd en zijn er 6,6 miljoen pagina's beschikbaar gesteld op de nationale website Delpher.

Verloopstaat Uitvoering BKT traject	2019	2018
Stand begin periode	11,362	13,864
Resultaatbestemming	-1,535	-2,502
Stand einde periode	9,827	11,362

Specificatie van publieke bestemmingsfondsen					
Eur Bedragen: x 1.000					
Volgnummer		Bestemmings- fonds aan het begin van de periode	Resultaat verslagperiode	Overige mutaties verslagperiode	Bestemmings- fonds aan het einde van de periode
1	Restant subsidie OCW 2010-2012 (SIOB)	1,162	(628)		534
2	Bestemmingsfonds Leesgehandicapten	788	(2)		786
3	Bestemmingsfonds E-content	3,928	(428)		3,500
4	Bestemmingsfonds Pilot Digitalisering	146			146
5	Bestemmingsfonds Legaten	278		(278)	0
Totaal		6,302	(1,058)	(278)	4,966

Restant subsidie OCW 2010-2012 (SIOB)

Conform de toelichting van OCW bij de goedkeuring van de begroting 2019 hebben wij het resterende budget van de restantsubsidie OCW 2010-2012 (SIOB) van €1.162K ingezet voor de volgende activiteiten:

Financieel overzicht		Totaal	Realisatie	Nog te
Reservegelden SIOB		beschikbaar	2019	besteden
1	Digitale geletterdheid jeugd	160	63	97
2	Pilot huiswerkcentra	160	-	160
3	Collectief Landelijk Bibliotheekstelsysteem	80	18	62
4	Smooth Publish	134	134	-
5	Voorkeursmodel Minister (bibliotheek op school)	200	4	196
6	IMPACT meten en managen	124	119	5
7	Kanalenstrategie B2N	160	164	(4)
8	DBNL integratie	144	126	18
Totaal		1,162	628	534

In samenspraak met OCW zal het resterende saldo van €534K in 2020 worden besteed.

Voorzieningen (4)

Voorzieningen verloopoverzicht 2019		
Eur Bedragen: x 1.000		
	Personele voorzieningen	Totaal voorzieningen
Stand aan het begin van de periode		
Voorzieningen aan het begin van de periode	1,595	1,595
Verloop gedurende de periode		
Dotaties	318	318
Onttrekkingen	(453)	(453)
Vrijval	(461)	(461)
Stand aan het eind van de periode		
Voorzieningen aan het einde van de periode	999	999
Voorzieningen met looptijd korter dan een jaar	258	258
Bedrag looptijd 1 tot en met 5 jaar	493	493
Bedrag looptijd meer dan 5 jaar	248	248

Voorzieningen specificatie

Uitsplitsing personele voorzieningen 2019 Eur Bedragen: x 1.000	Jubileum- voorziening	Wachtgeld- voorziening	Overige personele voorzieningen	Totaal personele voorzieningen
Stand aan het begin van de periode				
Voorzieningen aan het begin van de periode	458	1,136	1	1,595
Verloop gedurende de periode				
Dotaties	45	273	-	318
Onttrekkingen	(47)	(406)	-	(453)
Vrijval	-	(460)	(1)	(461)
Oprenting en/of verandering disconteringsvoet				
Stand aan het eind van de periode				
Voorzieningen aan het einde van de periode	456	543	-	999
Voorzieningen met looptijd korter dan een jaar	30	228	-	258
Bedrag looptijd 1 tot en met 5 jaar	178	315	-	493
Bedrag looptijd meer dan 5 jaar	248	-	-	248

Jubileumvoorziening

Dit betreft een voorziening op de toekomstige uitgaven van KB medewerkers die in aanmerking komen voor een ambtsjubileum uitkering. De jubileumvoorziening heeft betrekking op uitkeringen aan medewerkers op basis van de duur van de aanstelling, en is grotendeels langlopend. De voorziening betreft het geschatte bedrag van de in de toekomst uit te keren jubileumuitkeringen. De berekening is gebaseerd op de KB regeling jubilea, blijfkans en leeftijden.

Wachtgeldvoorziening

De wachtgeldvoorziening is gevormd als het gevolg van het feit dat de KB eigen risicodragers zijn voor de werkloosheidswet. De wachtgeldvoorziening is gelijk aan de verwachte kosten die doorbelast zullen worden door het UWV voor werkloosheidsuitkeringen. In 2019 is een bedrag van €406K onttrokken uit deze voorziening. De totale wachtgeldvoorziening voor voormalige medewerkers die per 31 december 2019 binnen de wachtgeldregeling vielen bedraagt €543K (2018 €1.136K). Dit veroorzaakt een vrijval van de voorziening van €460K. Het aantal wachtgelders bedroeg op die datum acht, (2018: dertien). Het kortlopende deel van de voorziening bedraagt €228K. Het deel 2 tot 5 jaar €315K en het deel langer dan 5 jaar €0K. De wachtgeldvoorziening wordt niet geïndexeerd.

Overige personele voorzieningen

Hieronder valt de voorziening die betrekking heeft op SROI dat staat voor Senioren Regeling Onderzoek Instellingen. Deze regeling is per 1 juni 2012 afgeschaft. De regeling is alleen nog van toepassing op werknemers die vallen onder het overgangsrecht seniorenregeling.

Daarnaast is per mei 2017 een generatieplan gekomen. Hiervoor is echter geen voorziening opgenomen aangezien hierbij de werknemers geen verlofuren sparen zoals bij de SROI wel van toepassing was.

Kortlopende schulden (5)

Kortlopende schulden, verloopoverzicht 2019 (*)		12/31/2019	12/31/2018
Eur Bedragen: x 1.000		Realisatie	Realisatie
Schulden aan groepsmaatschappijen			
Schulden aan andere deelnemingen			
Schulden aan kredietinstellingen			
Schulden aan OCW/EZ			
Schulden aan FIN			
Schulden aan gemeenten en GR'en			
Vooruit gefactureerde en -ontvangen termijnen op projecten	5.1	4,902	6,463
Crediteuren	5.2	6,302	5,566
Belastingen en premies sociale verzekeringen		3,583	1,756
Schulden ter zake van pensioenen		-	383
Schulden ter zake van werk door derden		-	-
Overige schulden (kortlopend)	5.3	286	376
Subtotaal kortlopende schulden		15,073	14,544
Overlopende passiva, uitsplitsing			
Vooruit ontvangen college-, cursus-, les- en examengelden			
Vooruit ontvangen subsidies OCW/EZ			
Vooruit ontvangen investeringssubsidies			
Vooruit ontvangen bedragen		-	600
Vakantiegeld en vakantiedagen		1,630	1,551
Te betalen interest		-	-
Overige overlopende passiva		(2)	-
Overlopende passiva		1,628	2,151
Totaal van kortlopende schulden		16,701	16,695

Vooruit gefactureerde en –ontvangen termijnen projecten

In deze post zijn verplichtingen opgenomen die in het kader van het landelijke programma Metamorfoze (conservering/digitalisering) zijn aangegaan ten behoeve van instellingen in Nederland of daarbuiten die een belangrijke Nederlandse collectie willen laten conserveren en/of digitaliseren.

(*) Cijfers zijn aangepast voor vergelijkingsdoeleinden alsmede door het verwerken van foutenherstel.

Vooruit gefactureerde en -ontvangen termijnen op projecten (5.1)

	12/31/2019	12/31/2018
Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Realisatie
Programma's		
Verplichtingen aan derden (Metamorfoze)	4,536	5,895
Extern gefinancierde projecten	366	568
Totaal Programma's	4,902	6,463

Verloopstaat Verplichtingen aan derden (Metamorfoze)	2019	2018
Stand begin periode	5,895	4,818
Aangegane verplichtingen	935	3,225
Bijgestelde bedragen	(550)	
Uitbetaalde verplichtingen	(1,744)	(2,148)
Stand einde periode	4,536	5,895

Verloopstaat extern gefinancierde projecten	2019	2018
Stand begin periode	568	1,692
Rerubricering van schuld naar vordering	(254)	-
Rerubricering van schuld naar EV	-	(618)
Ontvangen subsidies	1,702	299
Kosten projecten	(1,650)	(805)
Stand einde periode	366	568

Verplichtingen aan derden (Metamorfoze):

Het programma Metamorfoze financiert instanties in het erfgoedveld, zoals archieven en collecties (AC). De doelstelling is het (fysieke) conserveren middels digitaliseren van alle bedreigde archieven en collecties die voor Nederlandse geschiedenis en cultuur van (inter)nationaal belang zijn. In aanmerking komende archieven en collecties worden door een onafhankelijke adviescommissies voor dit AC-traject op basis van aanvragen uit het erfgoedveld geselecteerd. Het AC-traject is gebaseerd op 100% financiering. Op jaarbasis is er voor AC projectaanvragen €2 miljoen begroot.

Extern gefinancierde projecten:

Dit zijn projecten waarvoor de KB subsidie aanvraagt bij derden om deel te nemen aan externe projecten. Hierbij valt onder andere onderzoeksprojecten, innovatieprojecten en deelname aan Europese projecten. In 2019 heeft de KB €1.702K aan externe subsidies ontvangen en de lasten in 2019 zijn €1.650K. Projecten die in 2020 continueren zijn onder andere Toegang Literair Erfgoed, Clariah, DBNL en Google Books.

Crediteuren (5.2)

Alle crediteuren hebben een looptijd van minder dan een jaar. In het crediteuren saldo van €6.302K zijn schulden aan personeel van €12K opgenomen.

Overige schulden (5.3)

De overige schulden van €286K bestaan vooral uit nog te betalen kosten (€285K). Alle overige schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

De belangrijkste niet in de balans opgenomen verplichtingen met een materieel financieel belang zijn:

Huurverplichtingen

Met het Rijksvastgoedbedrijf is een huurcontract voor het KB-gebouw gesloten tot en met 2035. De huur (inclusief servicekosten/allonges) bedraagt in 2019 €7.710K. De huur wordt elk jaar door het Rijksvastgoedbedrijf geïndexeerd. Daarnaast wordt de huur incidenteel aangepast met de zogenaamde allonges ter dekking / aflossing van de kosten van uitbreidingen / aanpassingen van gebouw en installaties die via de leenfaciliteit gefinancierd zijn. De verplichting korter dan 1 jaar bedraagt €7.605K, €22.353K voor 2 tot 5 jaar en €59.662K > 5 jaar. Het huurcontract loopt tot 2035.

BTW problematiek

De KB heeft op advies van haar belastingadviseur door middel van aangiften verzocht om teruggaaf van betaalde BTW inzake de kosten van digitale abonnementen onder gelijktijdige afdracht van de BTW inzake de met deze activiteit gerealiseerde omzet. Op basis van deze aangiften is in 2019 een bedrag van €2,0 miljoen uitbetaald door de belastingdienst. De belastingdienst heeft in onderzoek of de KB terecht aanspraak maakt op deze BTW restituties. De uitkomst van dit onderzoek is op dit moment niet bekend, maar niet uitgesloten moet worden dat de KB de ontvangen BTW dient terug te betalen. Gezien deze onzekerheid heeft de KB het ontvangen bedrag niet in mindering gebracht op de kosten doch als verplichting in de balans per 31 december 2019 opgenomen.

Financiële instrumenten

De KB maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van financiële instrumenten die de onderneming kan blootstellen aan valuta-, rente-, kasstroom-, krediet- en liquiditeitsrisico.

Kredietrisico: De KB loopt kredietrisico over leningen en vorderingen opgenomen onder handels- en overige vorderingen en liquide middelen. Het kredietrisico dat de KB loopt concentreert zich voornamelijk op bestaande debiteuren en nog te factureren bedragen. Met de meeste tegenpartijen bestaat een lange relatie; zij hebben tijdig aan hun betalingsverplichtingen voldaan. De blootstelling aan kredietrisico van de KB wordt hoofdzakelijk bepaald door de individuele kenmerken van de afzonderlijke afnemers. Met het merendeel van de afnemers wordt al meerdere jaren zaken gedaan en er is slechts in incidentele gevallen sprake geweest van verliezen.

Renterisico en kasstroomrisico: De KB heeft geen rentedragende vorderingen en schulden en loopt dus geen risico ten aanzien van toekomstige kasstromen. De KB maakt geen gebruik van rentederivaten.

Valutarisico: Als gevolg van het ontbreken van internationale activiteiten loopt de KB uit hoofde van in de balans opgenomen vorderingen en schulden geen valutarisico.

Liquiditeitsrisico: De KB bewaakt de liquiditeitspositie door middel van opvolgende liquiditeitsbegrotingen en -rapportages. Het management ziet erop toe dat voor de KB steeds voldoende liquiditeiten beschikbaar zijn om aan de verplichtingen te kunnen voldoen.

Reële waarde: De reële waarde van in de balans opgenomen financiële instrumenten verantwoord onder kasmiddelen, kortlopende vorderingen en schulden e.d. benadert de boekwaarde daarvan.

Vergelijking realisatie en begroting 2019

Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Begroting
Baten		
Rijksbijdragen	98,013	92,570
Baten in opdracht van derden	-	-
Overige baten	3,900	1,524
Totaal baten	101,913	94,094
Lasten		
Personeelslasten	39,683	34,196
Afschrijvingen	520	510
Huisvestingslasten	12,245	13,195
Overige lasten	48,082	46,193
Totaal lasten	100,530	94,094
Saldo baten en lasten	1,383	-

Afwijkingen t.o.v. Begroting 2019

Baten

De rijksbijdrage 2019 viel hoger uit dan begroot door een bijstelling in november 2019 van €1.382K voor loon- en prijscompensatie WHW, opbrengsten Digitale Inclusie van €1.900K, €1.535K Loon- en prijscompensatie WSOB, €400K BTW compensatie voor de inkopen van E-content en €226K voor loon- en prijscompensatie Leesgehandicapten.

De overige baten zijn €2.376K hoger uitgevallen doordat in de begroting geen rekening is gehouden met (overige) baten waar op dat moment nog geen overeenkomst, dan wel beschikking voor was. Dit betreft onder meer overige subsidies van €1,7 mln. Daarnaast is €1,1 mln doorbelast aan andere in pandige organisaties.

Personeelslasten

De personeelslasten vallen in totaal €4.666K hoger uit dan de begroting. Dit wordt met name veroorzaakt door inhuur van extern personeel die niet was opgenomen in de begroting. Deze overschrijding is grotendeels te verklaren door overige baten die ook niet waren begroot. Daartegenover staan lagere lasten voor wachtgeld en WAO-ontvangsten van €393K.

Afschrijvingskosten

Door extra investeringen in apparatuur zijn de afschrijvingskosten in 2019 €10K hoger dan begroot.

Huisvestingslasten

De huisvestingslasten zijn €950K lager dan begroot. In de begroting van 2019 is een dotatie geraamd van €1.000K t.b.v. de huisvestingsreserve. Daarnaast zijn een aantal gebouwprojecten niet uitgevoerd in afwachting van de instandhoudingsplanning van de RVB van het pand en zijn de huurlasten €285K lager dan begroot. Uiteindelijk is een bedrag van €2,1mln via de resultaatbestemming aan de bestemmingsreserve Huisvesting gedoteerd.

Overige lasten

De overige lasten zijn €2.710K hoger dan begroot. Dit wordt onder andere verklaard doordat de kosten en baten Digitale Inclusie (Overheidsbreed Beleidsoverleg Digitale Overheid) van €1.647K en kosten gerelateerd aan de overige subsidies (€1,1mln) die niet waren begroot.

Toelichting op de Baten en Lasten (6)

Overheidsbijdragen	2019	2018
Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Realisatie
Rijksbijdragen, uitsplitsing		
Rijksbijdragen OCW/EZ, uitsplitsing		
Rijksbijdragen OCW	98,013	94,316
Rijksbijdragen EZ	-	-
Rijksbijdragen OCW/EZ	98,013	94,316
Overige subsidies OCW/EZ, uitsplitsing		
Overige subsidies OCW		
Overige subsidies EZ		
Overige subsidies OCW/EZ		
Inkomensoverdracht van rijksbijdragen, uitsplitsing		
Rijksbijdrage academische ziekenhuizen		
Inkomensoverdracht van rijksbijdragen		
Overige rijksbijdragen		
Rijksbijdragen	98,013	94,316
Overheidsbijdragen en -subsidies overige overheden, uitsplitsing		
Participatiebudget, uitsplitsing		
Educatie		
Re-integratie		
Inburgering		
Totaal participatiebudget		
Overige overheidsbijdragen en -subsidies overige overheden, uitsplitsing		
Provinciale bijdragen en subsidies		
Overige gemeentelijke en GR-bijdragen en -subsidies		
Overige overheden		
Totaal overige overheidsbijdragen en -subsidies overige overheden		
Overheidsbijdragen en -subsidies overige overheden		

Rijksbijdragen

De KB wordt gefinancierd op basis van de WHW en de WSOB. De inkomsten zijn ten opzichte van 2018 met €3.543K toegenomen waarvan €469K geoordeelde middelen voor E-content, €226K geoordeelde middelen voor Leesgehandicapten en €304K baten Samenwerking Leven Lang Leren zijn.

Ontvangen rijksbijdragen (Eur x 1.000)	2019
Rijksbijdrage WHW	€ 48,494
Rijksbijdrage WSOB	€ 50,445
Ontvangen rijksbijdragen	€ 98,939

Ontvangen Rijksbijdragen t.b.v. geaffilieerde instellingen:

St. Bibliographie Linguistique	€ 211
CDR (Centrale Discotheek Rotterdam)	€ 500
SCOB (St. Certificering Openbare Bibliotheken)	€ 215

Totaal ontvangen rijksbijdragen	2019
Rijksbijdragen	€ 98,013
Totaal rijksbijdragen in jaarrekening KB	€ 98,013

De ontvangen Rijksbijdrage ten behoeve van geaffilieerde instellingen is niet verwerkt in de Staat van baten en lasten van de KB op aangeven van het Ministerie van OCW dd 5 maart 2020.

Overige baten (7)

Overige baten	2019	2018 *
Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Realisatie
Contractonderzoek		
Baten uit patiëntenzorg		
Licentie-opbrengsten	445	404
Overige baten werk in opdracht van derden	1,932	1,081
Baten werk in opdracht van derden	2,377	1,485
Overige baten, uitsplitsing		
Opbrengst verhuur		
Detachering personeel		
Schenken		
Sponsoring		
Deelnemersbijdragen		
Studentenbijdragen		
Verkoop (onderwijs)materiaal	12	13
Catering		
Overige baten	1,511	636
Overige baten	3,900	2,134

(*) Cijfers zijn aangepast voor vergelijkingsdoeleinden alsmede door het verwerken van foutenherstel.

Overige baten

De licentie-opbrengsten bestaan uit de opbrengst van de KB-passen en de opbrengst van de digitale abonnementen. De stijging wordt vooral veroorzaakt door hogere inkomsten digitale abonnementen (€42K hoger).

Overige baten werk in opdracht van derden: de stijging wordt veroorzaakt door ontvangen subsidiegelden Fagel van €244K en hogere overige externe subsidieopbrengsten van €607K.

De overige baten bestaan grotendeels uit doorbelastingen aan derde partijen.

Lasten

Personeelslasten (8)	2019	2018 *
Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Realisatie
Personeelslasten, uitsplitsing		
Lonen, salarissen, sociale lasten en pensioenlasten, uitsplitsing		
Lonen en salarissen	23,417	22,194
Sociale lasten	3,015	2,876
Pensioenlasten	3,767	3,356
Lonen, salarissen, sociale lasten en pensioenlasten	30,199	28,426
Overige personele lasten, uitsplitsing		
Dotaties personele voorzieningen	-	-
Lasten personeel niet in loondienst	7,802	8,298
Overige personele lasten	1,845	2,243
Overige personele lasten	9,647	10,541
Uitkeringen die personeelslasten verminderen	-163	-159
Personeelslasten	39,683	38,808

(*) Aangepast voor vergelijkingsdoeleinden

Er zijn geen medewerkers werkzaam in het buitenland, ook in 2019 niet. Het gemiddeld aantal FTE bedraagt 391,8 in 2018: 387,2.

Toelichting stijging personele lasten

Oorzaak (Eur x 1.000)	
<i>Cao loonstijging 2%</i>	
<i>FTE-stijging (392 FTE gemiddeld vs. 387 FTE gemiddeld 2018)</i>	
Stijging lonen en salarissen	1,773
<i>Stijging kosten personeel in loondienst</i>	1,773
Daling kosten extern personeel	-496
<i>Daling bruto kosten extern personeel</i>	-496
Daling overige personele kosten	-398
<i>Stijging reiskosten</i>	28
<i>Stijging werving en selectie</i>	77
<i>Stijging opleidingskosten</i>	62
<i>Lagere wachtgeldkosten</i>	-644
<i>Stijging transitievergoedingen</i>	97
<i>Overige stijging van kosten</i>	-18
Stijging uitkeringen die personeelslasten verminderen (WAZO)	-4
Totaal	875

Afschrijvingen (9)	2019	2018
Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Realisatie
Toelichting op afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa: uitsplitsing		
Afschrijvingen op immateriële vaste activa		
Afschrijvingen op materiële vaste activa	520	435
Afschrijvingen	520	435

Huisvestingslasten (10)	2019	2018 *
Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Realisatie
Huisvestingslasten, uitsplitsing		
Huurlasten	8,026	7,882
Verzekeringslasten	-	-
Onderhoudslasten (klein onderhoud)	2,155	1,805
Lasten voor energie en water	1,366	1,292
Schoonmaakkosten	662	692
Belastingen en heffingen	36	33
Dotatie onderhoudsvoorziening	-	-
Overige huisvestingslasten	-	-
Huisvestingslasten	12,245	11,704

(*) Aangepast voor vergelijkingsdoeleinden

Overige lasten (11)	2019	2018 *
Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Realisatie
Overige lasten, uitsplitsing		
Administratie- en beheerslasten 11.1	48,082	48,665
Inventaris en apparatuur	-	-
Leer- en hulpmiddelen	-	-
Dotatie overige voorzieningen	-	-
Overige lasten	-	0
Overige lasten	48,082	48,665
Gerealiseerde herwaardering		
Separate specificatie kosten instellingsaccountant		
Accountantshonoraria inzake het onderzoek van de jaarrekening	178	121
Accountantshonoraria inzake andere controleopdrachten		
Accountantshonoraria inzake adviesdiensten op fiscaal terrein		
Accountantshonoraria inzake andere niet-controlediensten		
Accountantshonoraria	178	121

(*) Aangepast voor vergelijkingsdoeleinden

De in de tabel vermelde honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening 2019 hebben betrekking op de totale honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening 2019, ongeacht of de werkzaamheden al gedurende het boekjaar 2019 zijn verricht. In 2019 heeft een aanbesteding plaats gevonden van de accountantsdienstverlening. PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. was accountant tot en met 2018. Met ingang van 2019 is KPMG Accountants N.V. de accountant van de KB.

Specificatie Administratie- en beheerlasten (11.1)

Administratie- en beheerlasten	2019	2018
Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Realisatie
Nationaal Programma en derde geldstroom projecten	4,685	8,011
Leesgehandicapten	11,734	11,110
Inkoop e-content	13,334	11,216
IT-kosten	6,436	6,119
Sectorkosten systemen	2,528	3,153
Aanschaffingen collectie	1,458	1,446
Algemene kosten	908	756
Communicatiekosten	387	747
Onderhoud en bindwerk collectie	152	182
Portfolio vernieuwing	1,386	888
Landelijke Stelseltaken	1,363	1,537
Lasten Stelseltaken reserve	562	2,425
Overige bedrijfslasten	1,200	1,075
Lasten Stelsel Digitale Inclusie	1,647	-
Lasten Leven Lang Leren	302	-
Totaal	48,082	48,665

Toelichting op de Administratie- en beheerlasten

Op totaalniveau is er sprake van een daling, met name door lagere uitgaven m.b.t. Nationale Programma en derde geldstroom projecten (€3.326K), Sectorkosten systemen (€625K) en communicatiekosten (€361K). Daarnaast zijn er onder andere additionele uitgaven gedaan in relatie tot extra activiteiten aangaande het programma Digitale Inclusie (1.647K) en lasten van het programma Leven Lang Leren (€302K).

Rechtmatigheid

In 2019 is de inkoopfunctie verzaamd voortgezet. Dit betekent onder andere dat het inkoopbeleid wordt geactualiseerd, actief gewerkt wordt met een inkoopkalender en alle inkoopdossiers in beeld zijn gebracht. De door de accountant vastgestelde onrechtmatigheid in 2019 is 3,6% (t.o.v. 3,9% in 2018).

Geormerkte gelden

In Administratie- en beheerslasten wordt een deel van de kosten van E-content, Leesgehandicapten en Collecties opgenomen. Deze kosten corresponderen met in de rijksbijdrage geormerkte budgetten. Zie onderstaande specificaties:

E-content	2019	2018
Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Realisatie
Baten	14,184	13,670
Lasten	14,612	11,623
Resultaat	-428	2,047

Leesgehandicapten	2019	2018
Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Realisatie
Baten	11,776	11,550
Lasten	11,778	11,110
Resultaat	-2	440

Aankoop / digitalisering collecties	2019	2018
Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Realisatie
Baten	1,616	1,616
Lasten	1,610	1,627
Resultaat	6	-11

Taalunie

Digitalisering	2019	2018
Eur Bedragen: x 1.000	Realisatie	Realisatie
Baten	768	733
Lasten	-774	-753
Resultaat	-6	-20

Wet normering topinkomens

Per 1 januari 2013 is de wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op de KB van toepassing zijnde regelgeving: Regeling bezoldiging topfunctionarissen OCW-sectoren.

Het bezoldigingsmaximum in 2019 voor de KB is €194.000. Het weergegeven individuele WNT-maximum per persoon of functie is berekend naar rato van de omvang (en voor topfunctionarissen tevens de duur) van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 FTE.

Uitzondering hierop is het WNT-maximum voor de leden van het Algemeen Bestuurscollege; dit bedraagt voor de voorzitter 15% en voor de overige leden 10% van het bezoldigingsmaximum.

Bezoldiging topfunctionarissen

Omschrijving	Gegevens
(Fictieve) dienstbetrekking	Ja
Aanhef	Mevrouw
Voorletters	E.J.B.
Tussenvoegsel	
Achternaam	Knibbeler
Gewezen topfunctionaris	Nee
Functie(s)	Algemeen Directeur
Aanvang functie	1-Jan
Einde functie	31-Dec
Taakomvang (fte)	1
Beloning	145,495
Belastbare onkostenvergoedingen	-
Beloning betaalbaar op termijn	20,863
Subtotaal bezoldiging	166,358
Onverschuldigd betaald bedrag bezoldiging	-
Totale bezoldiging	166,358
Afwijkend WNT-maximum	
Individueel WNT-maximum	194,000
Motivering overschrijding bezoldigingsnorm	Niet van toepassing
Toelichting overschrijding bezoldiging	
Aanvang functie vorig verslagjaar	1-Jan
Einde functie vorig verslagjaar	31-Dec
Taakomvang (FTE) vorig verslagjaar	1
Beloning in vorig verslagjaar	140,112
Belastbare vaste en variabele onkostenvergoedingen in vorig verslagjaar	-
Beloning betaalbaar op termijn in vorig verslagjaar	19,033
Totale bezoldiging in vorig verslagjaar	159,145

Toezichthoudende topfunctionarissen

Omschrijving	Gegevens				
(Fictieve) dienstbetrekking	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Aanhef	De heer	Mevrouw	De heer	De heer	Mevrouw
Voorletters	T.H.J.	F.M.G.	W.	K.	F.J.
Tussenvoegsel		de	v.d.		
Achternaam	Joustra	Jong	Stelt	Veling	Leeflang
Functiecategorie	Voorzitter	Lid	Lid	Lid	Lid
Aanvang functie	1-Jan	1-Jan	1-Jan	1-Jan	1-Jan
Einde functie	31-Dec	1-Nov	31-Dec	31-Dec	31-Dec
Beloning	8,950	7,458	8,950	8,950	8,950
Belastbare onkostenvergoedingen	-	-	-	-	-
Beloning betaalbaar op termijn	-	-	-	-	-
Subtotaal bezoldiging	8,950	7,458	8,950	8,950	8,950
Onverschuldigd betaald bedrag bezoldiging	-	-	-	-	-
Totale bezoldiging	8,950	7,458	8,950	8,950	8,950
Afwijkend WNT-maximum					
Individueel WNT-maximum	29,100	19,400	19,400	19,400	19,400
Motivering overschrijding bezoldigingsnorm	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
Toelichting overschrijding bezoldiging					
Aanvang functie vorig verslagjaar	1-Jan	1-Jan	1-Jan	1-Jan	1-Nov
Einde functie vorig verslagjaar	31-Dec	31-Dec	31-Dec	31-Dec	31-Dec
Beloning in vorig verslagjaar	8,950	8,950	8,950	8,950	1,492
Belastbare vaste en variabele onkostenvergoedingen in vorig verslagjaar	-	-	-	-	-
Beloning betaalbaar op termijn in vorig verslagjaar	-	-	-	-	-
Totale bezoldiging in vorig verslagjaar	8,950	8,950	8,950	8,950	1,492

Verbonden partijen

De algemeen directeur (of 'bibliothecaris') van de KB is q.q. lid van de Raad van Toezicht (RvT) van Meermanno. De leden van het Algemeen Bestuurscollege van de KB zijn op verzoek van het ministerie van OCW de andere leden van de RvT van Meermanno. De KB heeft geen financieel belang in Meermanno en de centrale leiding van en verantwoordelijkheid voor Meermanno berust bij de directeur-bestuurder van Meermanno. Wel is Meermanno te zien als een verbonden partij. Er hebben zich geen transacties met verbonden partijen voorgedaan op niet-zakelijke grondslag.

Belastingen

Gezien de beperkte omvang van de contractactiviteiten ten opzichte van andere baten is de KB door de Belastingdienst aangemerkt als zijnde niet belastingplichtig voor de Vpb.

Gebeurtenissen na balansdatum

De KB is met ingang van 1 januari 2020 een Organisatie van Openbaar Belang (OOB).

Impact coronacrisis

De impact van het Corona-virus (CoViD-19) raakt iedereen in Nederland. De KB heeft als gevolg hiervan ook ingrijpende maatregelen moeten treffen om de verspreiding van het virus onder haar medewerkers maximaal te voorkomen dan wel te beperken. Het is niet onaannemelijk dat maatregelen in de komende periode worden verlengd of dat nieuwe maatregelen van toepassing worden.

De KB heeft als gevolg van de ontwikkelingen rondom CoViD-19 een impactanalyse uitgevoerd om de continuïteitsveronderstelling te toetsen. Op basis hiervan concludeert management van de KB dat de KB voldoende middelen tot haar beschikking heeft om aan haar verplichtingen te kunnen voldoen. Dit is mede ingegeven doordat nagenoeg de gehele baten bestaan uit Rijksbijdrage. CoViD-19 leidt er wel toe dat de fysieke dienstverlening is beperkt en het zou kunnen leiden tot afwezigheid van personeel, waardoor bijvoorbeeld projecten vertraging kunnen oplopen. Een eventuele vertraging leidt niet tot impact op de omvang van de Rijksbijdrage. Daarnaast biedt de huidige situatie ook kansen om de ontwikkeling van digitale processen te versnellen. Op basis van de momenteel beschikbare informatie, onze huidige kennis en bestaande vermogensbuffer zijn wij van mening dat de door de KB bij het opmaken van deze jaarrekening gehanteerde continuïteitsveronderstelling niet wordt geraakt.

Ondertekening

Den Haag, 18 mei 2020

Algemeen Directeur:

Mevrouw Dr. E.J. B. Knibbeler

Algemeen Bestuurscollege:

mr. T.H.J. Joustra (voorzitter)

mr. F. Leeflang

W. van der Stelt

dr. K. Veling

8. Overige gegevens

8.1 Controleverklaring onafhankelijke accountant

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Algemeen Bestuurscollege van de Koninklijke Bibliotheek

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening

Ons oordeel inzake getrouwheid en ons oordeel met beperking inzake de financiële rechtmatigheid

Wij hebben de jaarrekening 2019 van de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (hierna 'de jaarrekening') gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van de Koninklijke Bibliotheek per 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en de bepalingen van en krachtens de Wet topinkomens (WNT);
- zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2019, uitgezonderd het effect van de aangelegenheid beschreven in de paragraaf 'De basis voor ons oordeel inzake getrouwheid en ons oordeel met beperking inzake de financiële rechtmatigheid', rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals vermeld in het Controleprotocol voor OWB instellingen.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2019;
- 2 de staat van baten en lasten over 2019;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2019; en
- 4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel inzake getrouwheid en ons oordeel met beperking inzake de financiële rechtmatigheid

De Koninklijke Bibliotheek dient te voldoen aan de Europese aanbestedingsrichtlijnen. In 2019 is voor EUR 3,5 miljoen (inclusief btw) onrechtmatig besteed op inkoopcontracten die ten onrechte niet Europees zijn aanbesteed volgens de regels zoals opgenomen in de Aanbestedingswet 2012. Overeenkomstig het Controleprotocol voor OWB instellingen leidt de fout van EUR 3,5 miljoen (inclusief btw) tot een oordeel met beperking inzake de financiële rechtmatigheid.

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Controleprotocol voor OWB instellingen en het Controleprotocol WNT 2019 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Koninklijke Bibliotheek zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel inzake de getrouwheid en ons oordeel met beperking inzake de financiële rechtmatigheid.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2019 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of geen sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;
- de bijlagen (A tot en met E).

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en paragraaf 2.2.3 "Bestuursverslag" van het Controleprotocol voor OWB instellingen is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle van de jaarrekening of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720 en paragraaf 2.2.3 "Bestuursverslag" van het Controleprotocol voor OWB instellingen. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het Algemeen Bestuurscollege is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en paragraaf 2.2.3 "Bestuursverslag" van het Controleprotocol voor OWB instellingen.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Algemeen Bestuurscollege voor de jaarrekening

Het Algemeen Bestuurscollege is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en de bepalingen van en krachtens de WNT.

Het Algemeen Bestuurscollege is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede balansmutaties in

overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals vermeld in het Controleprotocol voor OWB instellingen.

In dit kader is het Algemeen Bestuurscollege verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het Algemeen Bestuurscollege noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het Algemeen Bestuurscollege afwegen of de Koninklijke Bibliotheek in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het Algemeen Bestuurscollege de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het Algemeen Bestuurscollege het voornemen heeft om de Koninklijke Bibliotheek te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het Algemeen Bestuurscollege moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Koninklijke Bibliotheek haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van de jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Controleprotocol voor OWB instellingen en het Controleprotocol WNT 2019, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

— het identificeren en inschatten van de risico's:

- i. dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
- ii. van het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, die van materieel belang zijn,

het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

— het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze

werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de Koninklijke Bibliotheek;

- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het Algemeen Bestuurscollege en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het Algemeen Bestuurscollege gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de Koninklijke Bibliotheek haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om in onze controleverklaring de aandacht te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met het Algemeen Bestuurscollege onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Den Haag, 19 mei 2020
KPMG Accountants N.V.
C. den Besten RA

9. Bijlagen

Bijlage A: Prestatie-indicatoren KB / OCW

KB- INDICATOREN

Deze indicatoren geven weer op welke manier de KB bijdraagt aan publieke toegang tot informatie, wetenschap, erfgoed en geletterdheid. We rapporteren over bereik, gebruik en tevredenheid over onze diensten en dienstverlening en over de groei van onze digitale en fysieke collecties. Op grond van de WSOB rapporteren we bovendien specifieke kengetallen voor de landelijke digitale openbare bibliotheek.

1. Bereik, gebruik en tevredenheid

Online Bibliotheek	Bron	Wat		2018	2019
Alle diensten die onder het merk ‘on-line Bibliotheek’ worden aangeboden. Nieuwsbriefabonnees en volgers op de socialkanalen van de online Bibliotheek, Bibliotheek.nl en de Jeugdbibliotheek zijn niet meegenomen.	Online Bibliotheek: - onlinebibliotheek.nl - bibliotheek.nl - jeugdbibliotheek.nl - marktonderzoek.	Bereik (dienst).	Percentage Nederlanders dat is bereikt (marktonderzoek).	16%	Geen onderzoek plaatsgevonden.
		Bereik (web).	Totaal aantal bezoeken voor genoemde websites.*	–	5.934.873
			Onlinebibliotheek.nl	4.018.878	3.763.318
			Jeugdbibliotheek.nl	Niet beschikbaar.	1.710.868
			Bibliotheek.nl	886.617	460.267
		Gebruik.	Aantal raadplegingen titeldetailpagina’s (TDP) van online Bibliotheek. **	-	10.798.540
			Onlinebibliotheek.nl	10.611.284	9.846.102
			Jeugdbibliotheek.nl	Niet beschikbaar.	477.057
			Bibliotheek.nl	840.362	475.381
			Aantal geleende e-books.	3.515.936	3.879.555
			Aantal uitgeleende luisterboeken.	1.213.714	1.821.640
			Aantal uitleningen via de VakantieBieb.	1.709.225	1.279.275
		Tevredenheid.	Marktonderzoek.	Geen onderzoek plaatsgevonden.	7,3

* Daadwerkelijk aantal bezoeken ligt hoger, maar vanwege de cookie-opt-in wordt sinds medio 2018 niet al het bezoek gemeten op onlinebibliotheek.nl en bibliotheek.nl. Bezoekcijfers zijn tevens niet ontdebeld.

** Daadwerkelijk gebruik ligt hoger, maar vanwege de cookie-opt-in sinds medio 2018 worden niet alle raadplegingen gemeten.

Delpher	Bron	Wat		2018	2019
Alle diensten die onder het merk "Delpher" worden aangeboden (zie Delpher.nl). Uitgesloten van opname zijn: - Gebruik dataservices. - Linked data calls. - Geheugen van Nederland.	delpher.nl Inclusief bronnen/ zoekwijzers; digitale bronnen; galerij; historische kalender; digitale topstukken van de KB-site; marktonderzoek.	Bereik (dienst).	Percentage Nederlanders dat Delpher heeft bezocht (marktonderzoek).	4%	Geen onderzoek plaatsgevonden.
		Bereik (web).	Totaal aantal bezoeken voor genoemde websites en bronnen.*	2.497.134	3.312.205
		Gebruik.	Het gebruik wordt bepaald door "door-klik" om de content te meten.	16.592.443	38.348.060
		Tevredenheid.	Marktonderzoek.	Geen onderzoek plaatsgevonden.	8,1

* Geen cookiemelding.

DBNL	Bron	Wat		2018	2019
Alle diensten die onder het merk "DBNL" worden aangeboden (zie DBNL.nl). Uitgesloten van opname zijn: DBNL en DBNL - nieuwsbrief abonnees.	dbnl.nl; marktonderzoek.	Bereik (dienst).	Percentage Nederlanders dat DBNL heeft bereikt.	9%	Geen onderzoek plaatsgevonden.
		Bereik (web).	Totaal aantal bezoeken aan dbnl.nl.*	4.170.106	4.689.828
		Gebruik.	Aantal keren dat titels zijn opgevraagd.	9.364.212	10.067.420
		Tevredenheid.	Marktonderzoek.	Geen onderzoek plaatsgevonden.	8,1

* Geen cookiemelding.

Aangepast Lezen	Bron	Wat		2018	2019
Totaal aantal gebruikers/ leden van "Bibliotheekservice Passend Lezen (BPL)" en leden van de openbare bibliotheek die gebruik maken van de dienst "Passend Lezen". Voorwaarde voor gebruik/lidmaatschap is een verklaring Leesbeperking.	Wordt aangeleverd door BPL.	Bereik.	Totaal aantal leden van BPL en leden van de openbare bibliotheken die gebruikmaken van de dienst "Passend Lezen". (Inclusief organisaties zoals school of verzorgingstehuis).	43.227	50.837
		Gebruik.	Aantal uitleningen/streams geregistreerd door BPL. (Inclusief de streams via de dienst "Passend Lezen" en uitleningen via de ob/dienst "Passend Lezen").	1.742.966	1.792.248

Kunst van Lezen	Bron		Wat	2018	2019
"Kunst van Lezen" is het preventieve onderdeel van het actieprogramma "Tel mee met Taal" van het kabinet. Samenwerking met Stichting Lezen (pen-voerder) ten behoeve van de leesbevorderingsprogramma's BoekStart en de Bibliotheek op School (dBos). Aantal leesbevorderingsnetwerken en specifiek in toenemende mate geletterdheidnetwerken (daar vallen ook organisaties onder die rond basisvaardigheden, met name in gezinsverband, actief zijn).		Bereik.	Aantal leesbevorderings- netwerken.	130 (90%).	143 (98,6%) van de 145 bibliotheken.
			Totaal aantal eindgebruikers programma.	1.025.000 (0-12 jr.). 1.129.000 (0-16 jr.).	1.113.000 (0-12 jr) 1.252.000 (0-16 jr)
		Gebruik. Tevredenheid.	BoekStart voor baby's.	65.000	65.000 Is 38,5% van het totaal aantal in 2019 geboren baby's.
			BoekStart.	97.000 kinderen.	124.000 Kinderen 0-4 jaar. Is 26,5% van het totaal aantal kinderen 0- 4 jaar in de kinderopvang in 2018.
			Bibliotheek op School (primair onderwijs).	655.000 kinderen via 3.043 basisscholen.	697.000 Leerlingen 4-12 jr. Is 48,5% van het totaal aantal leerlingen basisonderwijs en speciaal basisonderwijs in 2018.
			Bibliotheek op School (voortgezet onderwijs).	110.000 kinderen via 186 scholen.	139.000 Leerlingen 12- 18 jr via 229 scholen. (14,3% van het totaal aantal vo- leerlingen in 2018).

Basisvaardigheden	Bron		Wat	2018	2019
Het nationale programma de "Bibliotheek en basisvaardigheden" is bedoeld om bibliotheken te ondersteunen bij het organiseren van diensten voor mensen met beperkte taal-en digivaardigheden. Zij kunnen moeilijk meekomen in de huidige (digitale) kennissamenleving. Het gaat met name om ouderen, anderstaligen en laagopgeleiden. Het gaat hier om programma's die samen met bibliotheken worden uitgevoerd om basisvaardigheden van burgers te verbeteren en betreft informatie op programmaniveau (op basis van activiteiten op deelprojectniveau).	Aantal bibliotheken dat deelneemt aan nieuwe samenwerkingen (doorontwikkelingen).	Bereik.	Aantal bibliotheken dat deelneemt aan convenant Belasting-dienst.	Gestart in 2019.	129 Totaal aantal bibliotheken is 145 (90%).
			Aantal bibliotheken dat deelneemt aan "Digitale Inclusie".	Gestart in 2019.	129 Totaal aantal bibliotheken is 145 (90%).

Fysieke Bibliotheek	Bron		Wat	2018	2019
Fysieke diensten. Boekenbalie (uitleen); studieplek en aantal pashouders.		Bereik.	Aantal bezoeken aan de bibliotheek (KB).	77.576	76.525
		Gebruik.	Aantal uitleningen/ verstrekken van publicaties.	90.855	82.265

Toegang tot wetenschappelijke informatie	Bron		Wat	2018	2019
Goede bewegwijzering naar wetenschappelijke informatie, zowel Open Access, als gelicentieerd materiaal, voor een breed publiek. Gericht op het helpen van mensen die toegang willen tot wetenschappelijke informatie, maar geen toegang hebben tot de UB-licenties.	- Licenties (Academic Search Complete, Ebook Central). - Dataservices. - Uitleningen via Inter Library Loan (SS&H).	Bereik.	Dataservices (aantal onderzoeksprojecten en erfgoedinstellingen dat gebruik maakt van onze data).		35
			Aantal geleverde publicaties via IBL.	14.403	7.715 *
			Totaal van alle onderstaande licenties (totaal aantal unieke titels dat geraadpleegd is).	65.643	94.221
			Academic Search Complete	11.137	9.488
			JSTOR	30.553	52.338
			E-book Central	13.027	32.395

* Een wijziging in het beleid is oorzaak van de afname.

2. Toename collectie

Digitaal Magazijn	Bron	Wat		2018	2019
Alle publicaties die in het Digitaal Magazijn opgeslagen zijn. Toename aantal titels: -titelniveau voor boek of krant - artikelniveau voor institutionele repositories (IR)-content (universiteitsbibliotheken) - websites - gedigitaliseerde publicaties Dit betreft zowel de gedigitaliseerde collectie als born digital materiaal waarbij we uitgaan van titels.	Digitaal Magazijn (DM).				
	Born digital	DM-monografieën/ boeken.	Som toename born digital publicaties.	697.750	264.482
			Toename monografieën/ boeken (exemplaren).	11.186	23.815
			Totaal aantal monografieën/ boeken (exemplaren).	37.266	61.081
		DM-periodieken.	Toename periodieken (tijdschrifttitels).	239	261
			Totaal aantal periodieken (tijdschrifttitels).	11.805	12.066
		Institutionele Repositories.	Toename publicaties IR (alle publicatievormen).	671.108	223.725
			Totaal aantal publicaties IR (alle publicatievormen).	671.108	894.833
		Webarchief	Totaal aantal gearchiveerde websites.	15.217	16.681
	Digitalisering.	Toename aantal beschikbare gedigitaliseerde publicaties (monografieën/ boeken en periodieken) via Delpher.	Som toename publicaties digitalisering.	135.407	465.688
			Toename digitalisering monografieën/ boeken (incl. Google).	125.813*	300.000
			Toename digitalisering periodieken (Het volgende wordt geteld: - Edities (kranten). - Afleveringen (tijdschriften).	9.564*	165.688

* Bij benadering

Fysiek Magazijn	Bron		Wat	2018	2019
Totaal toename aantal fysieke monografieën/ boeken en lopende periodieken.	Fysiek Magazijn (FM).	FM-monografieën/ boeken (exemplaren).	Toename aantal beschikbare fysieke monografieën/ boeken.	44.888	52.184
			Totaal aantal beschikbare fysieke monografieën/ boeken.		
		FM-Periodieken (titels).	Toename aantal lopende periodieken.	732	522
			Totaal aantal lopende periodieken.		

Aangepast Lezen	Bron		Wat	2018	2019
Toename collectie "Aangepast Lezen".			Omvang van de collectie.	86.426	92.909

Nationale Bibliografie	Bron		Wat	2018	2019
Nationale Bibliografie; aantal in Nederland gepubliceerde fysiek, digital born en gedigitaliseerde publicaties.	GGC.		Totaal aantal titels in de Nationale Bibliografie.	2.691.060	2.748.777

3. Algemeen

KB nationale bibliotheek	Bron	Wat	2018	2019
Bekendheid.	Marktonderzoek.	Percentage Nederlanders dat de KB kent.	72%	Geen onderzoek plaatsgevonden.
Binding.		Positie top 100 sterkste overheidsmerken.	52	
Tevredenheid.		Mate van tevredenheid.	Geen onderzoek plaatsgevonden.	

Infrastructuur en netwerk	Bron	Wat	2018	2019
Deelname landelijke digitale infrastructuur (LDI).	LDI-beheerders.	Het aantal deelnemende bibliotheken:	147	144**
		Gebruikers WaaS.	85	90
		Gebruikers* NBC+.	Niet gemeten.	138
		Leveren DWH.	94	125
Deelname Delpher.	Opgave beheer.	Aantal erfgoedinstellingen dat in Delpher publiceert.	107	149

* Gebruikers = aantal bibliotheken aangesloten op NBC+

** Daling van 147 naar 144 komt door fusies tussen bibliotheken.

Groene KB	Bron	Wat	2018	2019
CO2 footprint van de KB.	Meting vanaf 2021.	CO2 footprint KB-breed/ per organisatie-onderdeel.	Volgt.	0-meting uitgevoerd.

Bijlage B: Jaarverslag 2019 Vereniging Vrienden van de KB

Jaarverslag Vereniging Vrienden van de KB 2019

De Vereniging Vrienden van de Koninklijke Bibliotheek is in 1938 opgericht en heeft een nauwe band met de KB en haar collecties. Dankzij een financiële bijdrage van de Vrienden kan de KB topstukken aanschaffen die niet in het normale aanschafbudget passen. Zo blijft belangrijk cultureel erfgoed toegankelijk voor het Nederlandse publiek. De KB organiseert diverse activiteiten als blijk van waardering voor de huidige Vrienden en om nieuwe Vrienden te werven.

Aanwinsten in 2019

In 2019 hebben de Vrienden bijgedragen aan de aanschaf van het *Nieuw printenboek voor kinderen* en het *Getijdenboek Jason Meester*.

Nieuw printenboek voor kinderen

Vanaf 1798 verscheen bij de Nijmeegse uitgever/boekhandelaar de meertalige encyclopedie voor kinderen: *Nieuw printenboek voor kinderen*. De teksten zijn in het Nederlands, Duits, Frans, Engels en Italiaans. Het werk verscheen in losse afleveringen, met vijf teksten met platen uit verschillende categorieën: planten en dieren, natiën en Goden, fabrieken en ambachten, natuurtonelen, werktuigen. Het werk was geïnspireerd op de Duitse encyclopedie van Bertuch, *Bilderbuch für Kinder*. Het is het meest complete exemplaar wereldwijd.

Getijdenboek Jason Meester

Het *Getijdenboek Jason Meester* is een Middelnederlands getijdenboek op perkament dat rijkelijk versierd is met gedecoreerde initialen en margedecoratie. Het boek bevat drie gehistoriseerde initialen van de Meester van de Londense Jason, kortweg de Jason Meester. Hij dankt zijn naam aan een Middelnederlands handschrift uit circa 1475-1480 met Raoul Lefèvre's *Historie van Jason*, dat in Londen wordt bewaard. De Jason Meester was actief in Noord-Holland, zeer waarschijnlijk in de stad Haarlem. Hij behoort tot de belangrijkste verluchters in de jaren zeventig van de 15de eeuw.

Activiteiten

In 2019 verzorgde de KB weer diverse bijeenkomsten waar de Vrienden voor waren uitgenodigd. Zo ging het eerste KB Café over de zeer zeldzame incunabel *Raoul Lefèvre, Le recueil des histoires de Troyes*. Haarlem, Jacob Bellaert, 1485-86. Tijdens het podiumgesprek werd er niet alleen over Bellaert

gesproken, maar werd de bijzondere aanwinst ook getoond! Leuk om te vermelden: deze aankoop is in 2018 mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Vriendenvereniging.

In oktober waren de Vrienden van harte welkom bij de feestelijke opening van de tentoonstelling *Foute boeken*, die de KB samen met Meermanno organiseert. De tentoonstelling loopt nog tot 1 maart 2020.

Verder was er in november een verrassend podiumgesprek met de huishoreografen van het Nederlands Dans Theater (NDT) en KB-conservator Oude Drukken Marieke van Delft. Het NDT heeft zich voor zijn zestigjarig jubileum laten inspireren door de composities van de flora en fauna in *Het rariteitenkabinet* (1734-1765) van Albertus Seba en *De verandering der Surinaamsche insecten* (1705) van Maria Sibylla Merian. Na afloop was een kleine foto-expositie te zien van het werk dat de huishoreografen León en Lightfoot samen met fotograaf Rahi Rezvani maakten. Vrienden van de KB en het NDT betaalden geen toegang voor dit KB Café.

Volgend op een drietal bijeenkomsten eind 2018 en begin 2019 waarbij kunstenaarsboeken uit de Koopmans-collectie waren getoond, organiseerde de KB twee presentaties over kunstenaarsboeken waarin dieren een rol spelen. Karel Appel, Escher, Werkman, Braque en vele anderen maakten prachtige prenten waarbij zij zich lieten inspireren door honden, vogels en paarden. Voor de presentaties selecteerde Paul van Capelleveen, collectiespecialist Bijzondere werken, boeken van verschillende kunstenaars uit de collectie van de KB.

Het laatste KB Café stond in het teken van Schrijven over dieren. Dichter Erik Jan Harmens ging in gesprek met twee schrijvers/filosofen die zich in hun werk intensief met de dierenwereld bemoeien: Eva Meijer en Peter van Lier. Het gesprek is opgenomen en te beluisteren via het YouTube-kanaal van de KB.

Excursie Leiden

De jaarlijkse excursie vond deze keer plaats in Leiden en bestond uit een bezoek aan Bibliotheca Thysiana en de Hortus Botanicus, inclusief een lunch. In de ochtend bracht de ene groep een bezoek aan Bibliotheca Thysiana. Dit is de enige bibliotheek in Nederland uit de zeventiende eeuw die in zijn oorspronkelijke behuizing bewaard is gebleven. De rondleiding werd verzorgd door bestuurslid prof. dr. P.G. Hoftijzer. De andere groep kreeg een rondleiding in de Hortus Botanicus, de oudste botanische tuin van Nederland. Tijdens de gezamenlijke lunch kwamen alle 40 Vrienden bijeen in het Pakhuis, waarna de groep in de middag weer werd gesplitst.

Algemene Ledenvergadering

De Algemene Ledenvergadering (ALV) vond plaats op 27 juni 2019 in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag. De voorzitter heette de Vrienden hartelijk welkom, en een bijzonder welkom was er voor de heer F. Kist (voormalig voorzitter van de Vriendenvereniging), de heer J. Steenbakkers (voorzitter kascommissie) en de twee kandidaat-bestuursleden: mevrouw S. Backer-Huygen en de heer P.G. Hoftijzer. Het bestuur sprak zijn waardering uit voor de hoge opkomst.

Belangrijk punt op de agenda was de benoeming van twee nieuwe bestuursleden: mevrouw S. Backer-Huygen en de heer P.G. Hoftijzer. De voordracht werd bij acclamatie aanvaard en de voorzitter stelde blij te zijn met de expertise die de nieuwe bestuursleden meebrengen en wenste hun veel plezier bij deze prachtige Vriendenvereniging.

Het jaarverslag werd toegelicht door de penningmeester. De ledenvergadering verleende décharge voor het gevoerde beleid. De ALV heeft de heer Steenbakkers en mevrouw Van Volkom onder dankzegging benoemd voor de kascommissie van volgend jaar. De heer Horneman is net als vorig jaar bereid om zich aan te melden als plaatsvervangend lid.

De Vereniging Vrienden van de Koninklijke Bibliotheek telde op 31 december 2019 567 leden.

In het bestuur hadden zitting: drs. H.A. Pabbruwe (voorzitter), mevrouw drs. N.N. van Willigen (secretaris), drs. F.A. Kooij RBA (penningmeester), drs. E. van Welie, prof dr. P.G. Hoftijzer en mevrouw S. Backer-Huygen. Mevrouw dr. E.J.B. Knibbeler had als algemeen directeur van de KB q.q. zitting in het bestuur.

Aansluitend op de Algemene Ledenvergadering vertelde Jeroen Vandommele, conservator Moderne handschriften, het verhaal achter enkele bijzondere aanwinsten van 2019 en hij lichtte toe wat de geselecteerde collectiestukken zo uniek maakt. Marieke van Delft, conservator Oude Drukken, gaf een toelichting op haar boek *De geschiedenis van Nederland in 100 oude kaarten*. Tot slot was er de mogelijkheid om de expositie over de geschiedenis van Nederland in 100 oude kaarten te bezoeken in de expositieruimte of om een rondleiding door de KB te volgen. De middag werd afgesloten met een hapje en een drankje.

Bijlage C: Bijzondere aanwinsten

Middeleeuwse handschriften

Van vrijwel alle middeleeuwse miniaturisten uit de Noordelijke Nederlanden is werk te vinden in de KB-collectie; en zo hoort het ook in de nationale bibliotheek van Nederland. Maar miniaturen van de 'Meester van de Londense Jason', kortweg de 'Jason-Meester' (zo genoemd naar een Middelnederlandse vertaling van de Histoire de Jason die nu in Londen ligt) kwam de klant in Den Haag niet tegen. Tot vorig jaar. Want in 2019 verwierf de KB een zeldzaam getijdenboek uit 1470-1475 met drie gehistorieerde initialen (grote letters met voorstellingen erin) van deze kunstenaar uit de kuststreek. Het boek steekt bovendien nog in zijn eerste band. Een jaar eerder was dit bijzondere boek net aan onze neus voorbijgegaan, doordat een anonieme koper het op een veiling in Brussel wist te verschalken met één bod hoger dan de KB. Gelukkig kreeg hij (of zij) spijt van zijn (of haar) aankoop, en mocht de KB het alsnog voor haar oorspronkelijke maximumbod van hem (of haar) overnemen.

Moderne handschriften

In het voorjaar 2019 verwierf de KB op een veiling in Frankrijk de beloningsbrief van Filips II van Spanje aan de nazaten van Balthazar Gerards. Met deze brief schonk de Spaanse koning de familie Gerards enkele domeinen in Franche-comté als beloning voor de moord op Willem van Oranje. De brief zorgde voor heel wat persbelangstelling, zowel in de nationale kranten als op de radio. Ter gelegenheid van de brief werd er ook een KB-café gehouden.

In het najaar 2019 schonk kunstenaar Theo Gootjes twee series handgeschreven Bijbelteksten aan de KB, de serie Apocalyps en de zogenaamde Gootjes-bijbel. De series, gemaakt in de jaren 1990, bestaan uit respectievelijk 148 vellen en 97 vellen met handgeschreven teksten, vaak met illustraties.

Oude drukken

In totaal werden er 140 nieuwe oude drukken verworven door aankoop en schenking.

In november 2019 kocht de Vereniging Vrienden van de KB bij antiquariaat Florisatus (Den Haag) een bijzondere kinderencyclopedie in 5 talen (Nederlands, Duits, Frans, Engels en Italiaans). Tussen 1798 en 1810 verschenen 50 afleveringen met plaatjes met een praatje over allerlei onderwerpen: planten en dieren; natiën en Goden; fabrieken en ambachten; natuurtonelen; werktuigen. Achttiende-eeuwse kinderen konden zo van alles leren over de wereld om hen heen, over turfsteken en vlinders, over boekdrukkers en over Benjamin Franklin. De prenten zijn van grote kwaliteit en vrijwel allemaal met de hand ingekleurd.

Bij het veilinghuis Reiss & Sohn (Königstein im Taunus) kocht de KB in oktober 2019 een boek met *Afbeeldinge van een-hondert der voornaamste en sterkste steeden in Europa* uit 1752. De prenten zijn gegraveerd door de uit Duitsland afkomstige Petrus Schenk, van wie de KB ook het bijzondere boekje *Admirandorum quadruplex* bezit. Op de titel staat dat het om steden uit Europa gaat, maar ook steden uit andere werelddelen zijn erin te vinden. Zo zien we een vue op New York en op Batavia. De

Nederlandse connectie is duidelijk: zodra een stad aan het water ligt is er meestal een schip met een Nederlandse vlag op te zien.

Afgelopen najaar kon de KB wel een heel bijzonder boekje verwerven: het 'tweelingzusje' van een werkje dat al in 1977 aangekocht werd. Alle 2 werden in 1933 gezien door Mejuffrouw M.E. Kronenberg, bibliografe van de 16e eeuw. Zij zag ze in Den Bosch, bij een particulier en nam ze op in haar bibliografie; allebei unica. Na zijn dood gingen de boekjes elk hun eigen weg. Het ene werd dus in 1977 aangeboden en gekocht, over het andere kwam in het najaar van 2019 een e-mail binnen met de vraag of de KB belangstelling had. Het gaat om een meditatieve tekst over het leven van Jezus, Vruchten des lijdens ende der passien ons liefs heren Ihesu Christi, gedrukt in Leiden tussen 16 oktober 1499 en 26 juli 1500. Beide boekjes zijn gebonden in een vel perkament met handschrift uit de 15e eeuw. Ze horen bij elkaar en zijn nu weer samen.

Met 100 kaarten veroverde de KB afgelopen jaar Nederland. Aan de collectie kon nog een mooie atlas toegevoegd worden, een atlas met kaarten van de klassieke en vroegchristelijke wereld. Deze atlas verscheen in 3 edities: in het Latijn, Frans en Engels. Het exemplaar dat de KB verwierf bevat alle 3 de voorwoorden in één band en 63 kaarten, van Palestina, van het Heilige land, van de reizen van de apostel Paulus enzovoorts. Deze editie van het werk werd gedrukt bij de Haagse uitgever Petrus de Hondt, in de jaren 1740-1741. En bijzonder: van het Engelse voorwoord uit 1740 is geen enkel ander exemplaar uit dit jaar bekend. Het boek werd gekocht bij Antiquariaat Forum ('t Goy-Houten).

De KB heeft een grote collectie almanakken. Als daar een uniek exemplaar aan toegevoegd kan worden is dat een heugelijke gebeurtenis. In 2020 lukte dat toen een *Comptoir almanach op 't schrickel-jaar onses heeren Jesu Christi 1688* aangekocht kon worden van Antiquariaat Forum ('t Goy-Houten), gedrukt in Amsterdam door Gillis Joosten Zaagman. In deze almanak telt februari natuurlijk 29 dagen.

Boekbanden

Op een veiling in Den Haag wist de KB een unieke boekband aan te kopen: een band in perkament, gedecoreerd in de batiktechniek, uitgevoerd door Chris Lebeau en Herman Baanders. Lebeau, begon in 1897 met het batikken van perkament, een puur Nederlandse bijdrage aan de internationale Art Nouveau. Samen met de architect Baanders experimenteerde hij met soorten verf en was. De door de KB gekochte band is het resultaat van de experimenten en het enige bekende werkstuk met de signatuur van beide kunstenaars. In de *Boekenwereld* 35, nr. 3, 2019 verscheen een uitgebreid artikel over de aanwinst.

Collectie Koopman

Dankzij het legaat van Louis Koopman (overleden 1968) zijn ook dit jaar voor de Collectie Koopman circa 60 internationale kunstenaarsboeken aangeschaft, waaronder één van de Nederlandse schilder Robert Zandvliet, die een gedicht van de Amerikaan John Yau op elke pagina van originele schilderijen voorzag: Midway (uitgave: Collectif Génération, 2018). Dit is nummer I van slechts acht exemplaren.

Een van de oudste Franse kunstenaarsboeken kon ook worden aangekocht: de eerste druk van het befaamde gedicht van Stéphane Mallarmé, *L'Après-midi d'un faune* (1876) ontstond in samenwerking met de schilder Édouard Manet, die twee van de vier illustraties met de hand bijkleurde.

Zowel het oudste als het modernste deel van de collectie zijn op deze wijze aanzienlijk versterkt.

Bijzondere Moderne Drukken

De KB is nu de enige instantie waar Nederlandse kunstenaarsboeken systematisch worden verzameld. Van Jan Hendrix werd bijvoorbeeld *Herbier* (2016) gekocht dat verscheen in het land waar Hendrix al jaren woont, Mexico: het bevat zeventien spectaculaire zeefdrukken van Midden-Amerikaanse woestijnvegetatie.

Van Nederlandse onderwerpen in kunstenaarsboeken is Robbin Ami Silverberg's *Memory walk* (2018) een goed voorbeeld: het werk gaat over de werking van het geheugen aan de hand van plattegronden, onder de studio van de kunstenaar én van het Rijksmuseum.

De exil-collectie (werk van gevluchte schrijvers uit de jaren dertig) is uitgebreid met verschillende zeldzaamheden, zoals het in handschrift uitgegeven werk van Helmut Holzk, *Das Kälbchen* uit 1934: de auteur verkocht het aan de deur, maar geen enkel exemplaar was nog in een Nederlandse collectie. Ook de vroege waarschuwing van Paul Kreglinger, *Judenverfolgung in Deutschland!* uit 1933 was tot nu toe onbekend.

Enkele vroege privé-drukjes van kunstenaar Frans de Jong konden worden aangeschaft, waaronder Heere Heeresma's debuut: *Kinderkamer* (1954). Van Marga Minco's *Een leeg huis* (derde druk, 1967) werd een misdruk aangekocht, die door Minco werd beschreven met geestige opmerkingen voordat zij het terugstuurde naar uitgever Bert Bakker: "Een lege bladzij in een leeg huis" en: "Zó scabreus was het nou ook weer niet!"

Retro collectievorming

Voorjaar 2019 schonk verzamelaar Wim van Eijle (inmiddels helaas overleden) zijn grote collectie Misdaadromans aan de KB en de Erfgoedbibliotheek H. Conscience in Antwerpen. In het verleden, zeker vóór 1974, had de KB amper aandacht voor dit genre. Nu maken we een inhaalslag. Het leidde onder meer tot een fraai artikel in NRC Handelsblad over Pulp in de KB.

In 2019 ontving de KB als geschenk een in nagenoeg perfecte staat verkerende jaargang 1896 van *Bazar : geïllustreerd tijdschrift voor modes en handwerken*. Dit tijdschrift, dat geboekstaafd is als "Digitaal topstuk", is als bruikleen van het Haags Gemeentemuseum onderdeel van de KB-collectie, zij het lacuneus. Dat er een jaargang 1896 bestond was tot op heden niet bekend: de titelbeschrijving kiest 1893 als einddatum.

Twee andere bijzondere documenten die de KB vorig jaar verwierf, houden verband met een ramp die Leiden trof op 12 januari 1807. Een binnenvaartschip geladen met kruit dat op doorreis was van

Haarlem naar Delft ontplofte op het Rapenburg. Er vielen 151 doden en meer dan 2000 gewonden. Meer dan 200 huizen werden verwoest en in heel Leiden was geen raam meer heel. Net als nu wilde iedereen het fijne weten van de ramp. Interesse, nieuwsgierigheid en sensatiezucht zijn van alle tijden. Daarom werd snel een boekje uitgebracht met ooggetuigenverslagen van de ramp, en een plattegrondje waarop het beschadigde deel van de stad was ingetekend. Opmerkelijk is ook dat de overheid snel en adequaat op de ramp reageerde. Koning Lodewijk Napoleon stelde zelfs Paleis Huis ten Bosch beschikbaar om de gewonden uit Leiden op te vangen. Al in april 1807, drie maanden na de ramp, verscheen nieuwe aangescherpte wet- en regelgeving over het transport van buskruit in het Koninkrijk in een poging vergelijkbare ongelukken in de toekomst te voorkomen. Zowel het boekje over de ramp als een gedrukt exemplaar van de nieuwe wet zijn in het bezit van de KB gekomen.

Digitale collectie

De eerste WhatsApp-thriller van Nederland 'Ontspoord' van de Nederlandse Spoorwegen is opgenomen in de digitaal geboren collectie dankzij samenwerking tussen de maker, de NS en de afdeling Digitale Duurzame Toegang en Collecties van de KB.

Op 30 september 2019 stelden we de reeks Geschiedenis van de Nederlandse literatuur integraal beschikbaar op DBNL. Dit is de meest actuele en gezaghebbende literatuurgeschiedenis van de Lage Landen op dit moment. De reeks beschrijft ruim negen eeuwen aan Nederlandse en Vlaamse literatuurgeschiedenis op bijna 7.000 pagina's. Alle auteurs, teksten en werken die voorkomen in de reeks zijn door deze lancering direct gelinkt aan de rest van de DBNL-collectie.

Tijdens de nieuwe jaarlijkse lezing de 'Staat van het internet' die op 15 januari 2019 voor het eerst werd gehouden bij de centrale OBA in Amsterdam riep de bekende internetpionier en directeur van De Waag, Marleen Stikker op tot het sturen van antieke XS4ALL-homepages aan de KB. Die oproep heeft ons erg geholpen, want verschillende eigenaren van homepages uit de beginjaren van het Nederlandse web stuurden ons hun homepage, lijsten met oude websites en andere documentatie. Op dit moment hebben we ongeveer 500 XS4ALL-webincunabelen van voor 2001 gearchiveerd: dit is de grootste collectie van digitaal geboren erfgoed van het Nederlandse web in ons land. Webincunabelen zijn sites die dateren van vóór 2001 en tussen papieren drukwerk en digitaal geboren publicaties zitten, omdat ze nog veel kenmerken hebben van traditionele gedrukte werken, maar al wel digitaal zijn.

De oudste homepage van Nederland is gearchiveerd. Deze site werd gemaakt door Kees Huyser, de maker van de vierde website van de wereld. In 2019 bestond het wereldwijde web 30 jaar: de KB was daarom erg blij de oudste homepage van Nederland te kunnen identificeren en aan de collectie 'internetarcheologie' te kunnen toevoegen.

In februari heeft de KB een nieuwe speciale webcollectie met 446 websites van Chinees Nederland op het KB-Lab gepubliceerd. Deze websites bestaan uit websites van, door en over leden van de Chinese gemeenschap in Nederland in het Chinees, Nederlands en Engels. Samen geven ze een boeiend beeld van de digitale cultuur op het web van een succesvolle gemeenschap in de Nederlandse

samenleving. Deze collectie is de eerste webcollectie in de wereld die de Chinese diaspora als thema heeft en de tweede webcollectie ter wereld van een emigrantengemeenschap.

Het oudste digitale literaire tijdschrift online van Nederland “De Opkamer” (1994-1995) is opgespoord, gereconstrueerd en gearhiveerd met hulp van de maker, Hans van der Kamp. De bekende dichter Menno Wigman (1966-2018) was er een tijdje redacteur. Veel bekende en onbekende Nederlandse schrijvers hebben aan dit tijdschrift bijgedragen in tekst, beeld en geluid.

Dankzij samenwerking met de afdeling Onderzoek is een collectie van stokoude Nederlandse sites gered door oude datatapes van het eerste commerciële webbouwersbureau van Nederland uit te lezen. Onder meer de oudste website van Schiphol is uit deze historische data herrezen.

In januari is de grootste Nederlandse website ooit in de webcollectie opgenomen: Internetvoorkeuren van de Opleiding Nederlandse taal en cultuur, en van de Opleiding Nederlandkunde, Universiteit Leiden. Uiteindelijk heeft de archivering 151 uren geduurd en is 140GB aan data binnengehaald (ter vergelijking: tot nu toe was een harvest van Nu.nl de grootste met een omvang van 62GB, gevolgd door een harvest van Rijksoverheid.nl met 37GB).

Bijlage D: Paragraaf Samenwerkingsverbanden

De KB kent geen samenwerkingsverband zoals wordt bedoeld in de richtlijn jaarverslaggeving onderwijs waarbij door een ministeriële regeling samenwerkingsverbanden voor aaneengesloten gebieden worden aangewezen (artikel 17 Wet op het voortgezet onderwijs). De missie van de KB is om vanuit de kracht van het geschreven woord bij te dragen aan een slimmer, vaardiger en creatiever Nederland. Dit doen we samen met vele partners in het domein van de openbare bibliotheken, het erfgoed en de wetenschap. De KB gaat bij de uitvoering van haar taken uit van de kracht van haar netwerk. Binnen dit netwerk wordt samengewerkt met een divers scala aan partijen. In enkele gevallen wordt daarvoor een samenwerkingsovereenkomst afgesloten. De volgende in 2019 gesloten overeenkomsten geven daar een indruk van:

- **E-lending convenant** Vanaf 1 januari 2019 is het convenant e-lending van kracht. In dit convenant staan de afspraken tussen organisaties in de boekenbranche over het uitlenen van e-books aan leden van de openbare bibliotheek en over de vergoeding die uitgevers, auteurs, vertalers en illustratoren daarvoor ontvangen.
- **Samenwerking met Belastingdienst** Vanaf 1 januari 2019 is het convenant inzake samenwerking tussen de KB en de Belastingdienst ten behoeve van de ondersteuning van een landelijk netwerk van hulp bij belasting- en toeslagzaken 2019-2022 van kracht.
- **Digitale beschikbaarstelling** Op 25 februari 2019 werd een overeenkomst gesloten met het Atria Kennisinstituut voor Emancipatie en Vrouwengeschiedenis ten behoeve van digitale beschikbaarstelling van tijdschriften tot 1940 over dit onderwerp.
- **Friestalig cultureel erfgoed** Op 3 juni 2019 werd met Tresoar Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum een intentieovereenkomst gesloten betreffende samenwerking bij behoud en digitalisering van het geschreven of gedrukte Friestalige cultureel erfgoed.

Bijlage E: KB in de pers

Volgers per 31-12-2019

KB	volgers	groei%
Twitter	12.738	8,9
Facebook	5.967	10,4
LinkedIn	8.510	29,2
Instagram	2.106	39,2
Youtube	627	33,7
Bibliotheek		
Twitter	30.637	-0,38
Facebook	40.185	6,6
Instagram	2.941	7,4
Youtube	600	42,8
Online Bibliotheek		
Facebook*	233	-
Instagram*	2.294	-
Jeugdbibliotheek		
Instagram*	599	-
KB Research		
Twitter	1.935	20,1
Delpher		
Twitter	2.471	32,7
Facebookgroep*	449	-

	2018	2019	Groei %
Mediawaarde	€ 2.036.331	€ 2.273.954	12%
Berichten	1762	2.108	20%

Selectie:

Print & Online

- **Delven in het verleden** > Elsevier Weekblad (Maaik Napolitano)
- **Tijdreizen met oude kaarten** > NRC (Marieke van Delft)
- **Onze voorouders verslonden die pulpromannetjes** > NRC (Arno Kuipers)
- **Erfgood XS4all dreigt te verdwijnen** > Volkskrant (Kees Teszelszky)
- **De Koninklijke Bibliotheek wil alle 'punt-nl-sites' archiveren en hoopt daarbij op kunstmatige intelligentie** > Volkskrant (Martijn Kleppe)
- **Meer bezoekers voor bibliotheken, maar minder leden en uitleningen** > NU.nl
- **Lily Knibbeler: 'Nog meer samen als echt netwerk optrekken'** > interview in Bibliotheekblad
- **The National Library of the Netherlands** > (invited) artikel in *Alexandria*, journal of National & International Library & Information Issues

Televisie:

- **Nieuwsuur** > Conservatoren vatten duizenden jaren Nederland samen in 100 kaarten (Marieke van Delft)

Radio:

- **Radio 1, Met het oog op morgen** > Het loon van prinsendoder Balthasar Gerards (Jeroen Vandommele)
- **Radio 4, Opium** > Duizenden misdaadromans naar Koninklijke Bibliotheek (Arno Kuipers)
- **Radio 1, De Taalstaat** > De Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (Ryanne Keltjes)